

HERNÁDINÉ HÁMORSZKY ZSUZSANNA

**ÚTMUTATÓ
ÉS
TANMENETJAVASLAT**

**3-4. OSZTÁLY
ÁLLÓ ÉS DŐLT ÍRÁS**

MOZAIK OKTATÁSI STÚDIÓ – SZEGED, 1999

Készítette:
HERNÁDINÉ HÁMORSZKY ZSUZSANNA
főiskolai adjunktus

Kiadja: Mozaik Oktatási Stúdió, 6723 Szeged, Debreceni u. 3/B.; Tel.: (62) 470-101
E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Homepage: www.mozaik.info.hu
Felelős kiadó: Török Zoltán • Nyomdai előkészítés: Imosoft Kft.
Homepage: www.imosoft.hu • Grafikus: Deák Ferenc • Műszaki szerkesztő: Kovács Attila
Készült a Szegedi Kossuth Nyomdában • Felelős vezető: Gera Imre
1999. november • Raktári szám: MS-9206

ISBN 963 697 282 6

© **HERNÁDINÉ HÁMORSZKY ZSUZSANNA, 1999**
© **MOZAIK OKTATÁSI STÚDIÓ, 1999**

ÚTMUTATÓ

Az **ABC-ház** tankönyvcsalád az általános iskola 1-4. osztályosait segíti a magyar nyelv és irodalom tanulásában; tanítóikat pedig az oktató-nevelő munkában.

A 3. osztályos tanmenetjavaslat az ABC-ház **Mese és valóság** c. olvasókönyvéhez készült. (Szerzői: Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna—T. Aszódi Éva—Tarbay Ede). A szövegelemzéshez, a szövegalkotáshoz, a beszéd- és olvasásgyakorláshoz és a szótárhasználathoz a *Beszéd, olvasás, fogalmazás* c. 3. osztályos, kétrészes munkafüzet nyújt segítséget. (Szerzőjük: Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna).

A 4. osztályos tanmenetjavaslat a **Kitárulkozó világ** c. olvasókönyvhöz és a *Beszéd, olvasás, fogalmazás* c. 4. osztályos, kétrészes munkafüzetéhez készült. (Szerzőjük: Hernádiné Hámorszky Zsuzsanna.)

A tanmenetjavaslatok tartalmazzák az olvasmányok sorrendjét, a szóbeli és írásbeli szövegalkotás tananyagát, és javaslatot tesznek az írás-helyesírás gyakorlására. Tájékoztatást nyújtanak a nyelvtani ismeretek tanításához. Ennek javasolt taneszközei a *Magyar nyelv kisiskolásoknak és az Anyanyelvi gyakorló kisiskolásoknak* című nyelvtankönyvek, illetve munkafüzetek 3-4. osztályos kötetei. (Szerzőjük: dr. Galgóczi Lászlóné.) A felsorolt taneszközöket a szegedi Mozaik Oktatási Stúdió adja ki.

A magyar nyelv és irodalom a beszéden, az olvasáson, az íráson, a szövegalkotáson kívül foglalkozik még könyv- és könyvtárhasználattal; ismereteket nyújt a természetről, a társadalomról, a környezetről; megismerteti a művészetek közül az irodalmat, a drámajátékot. Ezért a **NAT** életbelépésekor az évfolyamonként engedélyezett heti 20 órának 40%-át, heti 8 órát használhatunk a tárgy oktatására az alsó tagozaton.

Az 1999/2000. tanév időkerete

Az *első félév*: szept. 4 hét, okt. 4 hét, nov. 4 hét, dec. 3 hét, jan. 4 hét = 19 hét.

A *második félév*: febr. 4 hét, márc. 4 hét, ápr. 3 hét, máj. 4 hét, jún. 3 hét = 18 hét.

A tanév összesen 37 hét.

Ha a 3. osztályban heti 9 órát tartunk, a 4-ben 7-et, ez átlagban 8 óra lesz.

A **3. osztályban** a heti óraszám: 9.

Az első félévben heti 9 órával:

4 olvasás	$4 \times 19 = 76$
1 írás	$1 \times 19 = 19$
1 fogalmazás	$1 \times 19 = 19$
3 nyelvtan	$3 \times 19 = 57$

Az első félévben összesen: 171 óra.

A második félévben heti 9 órával:

4 olvasás	$4 \times 18 = 72$
2 fogalmazás	$2 \times 18 = 36$
3 nyelvtan	$3 \times 18 = 54$

A második félévben összesen: 162 óra.

A teljes tanévben 171 ó. + 162 ó. = **333 óra**.

Ebből 148 olvasás, 19 írás, 55 fogalmazás és 111 nyelvtan.

A **4. osztályban** a heti óraszám: 7.

Az első félévben heti 7 órával:

3 olvasás	$3 \times 19 = 57$
1 fogalmazás	$1 \times 19 = 19$
3 nyelvtan	$3 \times 19 = 57$

Az első félévben összesen: 133 óra.

A második félévben heti 7 órával:

3 olvasás	$3 \times 18 = 54$
2 fogalmazás	$2 \times 18 = 36$
2 nyelvtan	$2 \times 18 = 36$

A második félévben összesen: 126 óra.

A teljes tanévben 133 ó. + 126 ó. = **259 óra**.

Ebből 111 olvasás, 55 fogalmazás és 93 nyelvtan.

A tanév folyamán többször van munkanapon tanítási szünnap (ünnepnap) vagy tanítás nélküli munkanap, és ekkor elmaradnak a tanórák. A havi 4 héten felül maradnak még munkanapok, ezeken lehet pótolni az elmaradt órákat.

A javasolt tananyagbeosztást lehet szűkíteni vagy bővíteni, ha a következő években a tanév időkerete megváltoznék, vagy a kerettantervek más óraszámokat határoznának meg. Az olvasókönyv szövegbősége és a munkafüzetek feladatai a tanítóknak lehetőséget teremtenek a változtatásra, a válogatásra, a cserére.

Tanácsok a Tanmenetjavaslatok használatához

1. A számok egy-egy óra tananyagát jelölik.
2. Az **olvasási gyakorlóórák** előzzék meg az adott szövegek elemzését, mert így előre foglalkozhatunk nyelvi anyagukkal, ezzel megkönnyítjük olvasásukat, megértésüket. A szövegfeldolgozó feladatlapon szám jelzi, melyik gyakorlólap tartozik hozzá. A gyakorlólapokat azonban a szövegfeldolgozó órákon is lehet hasznosítani.
3. Bár a tankönyvi szövegekkel kapcsolatban bőven adódik **nevelési lehetőség**, ezt a Tanmenetjavaslatokban nem rögzítettem. A tanító kiválaszthatja tanulócsoportjának a legcélravezetőbbet, és rögzítheti nevelési tervében.
4. Részletesen megbeszélni azokat a **verseket** kell, amelyek magukban alkotják az óra anyagát. A prózai szövegekkel párhuzamosan szereplő rövid versek jelentését tisztázzuk néhány kérdéssel, azután gyakoroltassuk olvasásukat! Ezek az órákon a vers és a próza azonos témájú, ami segíti a szövegértést. Ha mindkét megadott szöveg hosszú, akkor a tanító dönti el, hogy a prózát vagy a verset fogja tanítványaival megbeszélni. Egyszerű szöveget feladhatunk otthoni olvasmánynak is.
5. A tanmeneti részben megjelöltem a kötelezően **megtanulandó verseket**, és javaslatot tettem a választhatókra. Ennek ellenére a tanító belátása szerint cserélheti őket. A következő szempontokra kell figyelnie: minden hónapra jusson egy-egy verstanulás; legyen közöttük 2-3 népköltészeti alkotás; a többi verset a tankönyvben szereplő legkiválóbb költőink műveiből válogathatja. A verseken kívül jegyezzenek meg a tanulók szólásokat, közmondásokat; a mesékből, a mondákból lényeges mondatokat! A 4. osztályban rövid prózai szövegeket is ajánlok memoriternek. Ezek a munkafüzetek *Beszéd- és olvasásgyakorlás* c. fejezetében, a 4. feladatokban találhatóak. Engedjük meg a tanulóknak, hogy a nekik tetszőt válasszák ki megtanulásra, előadásra!
6. Egy-egy témát – ha lehetséges – mutassunk be **több művészeti ágban** is! Pl.: Szent István királyról olvasva nézzék meg szobrát (tankönyvi kép), hallgassák meg a róla készült zenés játék jellemző részletét. A népköltészeti művek mellett ismerjenek meg a tanulók más népi alkotást is, pl.: fafaragást, hímzést, cserépedényeket, népi hangszereket, jellegzetes épületeket stb.
7. Az olvasottakhoz – a helyi lehetőségekhez mérten – szorosan kapcsolódhatnak **kirándulások**: múzeumokba, kiállításokra, emlékhelyekre, a szabad természetbe. Megtekinthetők színházi előadások, kulturális programok. Végezhetnek a tanulók gyűjtőmunkát a korosztálynak szóló könyvekből, a rádióból, a televízióból. Egészítsük ki ezekkel alkotó módon a Tanmenetjavaslatot! Minden hasznos, ami élővé teszi az olvasottakat.
8. A 3. osztály első félévében az **írásórák** anyagát úgy választottam meg, hogy intenzíven támogassák a helyesírás gyakorlását. A második félévben már elmaradhat az írásóra, hiszen a nyelvtan- és a fogalmazásórákon bőséges lehetőség nyílik az írás fejlesztésére és eszközi használatára.
9. A **fogalmazás** tanításához nincs szükség külön segédeszközre: elegendő feladatot kínálnak a munkafüzetek.

10. A **nyelvtantanmenet** helyenként eltér a tankönyvi sorrendtől, de használható a megadott taneszközökhöz. Harmadik osztályban az ige témakörét azért tettem az első félévre, hogy az elbeszélések írását helyesírási is előkészíthessük: a múlt idejű és az igekötős igék helyesíráásával. A 4. osztályban az igenevek tanítását beépítettem a megfelelő névszói részbe, hogy ezzel segítsem a szófajták megkülönböztetését. Részletesen meghatároztam a nyelvtanórák anyagát, és koncentrációt teremtettem a 3. osztályos írástanítással. A gyakorlandó helyesírási ismereteket jelöltem meg a tanórák anyagául, nem az erre használható nyelvi játékot, rejtvényt.

A taneszközök

3. osztály

Mese és valóság c. olvasókönyv
Beszéd, olvasás, fogalmazás c. munkafüzet. 3. o.
(Külön-külön füzet: az 1. és a 2. félévre)
írásfüzet (vékony vonalas)
olvasásfüzet (vékony vonalas)
fogalmazásfüzet (vastag vonalas)
nyelvtanfűzet (vastag vonalas)
fölmérések füzet (vékony vonalas)
Magyar nyelv kisiskolásoknak 3. c. nyelvtan-
könyv. Anyanyelvi gyakorló kisiskolásoknak
3. c. munkafüzet

4. osztály

Kitárulkozó világ c. olvasókönyv
Beszéd, olvasás, fogalmazás c. munkafüzet. 4. o.
(Külön-külön füzet: az 1. és a 2. félévre)
olvasásfüzet (vékony vonalas)
fogalmazásfüzet (vastag vonalas)
nyelvtanfűzet (vastag vonalas)
fölmérések füzet (vékony vonalas)
Magyar nyelv kisiskolásoknak 4. c. nyelvtan-
könyv. Anyanyelvi gyakorló kisiskolásoknak
4. c. munkafüzet

Használtassuk mindkét osztályban: *A magyar helyesírás szabályai* c. segédkönyv 11. kiadását!

Tegyük hozzáférhetővé azokat a kézikönyveket, amelyekből feladatokat fogunk kijelölni a tanév folyamán. A 3. oszt. Mf. Könyv- és könyvtárhasználat c. fejezetében található azoknak a könyveknek címe, amelyekből kiegészítő olvasmányokat javasoltam. A 4. osztályban a Képes gyermeklexikon szükséges. (Aquila Kiadó)

Az **ABC-ház** harmadik és negyedik évfolyamának tananyaga és taneszközei töretlenül folytatják az első és a második osztályban megkezdett munkát. Aki nem ismeri az előzményeket, annak nagy segítséget jelent, ha tanulmányozza a következő kiadványokat: Tanítói kézikönyv az ABC-ház tankönyvcsalád használatához az általános iskola 1. osztályában tanítók számára. Útmutató és tanmenetjavaslat 1. osztály. Álló és dőlt írásra. Útmutató és tanmenetjavaslat. 2. osztály. Álló és dőlt írásra. A versek elemzéséhez nyújt segítséget Balkovitzné Cynolter Magda könyve: Verselemzések. Kézikönyv tanítók és tanárok számára.

A Beszéd, olvasás, fogalmazás c. munkafüzetek

Fölépítésük mindkét osztályban hasonló a 2.-ban használtéhoz, de új témákkal is bővültek. Fejezeteik:

Szövegértelmezés
Beszéd- és olvasásgyakorlás
Szövegalkotás (fogalmazás)
Fölmérések
Szótárak: Szólások és közmondások magyarázata
Rokon értelmű szavak és kifejezések
Ellentétes jelentésű szópárok
Hangutánzó szók

A *Beszéd- és olvasásgyakorlás* számozott feladatlapjai külön fejezetbe kerültek. Mivel nem kötődnek szorosan egyetlen olvasmányhoz, feladatrendszerüket fokozatosan egymásra lehetett építeni. Ajánlatos többször visszatérni a feladatokhoz: gyakoroltatni a gyengébb olvasókkal, tőlük számon kérni.

A munkafüzetek fejezeteinek élén található „*Jó tanácsok*” közül alkalmanként csak annyit olvastassunk el, amennyire szükség van a feladat megoldásához! Hiszen nehéz lenne egyszerre mindent megjegyezni.

Miért nem készültek összefoglaló feladatlapok az egyes témakörökhöz a 3. osztályban?

Az állatokról, a növényekről, az élettelen természetéről olvasottakat a természetismereti tárgyakban hasznosítjuk, ott foglaljuk rendszerbe. A társadalom életét bemutató témakörök olvasmányaiban az érzelmi hatás a lényeges, nincs bennük konkrét tudnivaló. (Család, barátok) A régmúlt idők eseményeit kiemelkedő személyek köré csoportosítottuk. Nem kívánunk történelmi időszemléletet kialakítani. Ebben a témakörben elég, ha az események kapcsán a kiemelkedő személyiségek nevét és a hozzájuk fűződő eseményeket jegyzi meg tanítványaink. A személyekhez köthető erkölcsi állásfoglalás domináljon, a példa ereje hasson! Erősödjék a gyerekekben a nemzethez tartozás érzése: identitástudatuk! Az olvasásórák elsőrendű feladata a személyiségformálás. De legalább ilyen fontos a nyelvi képességek alakítása; ezt nem összefoglalni, hanem fejleszteni kell.

A 4. osztályban sem az egyes témaköröket próbáljuk rendszerbe foglalni, hanem az első félévben a népköltészetéről tanultakat, a második félévben az irodalmi ismereteket. A vonatkozó tapasztalatokat, példákat négy éven át gyűjtjük; de csak az utolsó évben vonjuk le belőlük a következtetéseket, rendszerezük a megalapozott és továbbfejleszthető ismereteket. A magyar nyelv és irodalom tanítása során elnyújtott ismeretszerzést valósítunk meg.

A munkafüzet vonalrendszere megegyezik az írásfüzetével, a tanulók a vonalra írhatnak. Külön füzetbe kerülhetnek a szógyűjtések, az önálló vázlatok, a feladatmegoldások, a szövegekhez készült illusztrációk.

A munkafüzet és az olvasókönyv azért jelent meg kisebb formátumban, mint elődei, mert a gyermekek nehezebben találnák meg a hosszú sorok kezdetét a kisebb betűmérettel és a szorosabb sortávval írt szövegben. A kisebb lapméret viszont megnövelte a munkafüzet terjedelmét, ezért két félévre bontva adtuk ki, hogy könnyen használható füzetméretet kapjunk.

Az olvasástanítás célja

az olvasás megszerettetése, nevelőértékének fölhasználása a gyermekek személyiségének formálásában – **olvasóvá nevelés.**

A cél megvalósításához vezető feladatok:

1. A **szépirodalmi szövegek** erkölcsi, esztétikai, nyelvi értékeinek föltárása; érzelmek keltése; állásfoglalásra nevelés
2. A tanulás technikájának elsajátíttatása kis terjedelmű **ismeretterjesztő szövegek**en. A tárgyi valóság megismertetése a tanulókkal
3. A **szövegelemző jártasság** megszerettetése szépirodalmi és ismeretterjesztő olvasmányokon
4. A harmadik osztályban a **folyamatos**, a negyedikben a **kifejező olvasás** technikájának kialakítása
5. A gyermekek **kifejezőképességének** gyarapítása: minőségi szókincsbővítéssel, állandó szókapcsolatok tanításával, **szótárhasználattal**. Mondat- és szövegbővítési, szövegredukálási, stilizálási, beszerkesztési feladatok végeztetése
6. **Információk gyűjtetése** a gyermekeknek készült kézikönyvekből; a gyűjtött ismeretek rendszerezése, lejegyzése, fölhasználása. Az információkeresést segítő **útmutató** és **tartalomjegyzék** használtatása

A szövegválogatás szempontjai

1. Az olvasókönyvi szöveg feleljen meg a korosztály életkori sajátosságainak, befogadóképességének!
2. A szépirodalmi mű álljon közel a gyermekekhez, kösse le érdeklődésüket;
 - formálja erkölcsi érzéküket;
 - nyelviileg legyen számukra érthető; de ne utánozza igénytelen stílusukat, szolgáljon követendő mintával;
 - nyújtson szemléleti anyagot az irodalmi, a nyelvi és a szövegalkotási ismeretek tanításához (pl.: műfajok, szóképek stb.)!
3. Az ismeretközlő szöveg legyen közérthető és logikus fölépítésű!

A választott szövegeket többféleképpen lehetett volna csoportosítani.

1. Eredetük szerint: népköltészet és műköltészet
2. Műfajuk szerint: líra, dráma, epika
3. Formájuk szerint: vers és próza
4. Kommunikációs szándékuk szerint: szépirodalom, szakirodalom, publicisztika
5. Témájuk szerint: a tanterv által megadott témák

Az ABC-ház olvasókönyveiben a téma szerinti csoportosítást választottam, mert ez változatosabb összeállításra adott lehetőséget: próza és vers, szépirodalmi és ismerettartalmú szövegek váltják így egymást. Olvasmányok és versek összefüggnek, értelmezésük egymást segíti, csaknem azonos szókincsük – a gyakori ismétlődés hatására – könnyebben beépül a tanulók nyelvhasználatába.

Az olvasókönyvek tartós használatú szöveggyűjtemények; feladatokat nem tartalmaznak. Ezek a munkafüzetekben találhatóak. Itt kaptak helyet a felnőttekéhez hasonló, de jóval kisebb terjedelmű és egyszerűbb szótárok is; velük a szótárhasználatot lehet tanítani.

Az olvasókönyvek témaválasztása

függ a mindenkor érvényben lévő tantervtől, de nem hagyhatja figyelmen kívül az adott korosztály életkori sajátosságait. A 8-10 évesek érdeklődése már a valóság felé fordul, bár még mindig kedvelt körükben a mese. Segíti fantáziájuk csapongását, ugyanakkor állandóságot, kiszámíthatóságot is jelent. A gyermek tudatában ugyanis kialakul a mese sémája: a hős vándorútra indul, 3 próbának kell megfelelnie, de a végén mindig győz. Aki ezt várja a mesétől, annak nem is kell csalódnia. Bár a mesehősök, az események változnak, a lényeg változatlan. A sikerekre vágyó gyermek szívesen azonosul a mesehőssel.

Ismétlődést jelentenek a mese stílusának megszokott fordulatai is: „Ment, mendegélt, hethédhét országon keresztül.” „Tarisznyájában nem maradt egy morzsányi sem a hazai cipóból” stb. A mese olvasását is megkönnyíti a kisiskolásoknak, hogy ismert motívumok segítik az *előfeltételezéseket*, és hogy ezek rendre bekövetkeznek. Az ismert mesefordulatok megkönnyítik a ráismerést, ezáltal a szöveg olvasását: így sikerélményt jelentenek a gyermekek számára. Különösen könnyű a láncmese olvasása, amelyben igen sok az ismétlődés. A különféle meséknek okvetlenül helyet kell kapniuk az olvasókönyvben.

Minden gyermek szívesen hall, olvas a hozzá hasonló korúak életéről. Újraéli azt, ami vele is megtörtént. Élményei így megszilárdulnak. Mintát kap arra, hogy mások miként oldják meg nehézségeiket; arra is hogyan viselkednek és beszélnek adott szituációkban. Azonosulás jöhet létre az irodalmi hőssel is. A gyermekek életéről szóló történetek méltán számíthatnak a 8-10 évesek érdeklődésére. A szövegek megbeszélésével párhuzamosan kérdezzünk rá a tanulók hasonló élményeire, készítsük őket állásfoglalásra!

A gyermekek ösztönösen vonzódnak az állatokhoz. Eleven játékszernek tekintik, szívesen babusgatják, dédelgetik őket; de megpróbálják akarataikat is érvényesíteni velük szemben. Parancsolnak nekik, akárcsak nekik a felnőttek. Ennek ellenére az állatok is kedvelik a gyermekeket: gyakran lepottyannak tőlük egy-egy finom falat. A család kutyája olyasmit is elvisel a gyerektől, amit mástól nem tűrne el. Szoros kapcsolat épül a gyermek és a közelében élő állat között. Ezt a rokonszenvet élvezhetik később az állattörténetek szereplői is. A kisiskolások érdeklődéssel hallgatják, olvassák a róluk szóló történeteket.

A 9-10 évesek nyitottabbak a világra, meg tudják különböztetni a mesét a valóságtól. Vágyanak a kalandos történetekre, szeretik a történelmi mondákat, az idegen tájakról szóló útleírásokat. Örülnek, ha hozzá tudnak szólni a nagyok dolgaihoz, ha meg tudják érteni a gépek működését, a tudományos felfedezéseket. A mese helyett a valóság elemeiből építik föl képzeletbeli világukat. Ezért találnak hűséges nézőkre bennük a tudományos-fantasztikus filmek. Olyan olvasmányokat is kell nyújtánunk nekik, amelyek kielégítik kalandvágyukat és a technika iránti érdeklődésüket.

Végül, de nem utolsósorban: a 9-10 évesek kedvelik a humoros eseményeket. Egy-egy tréfás mondatért szívesen olvassák az egész szöveget.

Különösen népszerűek a folytatólagos történetek. A 3-4. osztályban már teljes könyvvel lehet megismertetni a tanulókat. Erre ajánlások találhatóak a munkafüzetekben.

„Azt hiszem, hogy az ember gyermekkorában szereti meg a könyvet, az irodalmat. Az ízlés kialakulásában rendkívüli jelentősége van a gyermekkor kedvenc könyveinek... A jó gyermek-könyv a nyelvérzék, a nyelvi fantázia kibontakoztatásához, fejlődéséhez is döntő módon hozzájárul.” (Fodor Sándor)

Az ABC-ház olvasókönyvei ezt a célt szolgálják, mert

- irodalmilag értékes szövegek gyűjteményei;
- megfelelnek a korosztály érdeklődésének;
- színes illusztrációik művészi értékűek;
- nyelvi követendő mintával szolgálnak, alkalmasak a kifejezőképesség fejlesztésére;
- az előzőekből következően ízlésnevelők;
- nincsenek bennük feladatok: lapjaikra nem írnak, nem rajzolnak a tanulók;
- kemény kötésűek, tartósak.

Érdemes e tankönyveket megőrizni. Érdemes továbbadni a következő évfolyamnak, hiszen tartalmukat és kivitelezésüket tekintve egyaránt maradandók. Ezt tanúsítja az is, hogy *Hungaro didact* díjban részesültek.

A Mese és valóság c. olvasókönyv

igyekszik kielégíteni a harmadikosok meseéhségét és valóság iránti érdeklődését. A mese és a valóság megkülönböztetésében segíti őket olvasókönyvük, amely egy-egy témát több műfajban is bemutat.

A *Mese és valóság* c. olvasókönyv témái, és fejezetcímei:

- a) Mesék – *A mese nem hal meg soha.* (De mese található még a többi fejezetben is.)
- b) Az élettelen természetről – *Tűz, víz, föld, levegő*
- c) Az élő természetről: növények, állatok; a természet és az ember kapcsolata – *Erdőn-mezőn nyitott szemmel. Testvéreink az állatok*
- d) Emberi kapcsolatok: a családban és az iskolai közösségben – *Szeretet tojánhéjban. Az én barátaim*
- e) Társadalmi ismeretek: a rég múlt idők eseményei és hősei – *„Száll a madár ágrul ágra, l Száll az ének szájrul szájra”*

Az olvasókönyv művészi értékű illusztrációi kiegészítik az olvasmányok szövegét, így alkalmat adnak a **vizuális kommunikáció**ra. A munkafüzet több kérdést fogalmaz meg a képek elemzéséhez. Pl.: Figyeld meg a fejezetnyitó illusztrációt! (Ok. 214. o.) Mit jelképezhet a sok kis csengő? Van a képek között információközlő is (Ok. 14. o.): a varga széke mellett fölfedezhetjük mesterségének szerszámaikat; ezekről a szövegben nincs szó. Az Ok. 32. oldalán láthatjuk a hiú király öregapját, amint a kondát őrzi. Érdemes a képet alaposan megfigyeltetni, mert a mese kép telenségét fejezi ki az öreg király öltözéke. A disznópásztorra utal a bot, a tülök és a bocskor; csak hogy a bocskoron sarkantyú van, akárcsak a lovasokén; a fején korona, mivel király, és a ruháján sok-sok érdemrend. Így őrzi a kondát? Nem csoda, ha a legény ezen állítását már nem hiszi el a király, inkább elveszíti fogadását. Különbö is megalázzónak tartja még a feltételezését is annak, hogy az ő öregapja kondás volt. Van olyan kép is, amely a valóság torzításával mutat rá a lényegre: (Ok. 172. o.) Kinizsi irreálisan nagy malomkövet tart felnagyított tenyerén, ezzel is érzékeltetve nem mindennapi erejét. (Ok. 152. o.) A tatárok megtevesztésére font szalmakalács mindennél nagyobb, hiszen ez dönti el végül a falusiak sorsát. Az illusztrációk, egyszerű vonalaikkal ellenére, hatásosan fejeznek ki emberi érzelmeket. Irányítsuk rájuk a gyermekek figyelmét, beszéljünk róluk! A következőkkel érdemes behatóbban foglalkozni: Ok. 169. o., 260. o., 269. o.

A kitarulkozó világ c. olvasókönyv

A negyedik osztályban elkezdjük az irodalmi ismeretek tanítását. Ezért két fejezetben eredetük szerint csoportosítottam a műveket: népköltészeti és műköltészeti szövegek. A többi egység koherenciáját továbbra is témájuk adja.

Az olvasókönyv fejezetei, nevelési gondolatai

- a) Az *Apáról fiúra* c. fejezet tartalmazza a népköltészeti alkotásokat. A szövegek más-más nevelési gondolatot képviselnek. A válogatás célja az volt, hogy minden tanuló népköltészeti műfajra legyen igényes példa a könyvben.
- b) Az *irodalom kincsháza* c. fejezetben műköltészeti alkotásokat találunk. Olvasatásuk közben föl hívhatjuk a figyelmet népköltészet és műköltészet közötti hasonlóságra. Az irodalmi szövegekből emberi tulajdonságokat bontakoztathatunk ki és ítélnünk meg. A példák segítséget nyújtanak fogalmazási műfajok tanulásához.
- c) A *Gyermekkorom tükröserepei* c. fejezetben írók, költők örökítik meg gyermekkori élményeiket. Több szöveg alapgondolata: gyermekkorukban – nehéz körülmények között is – megpróbálták helytállni.
- d) A *Szeretnek, mert én is szeretek* c. fejezet a legszentebb emberi érzésnek, a szeretetnek megnyilvánulásait mutatja be a család körében. Majd a karácsonyi ünnepekhez kapcsolódva kitér az egész emberiségre.
- e) A *Hősök és híres emberek* c. fejezetekkel folytatjuk a rég múlt idők történetét. Bár a szövegek időrendben követik egymást, mégsem történelmi ismereteket akarunk tanítani. A mondák és az elbeszélések nemzetünk nagyjainak (történelmi személyiségeknek, tudósoknak, művészeknek) és a hétköznapiak hőseinek példáját állítják a gyermekek elé. Tetteiket lelkesítő példaként kell értékelnünk.
- f) Az *Édes hazám* c. fejezet bemutatja hazánk néhány táját, legnagyobb vizeit és városait. A fejezetben szépirodalmi és ismeretterjesztő írások váltják egymást. A szépirodalmi ihletésűekből a táj, a haza szeretete sugárzik. Az ismeretterjesztőket fölhasználhatjuk a könyvből való tanulás előkészítésére. Mindegyikből választható olyan részlet, amely fogalmazásórán alkalmas a leírás szemléltetésére. Ezért a második félév elején olvassuk őket, amikor fogalmazásból a leírást tanítjuk!

A 4. osztályos olvasókönyvet is – akárcsak a harmadikost – Deák Ferenc grafikusművész illusztrálta. A képzeletmozdító, színes, nagyméretű rajzok alkalmasak a szereplők érzelmeinek, tulajdonságainak kifejezésére. Érdeemes ilyen szempontból is elemezni őket.

Az olvasókönyv valóság felé fordulását mutatja, hogy kevesebb benne a rajz, több a tárgyi valóságot ábrázoló fénykép. Ezek tematikus csoportosításban színes képsorokon jelennek meg. Jól felhasználhatók a szómagyarázatnál. Pl.: a népköltészet fejezetben az Ok. 79. oldalán lévő képsor szemlélteti a kézi cséplést, a cséphadarót, a vízimalmot, a szélalmot, a kenyérsütést. A képsorok segítségével könnyebb elképzelni a régi épületeket, tárgyakat. Az irodalomhoz, a történelemhez összeállított képsorokról megismerhetik a gyermekek hazánk nagyjainak, művészeinek, tudósainak arcképét. Így a történetek hőseiről valóság-hű emléküik maradhat. Ajánlott, hogy az osztályteremben kapjon helyett azoknak a legnagyobb íróknak, költőknek arcképe, akiknek műveit olvastatjuk.

A fejezetnyitó képek kapcsolatot teremtenek az irodalom és más művészetek között. Ferenczy Károly, Székely Bertalan, Thorma János és Egry József festményének reprodukciója, Szalay Lajos művészi grafikája, Szervátius Jenő fafaragása, Kovács Margit kerámiaja sejteti az utána következő fejezet lényegét. Használjuk föl a fejezetnyitó képeket a témakör bevezetésére, és olvassuk el a mottókat is! A fejezet végén újra visszatérhetünk rájuk. Segítségükkel rámutathatunk a fejezet alap gondolatára.

Könyv- és könyvtárhasználat

A könyv- és könyvtárhasználat nem korlátozódik a közös könyvtárlátogatásra, hanem átszővi az egész tanévet. A munkafüzetben – a szövegfeldolgozásokkal párhuzamosan – gyakoriak az olyan feladatok, melyeknek megoldásához könyvek szükségesek. Ha ezek nincsenek meg a gyermekek számára elérhető könyvtárakban, akkor a tanító keressen hasonló témájú meglévő könyveket, és azokhoz kapcsoljon feladatokat! A lényeg az, hogy a tanulók az olvasókönyvön kívül más forrásokat is használjanak. Hogy gyakorolják a tájékozódást kézikönyvekben: a tartalomjegyzék és a mutató használatával. Kapjanak olyan feladatokat is, amelyeket a gyermeklexikon segítségével oldhatnak meg. Tanuljanak meg információt gyűjteni írott forrásokból. Ha van osztálykönyvtár, differenciált feladatként is adhatunk gyűjtőmunkát.

A tankönyvi szövegek mellett keressenek a gyermekek hasonló témákat más forrásból is! A munkafüzet feladatokkal, könyvcímekkel segíti a kutatómunkát. Egy-egy témához gyűjthetnek anyagot az előző években olvasott szövegekből is.

A gyermekfolyóiratok állandóan változnak, ezért nem tudok javaslatot tenni kiválasztásukra. A helyi lehetőségek számbavételével maga a tanító döntheti el, hogy melyiket olvassák.

A szótárok használata

A felnőtteknek készült szótárok (*Magyar értelmező kéziszótár. Magyar szinonima kézisótár*) még nem valók kisiskolások kezébe: terjedelmük, bonyolult jelölési rendszerük, rövidítéseik, ismeretlen fogalmaik miatt. Ezért helyeztem el a taneszközökben a felnőttek kézikönyveihez hasonló rendszerű, mégis egyszerűbb szótárokat. Így minden gyermek számára elérhetővé tettem őket.

Az **Értelmező kissótár** az olvasókönyv végén kapott helyet. Az tankönyvben *-gal jelöltem azokat a szavakat, amelyeknek magyarázata megtalálható itt. A szócikkek abban térnek el az eddig megszokott szómagyarázatoktól, hogy az adott kifejezésnek több jelentését is megadják. Ezek közül kell a tanulóknak kiválasztaniuk a szövegbe illőt. Az *Értelmező kissótár* fölépítése, rövidítésrendszere, ezáltal használata hasonlít a felnőttek megfelelőjéhez, de kevesebb adatot tartalmaz, és megfogalmazása egyszerűbb. Használatához ki-kí kellő útmutatást talál az Olvasókönyvekben a szótári rész előtt.

Célunk a szótárhasználat bevezetése, gyakoroltatása. Ezért szoktassuk rá a gyermekeket, hogy a jelölt szavakat keressék meg! Értelmeztessük ezeket a szöveg megbeszélésekor! Így az is ellenőrizhető, hogy megtalálták-e a jelentések közül a szövegbe illőt.

A **Rokon értelmű szavak, kifejezések** szótára a munkafüzetek végén kapott helyet. A harmadikosban néhány ellentétes jelentésű szópárt és hangutánzó szót is megtalálhatunk. A 4. osztályban egy címszón belül ☉ jel választja el a címszó rokon értelmű jelentéseit az ellentétes jelentésektől. Némely kiemelt szóhoz igen sokrétű jelentés kapcsolódhat, lehetetlenség volna mindet felsorolni, ezért [...] zárójelben pontosítjuk azt, amelyikhez a szinonimák kapcsolódnak. A címszók kivétel nélkül tankönyvi szövegekből valók. Ha olyan szó fordult elő a szövegben, amelynek rokon értelmű megfelelőit a tanulók már az előző évben megismerték, akkor szófajának megváltoztatásával helyeztem el a gyűjteményben, hogy ne legyen ugyanaz, mint az előző évben volt. Így alkotó módon ismételtethünk.

Mivel a tanulók 2. osztályban már használtak ilyen szótárt, 3.-ban kívánjuk meg önálló alkalmazását! Segítségével oldassuk meg a munkafüzet feladatait! Ezeknek sorát lehet bővíteni, mivel nincs minden címszóhoz feladat. A szótárt fölhasználhatjuk a fogalmazások javíttatásához is, ha szinonimákkal kell helyettesíteni a szövegben ismétlődő szavakat.

A rokon értelmű szavak gyűjteménye használható szómagyarázatra is. A szinonimasorban bizonyára akad a gyermek számára ismerős: ezzel kapcsolva könnyebben érti meg az ismeretlent. Sőt jobban meg is jegyzi, ha a hasonló jelentésűek láncolatában gyakoroltatjuk.

3-4. osztályban már nem elégedhetünk meg egy-egy szó jelentésének megismertetésével, vagyis a szókincs *mennyiségi fejlesztésével*. *Minőségi szókincsbővítést* kell megvalósítanunk. Kívánatos, hogy tanítványaink a kifejezésnek ne csak jelentését értsék, hanem legyenek tisztában használatának lehetőségeivel és korlátaival is. Ezért került a szótárba a szavak minősítése, pl. a *beszélget* igéhez: (választékos) társalog, szót vált, cseveg; (bizalmas) diskurál, dumcsizik, tereferél, trécesel, pletykál; (durva) pofázik. Hivatkozunk szituációkra, amelyekben egyiket vagy másikat célszerű használni! Alkottassunk ezeknek megfelelő mondatokat!

Gyakoroltassuk a szósorok hangos olvasását! Sorozatban könnyebb megjegyezni az új szavakat, kifejezéseket. Mennyiségüket szófajváltással szaporíthatjuk. Pl.: szunnyadó, alvó, szunyókáló, szundikáló, szundító, szendergő, bóbiskoló; a melléknévi igenevek képzőjének leválasztásával igéket kapunk: szunnyad, alszik, szunyókál, szundikál, szundít, szendereg, bóbiskol. További toldalékolással főneveket képezhetünk: szunnyadás, alvás, szunyókálás, szundikálás, szundítás, szendergés, bóbiskolás.

A **szólások, közmondások magyarázata** szintén megtalálható a munkafüzetek végén. Miért van rájuk szükség? Az 1. és a 2. osztályos olvasókönyvben egy-egy mese után volt egy-egy szólás vagy közmondás; ezeknek jelentését a hozzájuk tartozó történet magyarázta. A 3-4.-ben egy-egy fogalomkörhöz több szólásmondás kapcsolódik: jelentésük különböző. A gyermekeknek meg kell keresniük a mesék, történetek mondanivalóját kifejező szólást vagy közmondást. Ez indokolja jelentésük tisztázását.

A gyűjtemény azokat az átvitt jelentésű szólásmondásokat tartalmazza, amelyek az olvasókönyvben és a munkafüzetben előfordulnak. A magyarázatok O. Nagy Gábor *Magyar szólások és közmondások* c. könyve mintájára készültek. A 3. osztályban még nem sorolják föl az állandó szókapcsolatok többféle változatát. A 4. osztály második félévi munkafüzetében – szögletes zárójelben – található még egy, a köznyelvihez közel álló változat is, hogy ez a megoldás se legyen ismeretlen a tanulóknak, ha a felnőtteknek készült változatot fogják használni. Az ábécérendbe szedett *címszavak* és a *mutató* segítenek a keresett szólásmondás megtalálásában. A kereséséhez a munkafüzet magyarázattal szolgál.

A közmondások, szólások nyelvünk virágai. Gyarapítsuk velük tanítványaink szókincsét! Tömörségükkel, képszerűségükkel, esetleg metaforikus jelentésükkel igényes szóhasználatra nevelnek. Ismerőiket képessé teszik az elvonatkoztatásra, az átvitt jelentés megértésére. (Pl.: *Ég a föld a talpa alatt.*) Úgy kell foglalkoznunk velük, hogy gazdagítsák a gyermekek nyelvi eszköztárát és gondolkodásmódját. A szóláshasonlatokat fölhasználhatjuk a hasonlat szemléltetésére. A közmondások kiválóan alkalmasak egy-egy szöveg lényegének kifejezésére, a tömörítésre. Élünk ezzel a lehetőséggel, kerestessünk az olvasmányhoz illőt a szótári részből!

A szólások és a közmondások jelentésének megbeszélése alkalmat ad a tanulóknak gondolatok megfogalmazására, spontán vitára. Hiszen ítéletet kell alkotni, azt kifejtetni, megvédeni. Közben minden erőltetés nélkül használják a szólásgyűjteményt. Mivel egyszeri elolvasásnál sokkal többet foglalkoznak a ritmusos, gyakran rímes mondásokkal, azok megragadnak emlékezetükben, beépülnek szókincsükbe. Megszokják a színesebb stílust, törekedni fognak használatára. Olvasmányaikban észreveszik és értékelik a képszerű kifejezéseket.

A szólásmondások tanítása összefügg a szövegelemzéssel és a szókincsbővítéssel.

Szövegek értelmezése, elemzése

A tankönyvek **szépirodalmi és ismeretterjesztő** szövegeket kínálnak olvasásra. A tartalmi elemzés segíthet eldönteni azt, hogy egy szöveg szépirodalmi-e vagy ismeretterjesztő. A prózai vagy verses szépirodalmi műben a szerző szubjektív élményeit, benyomásait, érzelmeit örökíti meg. Kommunikációs célja a gyönyörködtetés. Stílusa ezért retorizált, él az irodalom művészi eszközeivel: szóalakzatokkal, szóképekkel. A szakszövegtől eltérően az ismeretterjesztő műben is találunk stílust színesítő elemeket, de szövegében túlsúlyban vannak a tények, az adatok, hiszen kommunikációs célja: információk közlése. A szövegeket kommunikációs céljuknak megfelelően kell elemezni. Míg a szépirodalmi műből a szöveg adta élményt (eseményeket, erkölcsi megfontolásokat, érzelmeket), a stílus szépségeit, érdekességeit keressük, addig az ismeretközlőből a tényeket, az adatokat és a belőlük fölismerhető összefüggéseket. Az elemzést a szöveg tartalmának, kommunikációs céljának megfelelően alakítjuk. Bár ez a két funkció nem különül el élesen, mert a szépirodalmi szövegek is tartalmazhatnak ismereteket, mint például a *Páráska* c. mese. Ebben a szövegben mégsem a víz körforgása a lényeges, hanem a háromszor ismétlődő esemény, a mesére jellemző kifejezések, a főszereplő segítőkészsége. Ezt a mesét tehát szépirodalmi műként értelmezzük, jóllehet a víz körforgását adja elő mesés formában.

A szépirodalmi művekhez tartozik a **mese**, a **monda**, a **legenda**, az **elbeszélés**, az **anekdota**; mindegyik eseményeket örökít meg. Mesés és valóságos elemek szétválogatása, tartalmi vizsgálatuk segíti műfaji megkülönböztetésüket. A mesékben előfordulhatnak valótlan események, szereplői lehetnek nem létező lények. A mondákban és a legendákban már van valami az egykori valóságból. Hősei rég múlt idők híres emberei. A történelmi mondák megtörtént eseményről szólnak, de csodás elemekkel színezik. A legendák vallásos színezetű csodálatos események, melyeknek hősei legtöbbször a szentek. Az elbeszélés lehet megtörtént vagy elképzelt esemény; szereplői igazi hús-vér emberek; színhelye, eseményei valóságosak. A tankönyvben található elbeszélések a realitás talaján állnak. Az anekdota a szereplőkre jellemző rövid történet, amely váratlan fordulattal, csattanóval végződik. Az események kapcsolódhatnak történelmi személyekhez vagy a társadalom fontos képviselőihez.

A mese, a monda, a legenda, az anekdota legtöbbször népköltészeti eredetű, sokáig szájhagyomány útján terjedt, megfogalmazóját nem ismerjük. Az idő múltával a gyűjtők lejegyezték, íróink földolgozták őket. Ha közben lényegesen eltértek az eredeti lejegyzéstől, ha egyéni ízlésüknek megfelelően írták meg, már nem tekinthetjük közösségi alkotásnak, hanem a szerző saját művének. Az írói képzelet szülte mesét irodalmi mesének v. műmesének nevezzük.

A 4. osztályban megkülönböztetjük a mesetípusokat: **tündérmese, állatmese, tréfás mese, láncmese**. A fogalmak kialakításához fölhasználjuk az előző évben olvasott szövegeket is, hiszen már akkor is gyűjtöttük a mesék jellegzetességeit.

A fabulák az ókorból indultak világhódító útjukra. Aiszóposz fabulái tanító célzatú állatmesék. Később Szókratész, Phaedrus majd La Fontaine és még sokan mások dolgozták föl Aiszóposz fabuláit, mindig saját koruknak megfelelő aktualizálással és stílusban. Az ABC-ház olvasókönyveiben fölhasznált változatok abban különböznek a klasszikus formától, hogy elhagyják a tanulság megfogalmazását; ezt az olvasókra bízzák. A *tücsök és a hangya* c. mese befejezése Aiszóposznál: „A mese arra tanít bennünket, hogy mi sem való előbbre, mint gondoskodni a betevő falatról, és nem henyélni.” Rónay György verses meséjének utolsó strófája: „Nótát húztál, ebugatta? | Nohát akkor – szólt a hangya – | járd el hozzá most a táncot! | Jó mulatságot kívánok!” Rónay meséje a történet utolsó mozzanatával zárul – a hangya elutasítja a tücsök kérését. Az *oroszlán és az egér* c. mesét Aiszóposz ezzel fejezi be: „A mese bizonyítja, hogy a helyzet változásakor még a hatalmasok is rászorulnak a gyengébbekre.” (Sarkady János fordításában). A fordítás fölhasználásával a harmadik osztályos olvasókönyvben ez a befejezés található: – Köszönöm barátom! Nem is gondoltam, hogy egy ilyen apró egér menti meg majd az életemet. Sajnálom, hogy lebecsültelek. – Azzal sietve eltűnt. A tanulság ebben a változatban is megtalálható, de maga a főszereplő döbben rá, és fogalmazza meg. Még az is növeli nevelőértékét, hogy megköszöni az egér segítségét. Ez a változat még másban is különbözik az eredetitől. Aiszóposz történetei tömörek, szárazak; az erkölcsi tanulság kedvéért mondta el őket. A gyermekek könyveiben megjelenő szövegek meseszövése érdekesebb, stílusa színebb. Rávezeti őket az erkölcsi mondanivalóra, de nem szó szerinti megfogalmazásban. Az érdekes mese kedvéért a tanulók szívesebben el is fogadják.

Az *oroszlán és az egér* c. 3. osztályos mesében rávilágíthatunk az **állatmesék** jellegzetességeire. Szereplőik állatok. Viselkedésük hasonlít ugyan az állatéra – az oroszlán föl akarja falni az egeret –, de vannak emberi vonásaik is: beszélnek, gondolkoznak. Az oroszlánt meg tudja győzni az egér, hogy ne falja föl őt, mert várják otthon gyermekei. És az oroszlán „Aztán mégis megkegyelmezett az egérnek, mert megsajnálta a gyermekeit.” Az igazi egér bizonyára elkerülné az oroszlánt, és nem sietne segítségére, mikor ordítani hallja. A mesebeli viszont hálát érez a jószívű oroszlán iránt, és elrágja a csapdát jelentő hálót. Az oroszlán megsajnálta a kis egeret, az pedig hálából megmentette őt a fogságból: könyörületesség és hála, ezek emberi tulajdonságok. Az állatmesék szereplői emberi tulajdonságokkal felruházott állatok. Ez a mesefajta az emberek világáról fogalmaz meg tanulságokat.

Állatmesék az ABC-ház olvasókönyveiben:

1. oszt. A buta tigris és az együgyű párdúc. Varjú-kár. A kiskutya meg a számár. A tücsök és a hangya. A nyúl meg az árnyéka. Az oroszlánbőrbe bújt számár. A pórul járt kutya. A kiscsacsi meg a nagy nyuszi. A farkas, a róka meg a tyúk
2. oszt. A vadgalamb és a szarka. A kismalac és a farkasok. A mackó füle meg a fácán. A kutya-macska barátság. A sündisznó és a nyúl. A róka meg a pacsirta. A holló új meséje. A róka és a gólya. A teve meg az egér. A három nyúl. Mesemorzsa
3. oszt. Az egér és az oroszlán.
4. oszt. A hiéna és a hold. A róka és a nyúl a kútnál. Pilleruha. Mese a legokosabb nyúlról. Az igazságtévő nyúl

A népmese a legtöbb városi ember számára főleg a természetfölötti csodákkal, sárkányölő hősökkel, gonosz szörnyetegekkel népes **tündérmesét** jelenti. Ez a mesefajta azért nem található meg az 1. és a 2. osztályos olvasókönyvben, mert jellegzetességeiből adódóan túl hosszú. A tündérmese bonyolult szerkezetű: hősnének rendszerint három próbát kell kiállnia, hogy elnyerje áhított jutalmát. A küzdelemben csodás lények, varázseszközök segítik. Az azonos módon is-

méltlódó események arányossá teszik fölépítést, a szereplők ismétlődő párbeszéde ritmussá a szöveget. A mesékben a jók elnyerik méltó jutalmukat, a rosszak megbűnhődnek; így mindig az igazság győz. (A két egyforma királyfi) Az olyan mesét, amelyben nincsenek csodás lények, valóságos emberek szerepelnek: *novellamesének* nevezzük. Ebben a hős saját pozitív tulajdonságainak köszönheti győzelmét, nem segítik csodás erők. (Az okos lány. 2. oszt. Ok.) Még közelebb áll a realitáshoz, ha a csodás elemek is elmaradnak: valóságos szereplőkről színes, *humoros történetet* olvasunk. Közelít a tréfás meséhez, de nem csúfolódó jellegű. (Harminc kalap, harminc majom. 3. oszt. Ok.). A két utóbbi mesefajtát nem említjük az alsó tagozaton, csak a teljesség kedvéért írtam róluk.

Tündérmesék az ABC-ház olvasókönyveiben

3. osztályban: Az aranyparázs. A kis manók. A tündér. A Nap foltjai

4. osztályban: A két egyforma királyfi. A mostohalány meg az édeslány. A csillagszemű juhász

A mesék valamennyi fajtájában megtalálhatjuk a humort, a komikus helyzeteket. A csillagszemű juhász így válaszol a király unszolására: „Adj’ isten egészségemre.” Tehát nem a királyéra, hanem a magáéra. A **tréfás mesék** lényege viszont az, hogy az emberi gyarlóságot, a negatív tulajdonságokat: az ügyetlenséget, a butaságot, a hiszékenységet, a telhetetlenséget teszik nevetségessé. A pellengérré állítást tréfával enyhítik. (Pl.: Kinek nehezebb a dolga?) A tréfás mesék másik típusának hősei szellemi fölényükkel járnak túl ellenfeleik eszén. A konfliktusok humoros megoldásainak nevelhetünk. (Pl.: A görbe nyírfa) A harmadik csoportba tartoznak a falucsúfolók, a rátótiadák. (Pl.: A rátóti csikótojás) A tréfás mesékhez sorolhatjuk még a bolondmesét is. Jellemzője, hogy az egész hazugságok láncolata. (A sovány ember kövér malaca)

Tréfás mesék az ABC-ház olvasókönyveiben

2. osztályban: Kinek nehezebb a dolga? A sükei bormérők. Ravasz Péter és a szakács. A görbe nyírfa

3. osztályban: A hiú király. Ludas Matyi. Az állatok nyelvén tudó juhász

4. osztályban: A rátóti csikótojás. A bolondfalviak malomba mennek (A Mf.-ben) A sovány ember kövér malaca. A furfangos cigány

A **csalimese** rövid, beugrató történet. Példát találunk rá az Ábécéskönyvben a CS betű oldalán és a negyedikes munkafüzet 4. gyakorlólapján.

A **láncmesében** mindenki feltételhez köti azt, hogy segítsen a főhősnek. A szövegben következetesen ismétlődik, ami addig történt; majd egy újabb kéréssel bővül. Az események és a szereplők logikusan kapcsolódnak egymáshoz. Végül valaki teljesíti a főhős kérését; így visszafelé kezd peregni az eseménylánc. A kérések közötti logikus kapcsolatot kell megjegyeznie a gyermeknek, hogy reprodukálni tudja a mesét.

Láncmesék az ABC-ház olvasókönyveiben

1. osztályban: A kakas meg a pipe (Az Ábécéskönyvben)

3. osztályban: A macska és az egér

4. osztályban: A kisnyúl. Jakab és a zab (A Mf.-ben)

Lényeges mozzanat a mesék megbeszélésekor, hogy megfigyeljük nyelvi fordulataikat, az állandó szókapcsolatokat. (Pl.: ment, mendegélt; három nap, három éjjel...; gondolkozott, mi tévő legyen; elindultak szerencsét próbálni stb.) Gyűjtessük össze a mese bevezető és befejező formuláit! (Pl.: Hol volt, hol nem volt, volt...; Ma is él, ha meg nem halt. Ha a kiséger el nem pusztult volna, talán az én mesém is tovább tartott volna.) Figyeljünk meg a meseszámokat! A tündérmeséknél neveztessük meg a bennük szereplő csodás lényeket, a varázserejű tárgyakat! Az állatmeséknél rá kell vezetnünk tanítványainkat a tanulság megfogalmazására. A tréfás mesék olvasásakor neveztessük meg azt a tulajdonságot, amelyet kifiguráznak, vagy amelynek birtokában a mesehős győzedelmeskedik! Ajánlatos minden mesét elmondatnunk.

Nem szabad megelégednünk a tankönyvből olvasható mesékkel. Biztatnunk kell tanítványainkat, hogy keressenek más könyvekből az olvasott mesékhez valamilyen szempontból hasonlót. (Pl.: témájuk, szereplők, szerkezetük, eseményeik) Különösen érdekes, ha különböző népek meséit hasonlítjuk össze. A magyar népmesékben a róka a furfangos állat, az amerikai néger népmese pedig a nyúlra ruhazza ezt a tulajdonságot. (A róka és a nyúl a kútnál. Rémusz bácsi meséi c. könyv)

Szövegelemzéssel irányítjuk a tanulók figyelmét a vers és a szépirodalmi próza művészi eszközeire. Már 1. osztálytól kezdve észrevétetjük a *versek* leggyakoribb *formáját* (versszakok, verssorok). Utánoztatjuk *ritmusát*, fölfedeztetjük *rímeit*. A 4. osztályban megnevezzük és fölismertetjük a *páros rímet*, az *alliterációt*, a *refrént*. A szóalakzatok közül bemutatjuk a hatást fokozó *ismétléseket*, *ellentéteket*. Példákat gyűjtetünk a szimbólumra (madár – szabadság; kalitka – rabság; kék madár – boldogság). Megfigyeltetjük, de nem nevezzük meg a többi rímfajtát (félrím, keresztrím, belső rím). 2.-ban észrevétetjük a szóképek közül a *hasonlatot*; de önálló fölismerését, használatát csak 3.-ban kívánjuk meg. Mint érdekességet fölfedeztetjük a *megszemélyesítést* is; de tudatosítását csak a 4. osztályban végezzük el. Egy-egy irodalmi fogalom tanítását hosszas megfigyelés előzi meg (elnyújtott ismeretszerzés), míg tanulóink eljutnak önálló fölismeréséig. A művészi eszközök használatát népdalokon tudjuk a legjobban bemutatni. A Tanmenetjavaslatban jeleztem a szövegek címe mellett, hogy melyik művészi eszköz tanítására alkalmasak.

Próbáljuk meg összehasonlítani a költők azonos témájú verseit! Pl.: Utassy József *Vihar előtt a réten* c., Petőfi Sándor *Odanézzetek!* c. és Csoóri Sándor *Sötét homlokú vihar* c. versét (4. oszt. Ok.). Ki milyennek látja a vihart? Jól kimutatható így, hogy a líra személyes élményen alapszik; megélésének mikéntje, ábrázolásának módja függ a költő személyiségétől.

Érdekességük az olvasókönyvi szöveggyűjteményeknek, hogy bizonyos témákat **prózában** és **verses** formában, **szépirodalmi** és **ismeretterjesztő** hangvétellel is a tanulók elé tárják. Pl.: Páracska (mese), A víz (vers), A víz útja (ismeretközlő szöveg). Miután a tanulók a szövegeket külön órákon megismerték, megállapíthatjuk, hogy témájuk azonos, de a szerzőknek más-más közlési céljuk volt. Megfigyeltetjük a vers és a próza formai különbségeit is. A szóhasználatra, a szövegalkotás különbségeire lehet következtetni abból, ha összehasonlítunk egy lírai verset és egy azonos témájú ismeretközlő szöveget. Pl.: *A Három kavics* c. verset és *A messziről jött kavics* c. ismeretközlő szöveget. Mi indította közlésre a vers szerzőjét? Milyen gondolatot ébresztett benne a kavicsok látványa? Miért mondja el nekünk? Mi volt a célja a szöveg írójának? Hogyan mondja el megfigyeléseit? Hogyan beszél a kavicsokról? Összehasonlíthatjuk még az *Attila, a hunok királya* c. prózát és az *Éjjel a Tiszán* c. verset. Mindkettő megörökíti a híres hun vezér temetését: a monda alapos részletességgel, a lírai vers röviden, tömören. Aki nem ismerte meg a prózából a történetet, talán meg sem értheti a költői képeket, a balladához hasonló tömör előadást.

A **szépirodalmi szöveg** elemzésének algoritmus

1. A szöveg megismerésének előkészítése, érdeklődéskeltés
2. Első ismerkedés a szöveggel, esetleg előzetes megfigyelési szempont adása
3. Elsődleges benyomások meghallgatása, a megfigyelési szempont számonkérése
4. Részegységenkénti megbeszélés: az események megfigyelése, a szereplők jellemének tisztázása, szómagyarázatok, nyelvi érdekességek, a lényeg kiemelése, vázlat
5. Összefoglalás: az író legfontosabb gondolata; újraolvasás

Az ismeretközlő szövegek elemzésével kívánjuk előkészíteni a könyvből való tanulást. Az alsó tagozatos gyermekek életkori sajátosságaihoz alkalmazkodunk azzal, hogy nem pusztán tényeket közlő, szakkifejezésektől hemzsegő szöveget olvastatunk velük, hanem érdeklődést keltő, színes stílusú ismeretterjesztő olvasmányokat.

Ismeretterjesztő olvasmányokat legtöbbször kérdéssor segítségével szoktunk földolgoztatni. Adatokra, tényekre, jelenségekre kérdezzük, tehát a szövegben kifejtett információkra. Ilyen típusú szövegeknél kell gyakoroltatnunk a tanulókkal a kérdésföltevést.

Az **ismeretközlő szöveg** feldolgozásának algoritmus

1. A szöveg önálló megismerése, témájának megállapítása
2. Olvasás közben válasz keresése a szöveggel kapcsolatos kérdésekre, vagy kérdések megfogalmazása a legfontosabb információkkal kapcsolatban
3. A szöveg újraolvasása
4. A tanultak összefüggő elmondása a kérdések segítségével. Ha még nem menne: a lényeg ismételt kikeresése válogató olvasással

Az ismeretterjesztő szövegek földolgozásához kapcsolódik a kézikönyvek használata.

Hogyan használjuk szövegelemzéskor a munkafüzetet?

A szövegelemzés legtöbbször a tanító és a tanulók közös munkájával valósul meg. A munkafüzet feladatai viszont a tanórába illeszhető önálló munkáltatást teszik lehetővé, ezért közvetlenül személyhez szólnak. (Olvasd...! Írd...! Mondd...!) Némely feladat közös beszélgetésre szólít föl. (Válaszoljatok szóban a következő kérdésekre!) Az utasítás után következő kérdések a szöveg lényegére világítanak rá. Fölhasználhatjuk őket megbeszélés közben vagy összefoglaláskor. Adhatjuk megfigyelési szempontnak a szövegrészek olvasása előtt.

Néhol a feladatokat megelőző a szöveg megértéséhez szükséges információk. Ezeket még a szöveg megismertetése előtt érdemes elolvasatni.

Az első feladatok kérdései rendszerint az egész szövegre vonatkoznak, ezért alkalmasak a szöveg megismeréséhez társított megfigyelési szempontnak. Segítségükkel ellenőrizhetjük az elsődleges (globális) szövegértést.

Kívánatos, hogy a szöveggel való ismerkedés minél többször jelentse a tanulók önálló olvasását. A megbeszélésre szánt verseket azonban a tanító mutassa be, mert így lehet a vers hangélmény is. De fölolvashatja a tanító a hosszabb meséket, elbeszéléseket is, hogy több idő maradjon elemzésükre. A szöveg meghallgatásakor a gyermekek gyakorolják a hallott szöveg megértését, és mintát kapnak a hangos olvasásra. Az sem elhanyagolható, hogy a felnőtt tolmácsolásában nyilvánvalóbb lesz a szöveg alapgondolata, fölismerhetőbbek a szereplők érzelmei. Ezért olyan művet is mutassunk be, amelynek erkölcsi mondanivalóját, érzelmegazdagságát szeretnénk érvényre juttatni. Pl.: Lázár Ervin: *Hóban*. József Attila: *Csoszogi, az öreg suszter*. Illyés Gyula: *Petőfi a csataterén* c. írását.

Második feladatként a szöveghez készült **vázlatot** találjuk. Ezt a részenkénti megbeszéléskor használhatjuk. A 3. osztály első félévében még segítünk a szöveg szerkezeti részeinek fölismérésében; hiszen megadott vázlat alapján kell gondolategységekre bontani. Ez a ráismerés szintje. A későbbiekben hiányos vázlatot egészítenek ki a tanulók. Segítjük feladatvégzésüket azzal, hogy a hiányzó utánit is elolvasatjuk, mert így könnyebb megállapítani: meddig tart a keresett rész, amelynek lényegét vázlatpontba kell sűríteniük. A későbbi önálló vázlatkészítést képek vagy kérdések segítik (*Az Országos Meteorológiai Szolgálat jelenti. Az időjárás c. olvasmányok.*) Máskor, a részek kezdetének és végének megadásával, a munkafüzet gondolategységekre bontja a szöveget: a tanuló feladata a vázlatpontok megfogalmazása. (*A fenyőfa* c. olv.) Segítség nélküli vázlatkészítés a 3. osztály második félévében kezdődik, igen egyszerű szövegeken. A vázlatokban jelöljük a nagyobb egységeket (bevezetés, fő rész, befejezés), ezzel előkészítjük az elbeszélő fogalmazás tagolásának megértését. A 3. oszt. tanév végi fölismérésében már megkívánjuk az önálló vázlatkészítést, de segítjük a gondolategységek határainak megadásával. Fölösleges a vázlatkészítés, ha 1-2 mozzanathból áll a mese (*Az egér és az oroslán*); ha láncmese, mert egy-egy

kulcsszó viszi tovább a történetet (*A macska és az egér*); vagy ha a történet párbeszéd köré épül (*Mátyás király és az öregember. A hiú király*). Ezekben egyetlen esemény van; a párbeszédet kell megérteni, megjegyezni.

A 4. osztályban azokhoz a szövegekhez érdemes közös vázlatot készíteni, amelyek több eseményt mondanak el, több helyszínen, különböző időben játszódnak, ill. szereplők változnak, ezért szerkezetük bonyolultabb. A vázlattal segítjük a tanulókat a fogalmazás fő részének további tagolásában és az események elmondásában. Pl.: „*Megszóztam” a tinókat. Virgonc. Mindennapi kenyerünk*

Ebben az osztályban már kevesebb a megadott vázlat, így a tanulók többet készíthetnek önálló munkával. Segíti őket a munkafüzet tagolási sémája: ahány sora van a fő résznek, annyi egységre érdemes bontani. (Pl.: *Kellemes és hasznos tudományok*) Az önálló vázlatírás gyakori hibája, hogy túl sok apró részre bontják a szöveget. Ezt akadályozzuk meg a vázlatpontok behatárolt számával. Az alsó tagozat utolsó évében megismerkednek a gyermekek másféle vázlattal is: többször kell eseményvázlatot készíteniük. Az anekdota kapcsán megismerik az események fölépítését: konfliktushelyzet, fordulat, a szereplők közötti konfliktus megoldódik, a rövid történetet csattanó zárja.

Mire használjuk a vázlatot? Megengedjük tanítványainknak, hogy segítségével (a vázlatot nézve, nem fölolvastva) mondják el a mesét, az elbeszélést. Előzetesen fölolvastatjuk többször is a „**Használd, ha lehet!**” szógyűjteményt, amely a megjegyzésre érdemes szavakat tartalmazza. Így majd a gyengébb beszédképességű tanulóknak is sikerülni fog az események elmondása időrendben, a legmegfelelőbb kifejezések alkalmazásával. Ez a sikerélmény mindenkit meggyőz arról, hogy szükség van a vázlatkészítésre, föl lehet készülni a sikeres feleletre. A 4. osztályban azt is megkövetelhetjük, hogy memorizálják a vázlatot (gondolatmenetet). Különösen fontos ez olyan ismeretközlő szövegeknél, amelyek a szaktárgyak tanulására készítenek föl.

A szöveget gondolategységekre bontva beszéljük meg. Egy-egy részt elolvastatunk – hangosan vagy magukban olvassák a tanulók –, majd megkeressük szereplőit, számba vesszük eseményeit, megbeszéljük gondolatait, tisztázzuk ismeretlen szavainak jelentését. Fölvívjuk a figyelmet a nyelvi megfogalmazás szépségeire, érdekességeire, a bennük megbújó rejtett közlésekre. Közben megoldatjuk a kapcsolódó munkafüzeti feladatokat.

Az első és a második osztályban olyan kérdéseket teszünk föl szövegelemzéskor, melyekre a válasz egyértelműen kifejtve (expliciten) megtalálható a szövegben: csak meg kell keresni. A harmadik osztályos év eleji fölmérésben is ilyeneket fogalmaztam a *Méhecske és a galamb* c. meséhez: Milyen veszély fenyegette a mese főszereplőit? Hogyan segítettek egymáson? A kérdésekre a felelet a szövegben is aláhúzható.

A munkafüzetben a *Mese vagy valóság* c. olvasmányhoz a következő kérdések kapcsolódnak: Hol élnek ma sárkányokhoz hasonló állatok? Mely állatok voltak a sárkányok ősei? Melyik fáról mondhatjuk ma is, hogy égig érő? Ezekre a kérdésekre egy-egy szóval lehet felelni. A kérdések célja az, hogy információkat gyűjtsünk a szövegből. Ilyenkor a kérdés meg a válasz együtt jelenti a közlést, ezért fölösleges azt követelnünk a gyermektől, hogy ismétlje meg a kérdésben elhangzottakat: hogy „egész mondatban” feleljen.

Az olvasástanulás legelején kérdéseink egy-egy szóra, mondatra utalnak. Harmadik osztálytól azonban szaporítjuk az olyan kérdéseket, amelyekre a válasz csak burkoltan, értelemszerűen, kifejtetlenül (impliciten) van benne a szövegben. A szöveg információit fölhasználva a tanulóknak kell kikövetkeztetniük a feleletet. A rejtett jelentés megkeresése fejleszti gondolkodásukat. Pl.: *A hegy meg az árnyéka* c. mesével kapcsolatban ez áll a munkafüzetben: Miért nem teljesült a hegy legfontosabb kívánsága? Ebben a mondatban két kérdés rejtőzik: Mi volt a hegy legfontosabb kívánsága? Miért nem teljesült? A mesében gyakran találunk utalást arra, hogy a hegy ha-

ragszik, mivel az emberek nem őt dicsérik, hanem a rajta lévő fákat, bokrokat, patakot. Azért kéri a szelet, hogy takarítson le róla mindent, még az árnyékát is, hogy végre őt is észrevegyék. Vagyis a sok kívánsággal azt szeretné elérni: az emberek őt dicsérik. Ez tehát a legfontosabb kívánsága; de ezt szó szerint nem találjuk meg a szövegben. Erre kell először rájónnie az olvasónak, csak utána következethet tovább. Ha a hegy előző kívánságai teljesülnek: tökéletesen kopasz lesz, majd úgy lekopik, hogy már nem is látszik, akkor nem lesz mit dicsérni rajta; azaz legfőbb kívánsága nem teljesülhet. Ezt a gondolatmenetet azért érdemes végigjárnunk, hogy kiegészítő kérdéseket tudjunk megfogalmazni, ha a tanulók nem találják meg a logikus választ. Rejtett mondanivaló föltárását még nem várhatjuk ebben a korban. Jó eredmény az is, ha a tanító ilyen irányú kérdéseire felelni tudnak.

Fontos, hogy tanítványaink ne csak válaszolni tudjanak, hanem maguk is képesek legyenek kérdéseket megfogalmazni az olvasott szöveggel kapcsolatban. Aki jó kérdést képes föltenni, az a választ is tudja, következésképpen érti a szöveget.

Az ismeretlen szavak, kifejezések jelentésének három helyen nézhetnek utána a tanulók. Egy részük az olvasókönyv végén, az *Értelmező kisszótárban* található. Ezeket az olvasmányokban *-gal jelöltük. A tanulóknak a több jelentés közül a szövegbe illőt kell megkeresniük. Így az új szót szövegkörnyezetével együtt könnyebb megjegyezni. Ebbe a szótárba azok a szavak kerültek, amelyek beilleszthetők a köznyelvi szóhasználatba, vagy amelyek hozzátartoznak az adott témához. A régies kifejezéseket a szövegfeldolgozó *munkalapokon* szómagyarázatként találhatják meg a gyermekek. Ezeknek ismerete szükséges ugyan az adott szöveg megértéséhez, de nem mindegyiket érdemes mai szóhasználatunkba illeszteni. Akadnak olyan szavak is, amelyeknek jelentését rokon értelmű megfelelőekkel lehet pontosabban körülírni. Ezek a Mf. végén a *Rokon értelmű szavak tárában* kaptak helyet. Ismerős sorozatban könnyebb őket megjegyezni, és jobban érzékelhetők árnyalati különbségeik.

Szókincsünk nagyobbik hányada többjelentésű, ezért a szavak aktuális értelmüket a szövegben nyerik el. Gondolkozzunk, hogy mit jelent a *harangozott* szó! Figyeljük meg, hogyan változik jelentése *Csoszogi, az öreg suszter* c. elbeszélésben! „A kabát alatt lógott a nadrág; szára vége ott *harangozott* tenyérynire a boka fölött.” Ez a példa is bizonyítja, hogy félrevezető lehet, ha szövegtől függetlenül magyarázzuk a szavakat. Akkor járunk el helyesen, ha a gondolategységek részletes megbeszélésekor tisztázzuk az ismeretlen szavak, kifejezések jelentését. Még inkább áll ez azonos alakú szavak esetében.

A szövegértést is fejlesztjük, ha az ismeretlen kifejezést a szövegkörnyezet segítségével értelmezzük. A *Rákóczi harangja* c. írásban olvashatjuk. „A tárogató volt a kurucok hangszere. Fújták a tábortűz mellett...” „... az ellenség kihirdette, hogy össze kell törni minden tárogatót. El köll égetni! Ne maradjon a veszedelmes hangszerből egyéb, csak hamu.” Mit tudunk meg a szövegből a tárogatóról? Fából készült fúvós hangszer a kuruc időkben. Az adott szöveg megértéséhez ennyi éppen elég.

Nem érdemes minden ismeretlennek ítélt szó magyarázatával foglalkoznunk, hiszen néha magában a szövegben találjuk meg az értelmezést. Pl.: *A csodálatos erdő* c. elbeszélésben előfordul a *v a r a n g y* szó; a továbbiakban így folytatódik a róla szóló bekezdés: „A napokban ébredhetett téli álmából, és most útban van a tavacska felé, ahol minden tavasszal petezéshez gyülekeznek a *b é k á k*.” Láthatjuk, hogy a szövegben megtalálható a keresett szó köznyelvi szinonimája, fölösleges lenne ezt külön megmondanunk. Inkább kerestessük meg a gyerekekkel, s ezzel szoktassuk rá őket a figyelmes olvasásra!

Arra is találunk példát, hogy körülírással magyaráz meg valamit az író. Pl.: *A medvék eredete* c. mondában a *t e n g ő d t e k* kifejezést. „Nagyon szegények voltak, még kenyérral se lakhattak jól soha. Csak tengődtek nagy nyomorúságosan, még tüzelőjük se volt, hogy begyűjt-hassanak.”

Szómagyarázat alkalmával nem elég megértetni az új szó jelentését, szükséges kiejtését is gyakoroltatni, hogy hangalakjával, artikulációjával együtt rögzüljön a tanulók emlékezetében. Tisztázzuk helyesírását is, mielőtt más mondatban alkalmazzuk! Így többször foglalkozhatunk a megtanulandó kifejezéssel:

1. Szövegelemzés közben tisztázzuk jelentését.
2. Begyakoroltatjuk helyes ejtését, írását.
3. Az olvasmány elmondásakor szövegbe illesztjük.
4. Önálló mondatot alkottatunk vele.

Így a szavak jobban beépülnek a gyermekek szókincsébe. Szöveggörnyezettel együtt van remény tartós megjegyzésükre. A Mf. 3. feladataiban találunk nyelvi elemzést, használtatunk szótárakat.

A részenkénti megbeszélés után egy összefoglaló szemponttal újra szintetizálnunk kell a szétördelt szöveget. Pl. A „kék madár” c. elbeszélésnél a munkafüzet első feladatának kérdéseit használhatjuk erre a célra. Vagy feladatul tűzhetjük ki, hogy keressék meg a szövegben: mi volt a fiúk számára a „kék madár”. Valóságos madárról van -e szó? (A vonzó, ismeretlen táj megismerése) Megkapták-e a kék madarat? Teljesült-e a vágyuk? Miért nem? Vágytál-e már te is „kék madár”-ra? Kívántál-e olyat, ami elérhetetlen?

Ha rövidebb a szöveg, és marad még időnk, érdemes az egészet vagy egy lényeges részét újra elolvasatni.

Önálló szövegfeldolgozást ne csak fölméréskor végeztessünk a tanulókkal, mert szokniuk kell a kitartó munkát! Önálló szövegfeldolgozásra alkalmas vázlatok a 3. osztályos Mf.-ben: *Van-e elég víz a földön? Hogyan ismerte meg az ember a tüzet? Az Országos Meteorológiai Szolgálat jelenti. István király ítélete. A Les-hegy. Kinizsi. A tornaóra.* A 4. osztályban: *Kellemes és hasznos tudományok. A rátóti csikótojás. A levéltárca. Pilleruha. A Mátra. Az áruló jutalma. A Búcsúszimfónia. Damjanich tábormok vacsorája.*

Először túl könnyű feladatnak látszik a szövegértés ellenőrzése feleletválasztásos kérdésekkel, hiszen a kérdésekre nem kell megfogalmazni a választ, csak alá kell húzni a megadott feleletek közül a jót. Ez a feladattípus akkor gondolkoztató, ha mindhárom válaszban van valami igazság, és közülük a legmegfelelőbbet kell kiválasztani. Ahhoz szoktatjuk a 9-10 éves gyermeket, hogy a szempontok közül ne csak egyet vegyen figyelembe, hanem összefüggéseiben vizsgálja a szöveget. Ahhoz, hogy tudjon figyelni a részletekre is. Közben rákényszerítjük a kérdés pontos értelmezésére. Az *áruló jutalma* c. elbeszéléshez a következő kérdés kapcsolódik:

Miért ölette meg Ali basa a vargát, akinek a győzelmet köszönhette?

- a) Hálátlan volt.
- b) Nem akarta megadni az ígért aranyakat.
- c) Megvetette azt, aki hazáját és népét elárulja.

Ahogy a basa a vargával beszél, abból kiderül, hogy lenézi. Eltemetteti vitéz ellenfelét; ebből látzik, hogy megbecsüli azt, aki hazájáért áldozza életét. Becsületességét bizonyítja azzal, hogy fölneveli a várból hozzá küldött két árvát, bár azok az ellenség gyermekei.

A dramatikus játék

a szövegek reprodukálásának legeredményesebb formája. Alapos előkészítést igényel.

A szövegelemző órán tisztázni kell a szereplők tulajdonságait, cselekedeteinek indítékait, a mű hangulatát. Így várhatjuk csak el a tanulóktól, hogy képesek legyenek a szerepbe beleélni magukat: tudjanak a szereplő jellemének megfelelően beszélni, metakommunikációs jeleket adni és venni, az események fordulatai szerint mozogni. A szöveget átfogalmazhatják, csak a leglényegesebb mondatokat kell szó szerint megjegyezniük. Pl.: a *Ludas Matyi* c. meséből Matyi fe-

nyezetését és a verések utáni mondandóját. Ezek foglalják össze a történet lényegét, érdemes megjegyezni őket. Hosszabb gyakorlat után azt is megkívánhatjuk, hogy iktassák ki a mesélőt, és az ő szövegének lényegét is a szereplők mondják el.

Készüljenek a gyermekek a dramatikus játékokra maguk alkotta csoportokban! Ne kívánjuk tőlük, hogy a történetet már megismerésének napján rögtön eljátsszák! A szerepléshez fölösleges jelmezbe öltözniük; de jó, ha néhány jelzészzerű ruhadarabot, tárgyat használnak. (Pl.: Ludas Matyi libatollas kalapot, egy tarisznyát és egy botot; ácsmesterként keménypapírból kivágott szekercét; orvosként szemüveget, táskát; lókupecként egy nagy pénztárcát.) A libákat is gyerekek alakíthatják. Aztán „átváltozhatnak” erdei fákká, favágókká. A „csodadoktor” őket küldheti a következő jelenetben gyógyfüvekért. Belőlük kerülhetnek ki később a vásárosok is. A színpadnak szánt teret az osztályban található tárgyakkal rendezhetjük be. A pad lehet a deres, de a földesúr ágya is. A külsőségek helyett maga a játék legyen illuziókeltően hiteles. Kövesse az előadást mindig közös értékelés!

A 3. osztályban bármelyik mesét el lehet játszani. A mondák közül a következőket ajánlom: *A kolozsvári bíró. Mátyás király és a varga. István király ítélete* címűből azt a jelenetet, amelyben a besenyők panaszt tesznek a királynál; végül eljátszhatják Kinizsi találkozását Mátyás királlyal. Dramatizálásra alkalmas elbeszélés: *A kis bicebóca*. 4. osztályban előadhatók a tündérmeséken kívül: *A rátóti csikótojás. A bolondfalviak malomba mennek. Az igazságtevő nyúl*; továbbá anekdoták, viccek, népi játékok. Jól bontható szerepekre a *Mindennapi kenyérünk* c. és *A kevély Kereki* c. elbeszélés.

Beszéd- és olvasásgyakorlás

A hangos olvasás fejlesztése párhuzamos a beszédtechnika gyakorlásával. 1. osztályban a **pontos olvasás** kialakítása volt a célunk; ezt alapozta meg a hangok, a szótagok, a szavak helyes ejtése. 2. osztályban a **helyes olvasás** gyakorlásával bővítettük a feladatokat; ez a hangkapcsolatok helyes ejtését jelentette. A 3. évfolyamon szeretnénk elérni, hogy minden tanuló térjen át a **folyamatos olvasásra**. A folyamatos olvasáshoz szükséges a szavak, a szószervezetek gyors fölismerése, az olvasottak jelentésnek megfelelő tagolása, az összetartozó szerkezeteknek egy levegővétellel való megszólaltatása. Vagyis a folyamatos olvasás meglévő alapkészségekre épül, úgymint: az olvasás jelrendszerének biztonságos dekódolása, a szövegértő olvasás és a megfelelő légzéstechnika. 4. osztályban a **kifejező olvasást** gyakoroltatjuk a jelentésnek megfelelően alkalmazva a mondat- és szövegfonetikai eszközöket.

Ezeket a készségeket az olvasástanítás kezdetétől alakítjuk, de továbbfejlesztésükre is szükség van. Ezért végeztetünk az olvasni tanuló gyermekekkel olvasástechnikai gyakorlatokat, amelyek a munkafüzetek *Beszéd- és olvasásgyakorlás* c. fejezetében találhatóak. Adjunk időt előzetes begyakorlásukra néma szájmozgással, csak utána kérjük számon hangos olvasással! Ezek a gyakorlási módok bármely tanítási programban eredményre vezetnének, de meghatározza sikerüket az, hogy szóanyagukat az ABC-ház olvasókönyveiből válogattam. Ezért javaslom, hogy a gyakorlóóra előzze meg azoknak az olvasmányoknak megismerését, amelyekből nyelvi anyaguk való. (Ebben kellő eligazítást nyújt a gyakorlólapok számozása és a Tanmenetjavaslat.)

A 3. osztályos gyakorlólapok első feladatai a helyes légzéstechnikát és a tagolást szorgalmazzák. Álló egyenesek jelzik a szünetek helyét – vagyis a tagolást –, a I rövid szünet éppen csak megszakítja a folyamatos beszédnek; a II hosszabb szünet levegővételre alkalmas időtartamú.

A feladatok nyelvi anyaga legtöbbször szólás vagy közmondás, amely tartalmában kapcsolódik az utána földolgozandó olvasmányhoz; ezért számon lehet kérni vele kapcsolatban a szövegértést is. Első feladatként olyan verseket is olvastatunk, melyeknek áthajló sorai a jelentésnek megfelelő tagolásra irányítják a figyelmet.

A tanév második felében a szövegekből kiragadott összetett mondatok olvasását gyakoroltatjuk. Az adott mondatok átstrukturálásával egyre hosszabb szövegrészeket kell elmondaniuk a tanulóknak. Ez fejlesztí légeztechnikájukat, és mintául szolgál a gondolatok változatos megfogalmazására is. A mondatok átfogalmazásával megváltoznak a szerkezetek, máshol kell szünetet tartani, mást kell hangsúlyozni. Ez a gyakorlattípus növeli az olvasó alkalmazkodását a különböző szerkezetekhez, és érzékennyé teszi a váltásokra. Mivel a mondat alapjelentésével már tisztában van, fölfigyelhet a kisebb változások okozta jelentésmódosulásokra: finomodik szövegértése. A mondatban szereplő szók tövét többször fogja elolvasni, ezért egyre gyorsabban ismeri föl őket; viszont a változó toldalékok pontos olvasásra szorítják. A változatosság kizárja az unalmat, a technikai gyakorlatok monotonitását: hatása sokrétű. Ez a feladat hasznosabb, mint ha a tankönyvi szöveget többször is elolvastatnánk.

A tanév vége felé gyakran olvastatunk a gyermekekkel olyan szöveget, amelyet önállóan kell tagolniuk. A tudatos tagolás érdekében már jó előre tisztázandó az írásjelek szerepe.

A **mondatzáró írásjeleknél** (. és !) hanglejtésünk ereszkedő, hosszabb szünetet tartunk, ezalatt pótoljuk az elhasznált levegőt. (Alaplevegő) A kérdőjellel záródó mondatok dallamára az ereszkedő hanglejtés akkor igaz, ha van bennük kérdő névmás vagy kérdő határozószó, illetve -e kérdőszócska. Pl.: Mit nézeget az úr ezeken a fákon? Emlékszik-e, hogy mit ígértem? Ugye beváltottam a szavamat? Ha a kérdésre utaló nyelvi elemek hiányoznak, akkor a beszédben emelkedő-eső hanglejtéssel hívjuk föl a figyelmet a mondat kérdő jellegére. Pl.: Nem volt elég?

A **pontosvessző** a mondaton belül rendszerint tömbhatárokat jelöl; a **kettőspont** után magyarázatot, következtetést, kifejtést áll: kiemelésre szünetet kell tartanunk. Ilyenkor azonban megtartjuk hangunk magasságát, és ha szükséges, kevés levegővel pótoljuk az elhasználtat. (Lopott levegő: orron-szájon át végzett gyors légvétel.) A **vesszőnél** nem mindig kell megállnunk, de ennek szabályait még nem értenék meg a gyermekek, mert a szükséges nyelvtani ismereteknek nincsenek birtokában. A mellérendelő összetett mondatok tagjait elválasztó vesszőnél kötelező a szünettartás, más esetekben alternatív; az azonos mondatrészek felsorolásakor fölösleges. A bonyolultabb mondatok tagolását inkább mutassuk be!

A vessző fontosságát és tagoló jellegét úgy érzékeltethetjük leginkább, ha teljesen azonos mondatokban különböző helyen alkalmazzuk ezt az írásjelet; de nem indokolatlanul.

Pl.: Ismét szólt valaki, menjen el hozzájuk.

Ismét szólt, valaki menjen el hozzájuk.

Beszélgünk meg közösen az ilyenféle mondatoknak a vesszőhasználat következtében változó jelentését! Az ilyen próbálkozások meggyőzhetnek mindenkit a vesszőnek a szöveg értelmezésében betöltött szerepéről. És érzékennyé tehetik az olvasót a jelentések megkülönböztetésére.

A harmadik osztályosoknak nehézséget jelent a hosszú mondatok folyamatos olvasása, ezért előkészítjük bővülő szószerkezetek gyakorlásával. Ezekben egyre több szót kell elmondani egy levegővétellel. Az ismert elemekből fölépülő bővített vagy összetett mondatot könnyebb lesz tagolni és olvasni a gyengébb tanulóknak is. Pl.:

abban a pillanatban földhöz vágta

abban a pillanatban l a harminc majom földhöz vágta

abban a pillanatban l a harminc majom földhöz vágta a kalapját

Hát abban a pillanatban l a harminc majom is földhöz vágta a kalapját.

csillapíthatná étvágyadat

csillapíthatná étvágyadat egy kis egér

csillapíthatná hatalmas étvágyadat egy kis egér

Egy ilyen kis egér, mint amilyen én vagyok, úgysem csillapíthatná hatalmas étvágyadat.

A begyakorolt szó szerkezetekből mondatokat építünk, a mondatokból pedig szöveget. A folyamatosan olvasott mondatok megkönnyítik a gyermekeknek a sorváltást, hiszen ráismernek a szó szerkezetre. Viszont figyelniük kell a toldalékolásra. Pl.:

varázsvessző érintése, tündérek lovának patkónyoma, viaskodó sárkány farkának csapása a hegyekben fakadó források az állatok lábnyomából fakadó források

A hegyekben fakadó forrásokról olvastam a mesékben. || Az egyik forrás | varázsvessző érintésére fakadt a sziklából. || A másik | tündérek lovának lábnyomából tört fel. || A harmadik | viaskodó sárkány farkának csapására buggyant elő.

Egy-egy szerkezet elejére nyomatékokat helyezünk, ezek is tagolják a szöveget, és ritmusossá teszik a fölolvast.

A hangsúlyok a szöveg értelmezésében is szerepet kapnak, a mondat lényeges részeit emeljük ki velük. Megkülönböztetünk fő- és mellékhangsúlyt (kétszeres és egyszeres aláhúzás); de a gyerekektől csak a bejelölt esetben kívánjuk meg a különbségtételt. Ha maguknak kell a hangsúlyos mondatrészeket megkeresniük, megelégszünk egyfajta hangsúllyal is. A hangosan olvasó szövegértését igazolhatja: a szövegűség (pontos olvasás), a helyes tagolás és a hangsúlyozás.

A folyamatos olvasás fejlesztése mellett gondoznunk kell az eddig kialakított készségeket is. A helyes artikulációt célzott mondókékon, úgynevezett nyelvedzőkön gyakoroltatjuk. De a helyes ejtést összekapcsolhatjuk a tagolással is. Pl.:

Nem az ekét, hanem a zekét kereste.

Nem a űrből, hanem az űrből jött.

A hangos olvasás gyakorlatai között bőven akadnak olyanok, amelyekben bizonyos szavak sűrűn előfordulnak. Márpedig azonos szóképek gyakori látása fejleszti a **néma olvasást**. A gyakran látott szóképek, szó szerkezetek elraktározódnak a tudatban, maga a grafikus kép rögtön fölidézi a jelentést. A néma olvasás azért is gyorsabb a hangosnál, mert nem lassítja az artikuláció. Minél több szóképet, szerkezetet képes valaki néma olvasással megérteni, annál gyorsabb lesz olvasása. Harmadik osztályban a kívánatos olvasási sebesség: 150 szótag/perc.

A **gyorsolvasáshoz** sem kapcsolódik artikuláció – szemmel fogjuk föl a nyelvi jeleket –, tehát a gyorsolvasás néma olvasást is jelent. Alkalmazásával minél rövidebb idő alatt igyekszünk megérteni a szöveg jelentését.

A gyorsolvasáshoz speciális technikai gyakorlatok kapcsolódnak:

- a) A szem látószögének növelése
- b) A perifériás látás élesítése
- c) A fixációs távolság növelése

A gyorsolvasás kidolgozó szerepeltetik még gyakorlatrendszerükben a szóoszlopokban történő hibakeresést. Az alsó tagozatban ettől a feladattól eltekintünk; mivel a 9-10 éves gyermek tudatában még nem rögzültek biztosan a pontos szóképek, megzavarhatná helyesírásukat. Alkalmazzák még az értelmező szótár használatát és a szövegfeldolgozás menetének begyakorlását, mi ezt a szövegelemzéssel összekapcsolva végeztetjük.

Az olvasás alatt a szem mozgása nem folyamatos, hanem ugrásokat végez. A fixációs ponton megpihen, ott a legélesebb a látás; tőle jobbra és balra – a perifériákon – már csak elmosódott képet érzékelünk. A gyakorlott olvasó egy-egy szó szerkezetet fixál, ennek jelentését fölfogva ugrik a következőre. Ha ismerős a szerkezet, nem szükséges minden szavát elolvasnia, jelentését úgy is megérti. Az elmondottakból világossá válik, miért szükséges a szem látószögének növelése, és a perifériás látás élesítése.

A gyorsolvasás célja: a szöveg lényegének minél rövidebb idő alatti megértése. Ezt olyan gyakorlatokkal kell előkészítenünk, amelyeket szövegérteléssel kapcsolunk össze.

A gyakorlólapok 2. feladatai az olvasmányok, versek meghatározott szempontok szerint gyűjtött szóanyagát tartalmazzák. Ismételjük velük a kiejtéstől eltérő írásképű szavak helyes ejtését. Az előző évi szempont mellé most egy újabb is társul: a szem látószögének növelése. A szavak közepére kell tekinteni, így a piramis alakú elrendezés kényszeríti az olvasót az egyre hosszabb szóképek egy rátekintéssel történő olvasására. Ugyanezt lehet naponta gyakoroltatni az 1. félévi munkafüzet utolsó lapján található ábrával. A vonalak közepére kell nézni úgy, hogy közben lássuk a kezdő- és a végpontjukon elhelyezkedő ábrát vagy számot. A szavak olvastatása után rövidebb szószerkezeteken, mondatokon végeztetjük ugyanezt. Mindig a rövid szólás közepére kerüljön a fixációs pont, így lehet az egészet egy tekintettel átfogni, első és utolsó szavát összeolvasni.

- (A pont jelöli ki a középtengelyt.)

Okos, mint a kos.
 Makacs, mint az öszvér.
 Fürge, mint a gyík.
 Lassú, mint a csiga.

Egy nyelvi játékkal is megismertetem a tanulókat. Olyan kéttagú szavakat írtam le, melyeknek első és utolsó szótagja közé további szótagokat iktatok be, és így értelmes kifejezéseket kapok. Mivel a hosszú szó eleje és vége már ismert, a gyermek önkéntelenül a szóképek közepére nézve keresi az új szótagokat. Azt teszi, amit a technikai gyakorlat kíván: középre tekintve az egész egységet egy pillantással ragadja meg. Közben gyakorolja a szövegben is előforduló hosszú szóképek olvasását. Pl.:

ének	megért	körből	kötés	kiben
élettelelnek	megóvásáért	környezetükből	körültekintés	kihalófélben

A perifériás látás fejlesztésére a tévé *Szerencsekerék* c. műsorából ismert játékot alkalmazom. Olyan összetett szavakat kell kitalálni, amelyekben van egy közös elem. Ha a három szót egyszerre fogom be a látótérbe, gyorsabban jutok a megoldáshoz. Pl.:

pulyka	barna	pulykavörös	csirke	csont	csirkecomb
vörös		vörösbarna	comb		csirkecsont
					combsont

A hasonló 4. osztályos feladatok más elrendezésben, de ugyanazt a célt szolgálják.

horgászbót	csodaszép	villámgyors
botkormány	szépirodalom	gyorsvonat

Fogd át tekintetteddel egyszerre mindhárom szót, és olvasd őket sorban! Alkotóelemeik felhasználásával találj ki egy negyediket! Aki egyszerre több sort is képes látni, annak könnyebb, gyorsabb a sorváltás.

mese	meseirodalom	mese	mesefilm
mesevilág		mesejáték	
világirodalom		játékfilm	
boszorkány		sárkány	
boszorkánybarlang		sárkányrepülő	
barlangkutató		repülőgyík	

A fixációs távolságok növelését bővülő szó szerkezetek egymás mellé helyezésével érhetjük el. Mivel a szerkezetek közepére kell tekinteni, egyre nagyobb ugrást kell végeznie a szemnek, hogy a hosszabb szerkezeteket egy rátekintéssel befoghassa. A fixáció helyét a szerkezet fölötti pont jelzi.

• hon • honfoglaló • honfoglaló őseink • honszerző Árpád vezér
 • honfoglalás • a honfoglalás mondái • a honfoglalás évfordulója

Csalímese

Hol volt, hol nem volt,
 az Óperenciás-tengeren is túl, Szent Gellért hegyén innen volt,
volt is, nem is, de csak mégis kellett annak lenni,
volt a világon egy szegény asszony,
 annak volt egy tojása.
 Ezt a tojást felvitte egy hegyre, onnan meg legördítette.
 A hegyre felvitte meg legördítette,
 a hegyre felvitte meg legördítette,
 a hegyre felvitte meg legördítette...

A Csalímese középre rendezett hosszabb, rövidebb szó szerkezetekkel tágítja a szem látószögét, és gyakoroltatja az összetartozó szövegrészek fixálását. Ugyanezt a célt szolgálja a *Szóból szólásmondás* elnevezésű nyelvi játék. Csak az összetett szót szabad nézni, úgy kell kitalálni az alatta lévő letakart mondatot. Az összetett szó tagjai szerepelnek a szólásban v. a közmondásban.

aranyeső
 Májusi eső aranyat ér.

medvebőr
Előre iszik a medve bőrére!

A rövid sorokból álló verset függőleges szemmozgással olvashatjuk, ahogy egy-egy sort fixálunk, perifériás látással az alatta levőt is befogjuk. Erre alkalmas verset nemcsak a Mf.-ben, hanem az Ok.-ben is találhatunk. (Dióverés. Vakáció előtt. Kukoricapattogatás stb.)

A kifejező olvasást tankönyvi szövegből vett rövid mondatokon gyakoroltatjuk. Amikor sor kerül a szöveg olvasására, el kell dönteni, hogy melyik megszólaltatási mód illik oda.

a) Szólaltasd meg a következő mondatokat! Gondolj arra, milyen szándékkal mondhatták!

Nem megyek én ahhoz! a) Elutasító. b) Dicsekvő. c) Méltatlankodó. d) Fölcsattanó
Elmegyek én ahhoz! a) Beletörődő. b) Közlő. c) Lelkesedő.

b) Olvassátok el a *Lányom, lányom* kezdetű népdalt szereposztással! Az édesanya kedveskedve beszél lányához, mert szeretné, ha férjhez menne. Hogyan válaszolhat a leány?

c) Add elő egyedül mindkét szereplő szövegét! A következő szavakat kell megjegyezned, hogy emlékezz a sorrendre: kovács, takács, János, diák.

Hangerőnk fokozását (mérséklését), a beszédtempó gyorsítását (lassítását) vagy bármelyik szöveg- és mondatfonetikai eszközt mindig a célnak megfelelő szövegben gyakoroltatjuk.

A 4. osztály második félévében újabb feladattípusokkal ismerkednek meg a tanulók. A **Mondatlékelés - mondatépítés** a mondat lényeges részeinek kiemelése; illetve megadott mondatok egybeszerkesztése az ismétlődő részek elhagyásával. A feladat normál és vastag betűtípussal szerkesztetve bontja a többszörösen összetett mondatot. Az ismételten leírt mondatban, mindig a vastag betűvel szedett részeket kell összeolvasni.

A Mátra egyik szép völgyében, sűrű fenyvesek között bújik meg Parád, a legrégebbi magyar fürdőhely.

A Mátra egyik szép völgyében, **sűrű fenyvesek között bújik meg Parád, a legrégebbi magyar fürdőhely.**

A Mátra egyik szép völgyében, sűrű fenyvesek között bújik meg Parád, a legrégebbi magyar fürdőhely.

A Mátra egyik szép völgyében, sűrű fenyvesek között bújik meg Parád, a legrégebbi magyar fürdőhely.

A vastag betűs részek összeolvasásakor redukált, mégis értelmes mondatot kapunk. Az így kiemelt részek irányítják a szemmozgást, kijelölik a fixációs pontokat. A szem a megszokott szerkezeteket fixálja, ugrik egyikről a másikra. (Gyorsolvasás) Ami egyik vastag betűs részben sem szerepel, az a gondolatok kapcsolására szolgál, vagy pontosító, részletező elem. A sokszor látott szóképek, szerkezetek a néma olvasás szintjére lépnek. Az utolsó változatban már nincs kiemelés, a külön-külön megismert szerkezeteket összeépítjük, folyamatosan olvassuk. Mire az olvasó eljut a teljes összetett mondat megszólaltatásáig, már jól begyakorolta szerkezeteit, ezért képes lesz a lényeges részeket különválasztani a közbevetésektől: helyes tagolással, hangsúlyozással, hangmagassági váltással. Ez a feladattípus komplex módon fejleszti a képességeket. Gyakoroltatja az *olvasástechnikát* (néma és gyorsolvasás); megteremti a *kifejező olvasást*, mert elősegíti a *szövegértést* (lényegkiemelés); mintául szolgál a szerkezetalkotásra valamint a szerkezetek összekapcsolására; ezzel segíti a *szövegalkotást*.

A **Stilizálási** feladatban az aláhúzott szavakat v. szerkezeteket cseréljük szinonimákkal. A mondatot annyiszor olvassuk el, ahányszor helyettesíteni tudjuk benne az aláhúzott részt. Mivel a helyettesítendő szinonima a sor végén található: a szemnek a mondat aláhúzott részétől a sor végére, majd vissza kell ugornia – a gyors fixálást alkalmazva, hogy az olvasás folyamatossága ne szakadjon meg. Ennek teljesítését az teszi könnyebbé, hogy a mondat szerkezete nem változik. A feladat erőteljesen fejleszti a kifejezőképességet is.

Csak másnap jutottunk el a Nagy-falig. (a következő napon)

Csak másnap jutottunk el a Nagy-falig. (értünk el, hatoltunk el, vergődtünk el)

Csak másnap jutottunk el a Nagy-falig. (értük el a Nagy-falat)

A **Mondjuk így – mondjuk úgy!** feladatban azonos jelentésű mondatokat fogalmazunk meg változó nyelvi eszközökkel. Szerkezetváltáskor a kapcsolódó mondatrészek toldalékolása is módosul. Fontossá válik a pontos olvasás.

Az öreg Buzogány András évente meglátogatta fiait.

Az öreg Buzogány András évről évre meglátogatta fiait.

Az öreg Buzogány András minden évben meglátogatta fiait.

Az öreg Buzogány András minden évben ellátogatta fiait.

Az öreg Buzogány András egy évben se mulasztotta el fiai meglátogatását.

Nem múlt el év úgy, hogy az öreg Buzogány meg ne látogatta volna két fiát.

A **Mondjuk így – mondjuk úgy!** feladat – sok egyéb mellett – a szerkezetek gyors fölismerését, a hozzájuk való alkalmazkodást is gyakoroltatja. Ezzel előkészíti ismeretlen szövegek „blattoló” olvasását. A 4. osztály 2. félévében a jobb képességű gyermekeknek meg kell próbálniuk ismeretlen szövegek fölkészülés nélküli olvasását. A *Tanmenetjavaslatban* tettem erre vonatkozó javaslatokat.

A *Beszéd- és olvasásgyakorlás* 4. feladatainak rövid szövegei közül válasszanak maguknak a tanulók 2-3 könyvnélkülit! A többi olvasását úgy gyakorolják be, hogy fölolvassák közben ki tudjanak tekinteni a szövegből.

Láthattuk, hogy a technikai gyakorlatok kivétel nélkül kapcsolódnak szövegértéssel, és meghatározható készségeket fejlesztenek. Ezért követeljük meg a gyengébb olvasóktól is hibátlan olvasásukat. Ezeket gyakorolják sokszor, ne az olvasmányokat! A szövegeket annyiszor olvassák el, hogy be tudjanak számolni róluk.

Tudjuk, hogy az olvasmányok hangos reprodukálására is szükség van, mert hosszabb szövegrészek folyamatos olvasása más követelményt állít a tanulók elé, mint 1-2 mondaté. A mondatok közötti tagolást is gyakoroljuk ezzel. Nem bizonyos, hogy egy kiemelt mondat visszahe-lyezve szövegkörnyezetébe ugyanolyan hangsúlyokkal szólal meg, mint magában, hiszen a nagyobb egységben módosulhat jelentősége a többi mondathoz képest.

Olyan gyakorlási módokat alkalmazunk, amelyek nemcsak ürügyet adnak az olvasásra, hanem tudatosan fejlesztik a szükséges készségeket! Lehet, hogy a „*tévés*” olvasás motiváló, de technikai szempontból nincsen jelentősége. A „*staféta*”-olvasás éppen a mondatok közötti folyamatosságot szakítja meg. S ha a felelőnek kell szólítania a következő olvasót, akkor nem arra fog figyelni, hogy hibátlanul, a tanult követelményeknek megfelelően olvasson, hanem arra, hogy kit szólít majd föl. A „*szótagnyelő*” vagy a „*szóismétlő*” gyakorlási mód pedig határozottan a folyamatos olvasás ellen hat.

Ezen a fokon megkérdőjelezhető a karban való olvasás is, ha ezt prózai szövegen végzik („*rádiózó*”, „*duzzasztó*”, „*apasztó*”). Mivel különböző tempóban, eltérő ritmusban beszélünk, olvasásunk is különböző tempójú: még az azonos szinten olvasóké is. Ha közösen kell olvasni, akkor az elnyújtott, ritmustalan lesz. A *karban való olvasás* helyett a *követő* olvasást kívánjuk meg tanítványainktól. A hangosan olvasót kövessék néma olvasással! A technikai feladatokat pedig először gyakorolják magukban: néma artikulációval; azután kérjük tőlük számon!

Technikai gyakorlatokat ismertettem; de közben azt is bemutattam, hogy elválaszthatatlan tőlük a szövegértés. Ez a képesség nemcsak szövegelemzéssel fejleszthető.

Az olvasási gyakorlóórák fölépítése rendkívül változatos lehet. A technikai feladatok mellett időt kell szánni szövegek olvastatására, beszélgetésre, memoriterek számonkérésére, dramatizálásra is. Ne maradjon el az előző órai olvasmány számonkérése! A tanulókat tartós aktivitásra készítjük, ha dinamikusan váltja egymást a frontális, az önálló és a csoportos munkaforma.

A szövegalkotás

szóbeli és írásbeli fogalmazást jelent.

Az írásbeli fogalmazások készítésével párhuzamosan mindkét osztályban gyakran kerül sor **szóbeli szövegalkotásokra** is. Beszámolnak a gyermekek élményeiről, tapasztalataikról, megfigyeléseikről. Összefüggő szöveget alkotnak képről, képsorról. Dramatizálják a meséket, az elbeszéléseket. Mindezeket a magyarórák láncolatába építette be a Tanmenetjavaslat. A szóban elhangzó szöveg azonban nem alkalmas arra, hogy változatlanul leírják, hiszen áradóbb, bővebb, esetleg ismétlésekkel terhelt. Az írásbeli fogalmazással szemben más követelmények vannak, és ezeket meg kell ismertetnünk tanítványainkkal.

Az írásbeli fogalmazás tanítását olvasásórákon alapozzuk meg. A műfajok jellemzőinek tisztázása önálló, tudatos szövegalkotáásra készíti föl tanítványainkat. (Elbeszélő fogalmazás írása,

mesealkotás). Bővítjük, pontosítjuk a tanulók szókinését. Alternatív megfogalmazásokra tesszük képezzük őket rokon értelmű kifejezések megismertetésével. Az olvasástechnikai gyakorlatok is alkalmasak a kifejezőképesség gazdagítására. (Hogyan lehet ugyanazt a gondolatot többféleképpen megfogalmazni? Miként kerülhetjük el a funkciótlan szóismételeket? Hogyan lehet több mondatot összekapcsolni? Stb.) Ezek a gyakorlatok nyelvi mintául szolgálnak az önálló mondat-szerkesztésekhez, -kapcsolásokhoz.

Szövegelemzéskor megfigyeltetjük az írott szöveg jellemzőit: címét, témáját, tagolását, műfaját. A párbeszéd lejegyzését már 3. osztályban tudatosítjuk. Az elbeszélésben ennek egyszerűbb változatát alkalmazzuk: csak az idézett mondatot írjuk le, mintha élőbeszéd lenne.

A vázlatkészítés alkalmas arra, hogy előkészítse az önállóan szerkesztett szövegek tagolását. Ezért a 2. félévben az olvasmányok vázlatpontjai előtt jelöljük: bevezetés, fő rész, befejezés. Így maga a forma is fölhívja a figyelmet az új bekezdésekre. Szövegelemzések közben tapasztalati úton tanítjuk, hogy tartalmilag mi kerülhet az egyes részekbe.

A 3. osztályban tanévkezdéskor tisztázzuk a gondolatközlés lehetőségeit, foglalkozunk a szöveg jellegzetességeivel. A Mf. gyakorlatai vezetnek el a tanulókat a következtetésekig. Rendszerezünk mindazt, amit eddig az olvasásórán a címről megfigyeltünk. Mi a cím funkciója; milyen a formája, helyesírása; mit tartalmaz? Tisztázzuk a szövegek műfaját és formáját. A párbeszéd lejegyzésének módját. A szóbeli és az írásbeli közléseket anyaggyűjtés előzi meg, ennek módját szövegalkotások közben gyakoroltatjuk.

Az írásbeli fogalmazások tanítását események rövid megörökítésével kezdjük **hír** és **tudósítás** formájában. A munkafüzet *Szövegalkotás* c. fejezetében szövegminták kaptak helyet, amelyek alkalmasak a velük kapcsolatos fogalmazási ismeretek tanítására. Kezdjük egy-egy fogalmazási műfaj tanítását a példaszöveg elemzésével! Jó, ha a következtetéseket a tanulók fogalmazzák meg; de az egyszerű szabályok megtalálhatók a Mf.-ben is. A tudnivaló elsajátítása után gyakorlatok következnek, majd témák az önálló szövegalkotáshoz.

Harmadik osztályban az **elbeszélés** készítését tanítjuk. Ezen a fokon még időrendben mondatjuk el az eseményeket. Befejezésül a szövegalkotó leírhatja véleményét, az esemény tanulságát, következményeit. A címből értesülhetünk a témáról vagy az esemény szereplőiről. Ugyanezeket megtudhatjuk a bevezetésből is, kiegészítve az esemény helyszínével, idejével. Vannak, akik kifogásolják ezt a merev tagolást, hiszen gyakori, hogy az írók is rögtön az esemény megírásával kezdenek. Csakhogy ők képesek később beleszőni szövegükbe a szükséges információkat; a gyakorlatlan szövegalkotó viszont még nem. Ez a séma tehát segíti a kezdőt abban, hogy elmondja mindazt, amire a megértéshez szükség van.

Sokan úgy hiszik, hogy legegyszerűbb feladat a már olvasott mesék, történetek leírása. A gyermekek nem képesek még úgy tömöríteni, hogy néhány mondatba beleférjen a lényeg. Ezért emeljünk ki egy-egy epizódot, és csak azt írassuk meg! Pl.: *A Hunyadi János harcai a törökkel* c. könyvrészletből Dugovics Titusz hősiességét. Érdekesebbé és értékesebbé tehetjük a reprodukálást, ha egyik szereplő nevében íratjuk meg az eseményeket. Pl.: a holló és a róka meséjét mondja el a holló vagy a róka! A róka igyekszik hangsúlyozni a holló hiszékenységét, hiúságát, egyszersmind kisebbiteni saját álnokságát. A holló célja éppen ellentétes. Ennek kell kiderülnie a nyelvi megfogalmazásból. „Az a hiú holló...” „Az az álnok róka...” stb.

Események elbeszélésére kiváló alkalmat teremthetünk **napló**írással. Mindkét olvasókönyv tartalmaz mintául szolgáló naplórészletet (Edmondo de Amicis *Szív* c. könyvéből). Tisztáznunk kell, hogy egyes szám első személyben mondjuk el az eseményeket, fűzhetünk hozzájuk véleményt, a magunk számára levonható tanulságot. Vagyis a napló legyen személyes hangvételű! Nem kell a nap minden eseményét leírni, csak a megörökítésre érdemeset. Válassza el a dátum az egyes bejegyzéseket!

Az önálló szövegalkotásokat javítási órák követik. A javítási tevékenység ne töltsen ki az egész órát, szakítsunk időt a Tanmenetjavaslatban megadott gyakorlásra vagy új ismeret elsajátítására is!

A negyedik osztályban év elején újabb rövid kommunikációs műfajokkal ismertetjük meg a tanulókat: **értesítés, hirdetés, meghívó**. Használatuk hozzátartozik a mindennapok gyakorlatához. Közben tovább bővítjük az elbeszélésről tanultakat. Mivel a gyermekek már huzamosabb írásra is képesek, több eseményt megírathatunk. Változhatnak a szereplők, a helyszínek, az időpontok; ennek megfelelően kell tagolni a szöveg fő részét. A második félévben tanítjuk a **leírást**. Megismertetjük a tanulókat tudományos és szépirodalmi változatával. Tőlük inkább az utóbbi megvalósítását kérjük. Ebben a műfajban nehéz megtalálni a tanulókhöz közel álló témát. Az irodalmi szövegekben sem válik el élesen az elbeszélés és a leírás, ezért az utóbbi lényegének megértése után adjunk komplex feladatokat: mutassák be elbeszélésük helyszínét, szereplőit, az eseményekhez kapcsolódó tárgyakat! Színesítsék leírásaikat hasonlatokkal, esetleg megszemélyesítéssel! Végül a tanultakat ötvözhetjük a **levélírásban**, amelyre kommunikációs haszna miatt igen nagy a szükség.

Régi beidegzés, hogy a tanítók a szövegalkotás előtt *szép kifejezéseket* gyűjtenek. Az úgynevezett szép kifejezések választékosabbá tehetik a megfogalmazást; de általuk aligha közelítjük meg a lényegét. Márpedig a szóhasználatnak a lehető legpontosabban kell kifejeznie gondolatainkat, érzéseinket, közlési szándékunkat. Továbbá alkalmazkodnia kell a címzethez, és nem hagyhatja figyelmen kívül az adott műfajt sem.

„Föl nem érem ésszel, hogy vannak a nem-mindennapi emberek között is olyanok, akik nem tudják, vagy nem hiszik, hogy az egyszerűség az első és mindenek fölötti szabály, hogy akiben egyszerűség nincs, abban semmi sincs.” (Petőfi Sándor: *Úti levelek*)

Az olvasástechnikai gyakorlatokból megérthették tanítványaink, hogy egy gondolatot sokféleképpen lehet kifejezni. Gyakorlatot is szereztek ebben. A fogalmazásórákon azt kell megtanulniuk, hogy a változatok közül mindig a szövegbe illőt használják.

A szövegalkotás tanításával célunk a gyermekek önkifejezésre nevelése. Ennélfogva olyan eseményeket kell megfogalmaztatnunk, amelyek közel állnak hozzájuk, amelyeknek szókincse ismert. Ne kívánjunk a gyermekektől irodalmi alkotást: a köznyelvi beszédet fejlesszük, az élettel szorosan kapcsolódó feladatokat oldassunk meg! Ajánlom, hogy a tanmeneti témákat, címeteket csak ötletnek tekintsék a kollégák. Hasznosabb, ha alkalmazkodnak a helyi aktualitásokhoz. Célszerű előre közölni a következő órai fogalmazás témáját, hogy a tanulóknak legyen idejük anyaggyűjtésre és gondolkodásra. Így értékesebb szövegek készülhetnek.

A harmadik osztály első félévében több a szóbeli fogalmazás. Csak ezt osztályozzuk, az írásbelit szövegesen értékeljük. A második félévre fokozatosan fölkészítjük tanítványainkat 6-8 mondatos szövegek alkotására – ekkor a szóbelin kívül már az írásbeliket is lehet osztályozni. A negyedik osztályban elvárjuk a tanulóktól, hogy 1-1½ oldalas szövegeket írjanak.

Az írás

A 3. osztály **feladata**, hogy a tanulók kézírását alkalmassá tegye az **eszközként való használatra**. A betűk alakítását, kapcsolását már automatikusan kell végezniük a folyóírásban. Így figyelmüket a leírandó szövegre összpontosíthatják: annak tartalmára, helyesírására. A 6-8 mondatos fogalmazások eredményes rögzítéséhez megfelelő **írásidő** is szükséges. A gondolatok ugyanis gyorsabban születnek, mint ahogy a gyermek papírra tudja vetni őket. Az írás tempóját fokozhatjuk szavak, mondatok ismételt leírásával. Azonban ne a gyorsabb tempót jelöljük meg fő célkitűzésnek, mert ez óhatatlanul az írás külalakjának romlásához vezet. Amit már többször azonos módon végeztünk, begyakoroltunk, annak létrejön dinamikusan sztereotípiája: könnyebben,

gyorsabban fogjuk produkálni. Így az írástempó gyorsulása magától is be fog következni. Fontos még az is, hogy ez a tevékenység ne váljék mechanikussá, unalmassá, mert ha a gyermek elveszti motiváltságát, teljesítménye romlani fog. Ennek elkerülése végett a gyakorlásra kiválasztott szavakat különbözőképpen toldalékoljuk, szószervezetekbe helyezjük, majd a szerkezetekkel mondatokat alkotunk. (Használható nyelvi anyagot találunk erre a munkafüzetben. 3. osztály I. félévi *Beszéd, olvasás, fogalmazás* mf. 53/3-4., 54/3. stb. Lásd még a bővülő mondatokat, a láncmesék és a népmesék ismétlődő fordulatait!)

Az íráskészség automatizálásában és az írástempó fokozásában akkor érünk el eredményeket, ha minden napra tudatosan megtervezzük az írás mennyiségét: egyenletesen elosztva a különböző tantárgyak között. Tartalmazzon a házi feladat is valamelyik tantárgyból írásbelit! A tanév folyamán fokozatosan kell növelni az írnivaló mennyiségét. A feladatnak mindig legyen a pusztán íráson kívül valamilyen más funkciója is. Csak így lehet gyakoroltatni az írás eszközi használatát, lekötni az írástevékenységet végző figyelmét.

A 3. osztályos füzetekből elmaradnak a segédvonalak: nehezen alakul ki a vonalköz egyharmadát elfoglaló betűméret. Hol túl kicsi, hol meg túl nagy sikeredik. További probléma, hogy a következő tanévben még keskenyebb lesz a vonalköz. Ezért nagyobb hiba a túlméretes betű, mint a sor egyharmadánál kisebb. A kisebb betűket íróktól megköveteljük, hogy betűformáik ne torzuljanak, és a kötővonalak ne maradjanak el. Az írásképet legyen áttekinthető, jól olvasható, önmagához viszonyítva azonos betűméretű. Az írástorzulás egyéni hibákat okoz, ezért javításának személyre szólónak kell lennie.

Az írásórán használtsunk külön füzetet, hogy beszédre javítani tudjuk! Minden munkát javítsunk, és javíttassunk a tanulókkal! Javaslatunk terjedjenek ki az olyan torzulásokra, amelyek az olvashatóságot veszélyeztetik. De ne ítéljük el a gyermekek írásában jelentkező egyéni vonásokat. Tanítsuk meg őket írásmunkájuk esztétikus elhelyezésére! Habár a második félévben nem lesz írásóra, akkor is követeljük meg a tetszetős, gondos írást; értékeljük munkáik külalakját!

Írás és helyesírás

Az írás és a helyesírás fejlesztése összekapcsolható, ha az írnivalót helyesírási problémás szavak, mondatok köréből válogatjuk. A 3. osztályos Tanmenetjavaslatban az írásórákra megadott témák szorosan kapcsolódnak a nyelvtani anyagrészekhez. Tanításukkal párhuzamosan egyszerű helyesírási szabályokat is megismertetünk, alkalmazásukat szavakon, mondatokon gyakoroltatjuk.

Szép számmal léteznek olyan szavak is, amelyeknek írását nem tudjuk szabályhoz kötni, (pl.: ly-os szavak), vagy hiányoznak még a szabály megértéséhez szükséges nyelvtani fogalmak (pl.: 3. osztályban a felszólító módú igék írása). Ilyen esetekben segít az *analógiás sorok* használata. Pl.: 1. folyó, folyót, folyón, folyóban stb. 2. szállj, szólj, beszélj stb. A szabályt a tanulóknak kell fölismerni és kiterjeszteni a halmazhoz tartozó többi elemre is. (1. Az ly a toldalékolt szavakban sem változik; 2. A -j toldalékú igéket a szóelemzés elve alapján írjuk.) Az analógiás sorok előnye a helyesírási szójegyzékkel szemben, hogy nemcsak a szótövek helyesírását lehet velük gyakoroltatni, hanem toldalékoltakét is. Az analógiás sorozat alkalmazásakor a transzferhatás érvényesül. Egy olyan módszerrel ismertetjük meg a gyermeket, amelynek segítségével nemcsak a tanult szavakat tudja leírni, hanem a típusba tartozó többit is. A sorozat segít a szabály megjegyzésében, ugyanakkor a szósort kiegészíthetjük a fölismert szabályosság alapján. A helyesírás ilyenfajta tanítása fejleszti az analógiás gondolkodást, ami fölhasználható a helyesírási szótárak használatakor. Pl.: Az *iskolakapu* szót szeretnénk leírni, de nincs benne a szótárban. A kapu szónál megtaláljuk a *gyárkapu* összetételt. Az analógia alapján az *iskolakaput* rövid u-val és egybeírjuk.

Az írást és a helyesírást különféle írástevékenységekkel gyakoroltatjuk: *másolás, tollbamondás, emlékezetből írás és önálló szó- vagy szövegírás*. Másolásra, tollbamondásra alkalmas szavak, szövegek találhatóak a munkafüzet *Beszéd- és olvasásgyakorlás* c. fejezetében és az *Anyanyelvi gyakorló kisiskolásoknak c. nyelvtani munkafüzetben* – a fejezetek végén. Emlékezetből szó szerint megtanult szövegeket íratunk, pl.: szólásmondásokat, verseket. Önálló szógyűjtésekre, mondat- és szövegalkotásokra sokszor adódik alkalom.

Írásórán többnyire nyomtatott szövegről **másoltatunk**, mivel egyéb órákon a tanulók írott mintát látnak: táblai vázlatokat, szemléltetőszövegeket. A másolás elvileg hibátlan is lehetne – hiszen a minta hibátlan –, de tapasztaljuk, hogy ez nincs így. Mi az oka a másolási hibáknak? A gyerek a másolnivalót elolvassa, és írás közben diktálja magának. Ha a diktálás pontatlan, vagy közben túl sokszor tekint a nyomtatott szövegre, könnyen becsúszik a hiba. Hibaforrás lehet, ha nem pontos a fonetikusán írandó szavak ejtése, vagy éppen eltér az íráskép a kiejtéstől. Javíthatunk az eredményen, ha a másolandó szövegben előre aláhúzzuk a helyesírási problémákat; ha nem túl hosszú mondatokat választunk; ha szoktatjuk a tanulókat arra, hogy olvassák el, jegyezzék meg, és szerkezetenként diktálják maguknak az egész mondatot. Javítsuk az írásmunkákat a nyomtatott szöveggel való összehasonlítással, szoktassuk az önellenőrzésre!

A **tollbamondás**ra szánt szöveg témája, nyelvi anyaga legyen ismerős a tanulónak, álljon egyszerű bővített mondatokból. Ismerjék meg leírása előtt hallás vagy látás útján. Diktáljunk mondatonként! Szoktassuk hozzá az osztályt, hogy az egész mondatot meghallgatva, elismételve, kezdjenek hozzá az íráshoz! Aki már az első szó után írni kezd, az nem hallja a folytatást; kénytelen megkérdezni, és ezzel zavarja az osztályt. Diktáláskor igazodjunk az osztály átlagsebességéhez! A tollbamondással szabályozni lehet a tanulók írástempóját. Ha mindenki elkészült, olvassuk föl újra a teljes szöveget, hogy ellenőrizni lehessen! Ha egy kiemelt helyesírási ismeretet akartunk gyakoroltatni a tollbamondással, hívjuk föl a tanulók figyelmét a tanult szabályra! Pl.: Nézd át újra, jól írtad-e a múlt idő jelét! Teremtsük meg a lehetőségét annak, hogy a gyermekek minél kevesebb hibával írjanak!

A gyermekeknek ismételnük kell azt a szöveget, amelyet **emlékezetből** kívánunk leírni velük. Megbeszélhetjük a benne található helyesírási buktatókat. Rajzoljunk a táblára vonalas emlékeztetőt a versek sorbeosztásának megkönnyítésére! (Vonalakkal jelöljük az egy sorba írandó szavak számát!)

Önálló írásnak számítanak a szógyűjtések, a mondat- és szövegalkotások, a fogalmazások. Ezeket tartalmilag és helyesírási alapon elő kell készítenünk. A tanév végéig fokozatosan érhetjük el folyamatos írásból a 8-10 sornyi terjedelmet.

Ha egy szöveget helyesírási ellenőrzünk, nem idézzük föl minden szónál az összes rá vonatkozó szabályt, hogy dönthessünk az íráskép helyességéről. A helyesírási hibák észrevétele azon alapszik, hogy a szót vagy szó szerkezetet már láttuk leírva jól, esetleg magunk is írtuk már. A tudatunkban őrzött emlékképet összehasonlítjuk a látottal; s ha különbséget észlelünk, akkor idézzük föl a szabályt, hogy segítségével megállapíthassuk: az emlékkép helyes-e vagy a látott íráskép. Ha nincs különbség a két íráskép között, akkor jóváhagyjuk. Kialakult helyesírási készségünket fölhasználva ellenőrzünk. Ezért nem ajánlom, hogy 1-2. osztályban hibás írást tegyünk a gyermek elé, mert még nincsenek meg tudatában a helyes írásképek. Így a hiba rögzülhet. Harmadik osztályban is csak alapos körültekintéssel kezdjük el a hibás szavak, majd később a szövegek javíttatását: alapon begyakorolt szóanyagon; egyszerre csak egy vagy két hibátípussal. A javítandó szövegben vagy helyesírási, vagy fogalmazási hibák legyenek. Ellenkező esetben nagyon megoszlik a gyermek figyelme, és több hibát nem vesz majd észre. Ha saját fogalmazását ellenőriztetjük vele, tanácsoljuk, hogy kétszer olvassa el: először fogalmazási, másodszor helyesírási szempontból javítsa.

A helyesírási hibák javítására célszerű egyezményes jelrendszert kialakítani.

Nyelvtan

Az alsó tagozatos nyelvtanítás célja a helyes nyelvhasználat tudatosítása, valamint a helyesírás megalapozása. A szabályokat a nyelvhasználatból vonjuk le, és a gyermekek megfogalmazásában is elfogadjuk. Ne elmondásukat gyakoroltassuk, hanem alkalmazásukat!

Ne végeztessünk öncélú szóelemzéseket! Ezt a műveletet mindössze indoklásra, magyarázatra használjuk! A tanultak megerősítésére és a helyesírás gyakorlására adjunk föl minél több szógyűjtést, csoportosítást, válogató másolást vagy tollbamondást.

A szófajták felismerésének gyakoroltatására igen hatásos módszer, ha azonos szótöbblől képeztetünk különböző szófajú szavakat, és ezeket csoportosítatjuk.

Pl.: vaj, vajas, vajaz; szép, szépség, szépít; fél, félős, félelem; ház, házas, házasodik
Célravezető gyakorlás hiányos táblázat kitöltése is, amelyben adott a szótő és a kívánt szófajta.

Főnév	Melléknév v. m.-i igenév	Ige
szekér		
	boldog	
		tanul

A mondatelemzés és az ennek alapján készített mondatára átvilágítja a mondat szerkezetét. Ennek mintájára lehetne azonos szerkezetű mondatokat alkotatni a tanulókkal. Van-e ennek értelme a 4. osztályban? Ezen a szinten csak egyszerű bővített mondatokat lehet elemezni, ilyeneket viszont a gyermekek is képesek minden segítség nélkül alkotni, sőt ennél bonyolultabb összetett mondatokat is. Ez a gyakorlat – azonos szerkezetű mondatok előállítását – annak hasznos, aki idegen nyelvként tanulja a magyart. A mondat szerkezetének ismerete segíti a magyar gyermekeket az idegen nyelv tanulásában, de nem segíti anyanyelvének fejlesztésében.

A mondat akkor jó, ha szerkezete és szókinccse alkalmazkodik a kifejezni kívánt gondolatához. A mondatalkotásban a mondatok variálása segíthet, nem a mondatelemzés, mert ez az utóbbi nem világít rá a jelentésre. A mondatára akkor volna hatásos, ha ugyanazt a mondatot többféle szerkezettel megalkotnánk, és kimutatnánk: hogyan befolyásolja a jelentést a szerkezet változása. Ez azonban túl bonyolult lenne a kisgyermeknek; és a szerkezet változtatása a nyelvi anyag módosítását is megkívná, ha nem akarnánk merevek, esetleg magyartalanok lenni.

A mondatok sokféle nyelvi megfogalmazását második osztálytól kezdve olvashatják a tanulók a beszéd- és olvasástechnikai gyakorlatokban. Tehát először mintát adunk egy-egy gondolat változatos kifejezésére. A 4. osztályban a „Mondjuk így – mondjuk úgy” c. feladatok kapcsán már a tanulóktól is megkívánjuk a gondolatok többféle megfogalmazását. Ez a gyakorlat azonban nem egy merev sémát tölt ki szavakkal, hanem ráirányítja a figyelmet a jelentésárnyalatokra. Így a szerkezet alárendelődik a jelentésnek. Nem egy szerkezetet kívánunk ráhúzni egy gondolatra, hanem az adekvát kifejezéseket rendezzük megfelelő struktúrába.

Az azonos szerkezetű mondatok olvastatása első osztályban jelentett segítséget, mert könnyebb volt olvasásuk és megértésük. A szövegekben viszont változik az egymás után következő mondatok szerkezete. Erre is föl kell készíteni a gyakorlatlan olvasót. Segítheti-e a negyedik osztályosok olvasását a mondatelemzés? Aki fölismeri a mondat fő részeit, gyakorolta tárgyas, határozós, jelzős szerkezetek alkotását, az könnyebben tudja összetartozó szószervezetekre bontani a mondatot. Fölismeri és megkülönbözteti a mondatrészeket elválasztó és a tagmondatok közötti vesszőt. A helyes tagolás hozzájárul az összetett mondatok megértéséhez, a szövegértő olvasáshoz. Az összefüggő tömbök megragadása lehetővé teszi a folyamatos olvasást.

Megállapíthatjuk, hogy a mondatelemzésre szükség van az alsó tagozaton, mert segíti az olvasási képesség fejlődését, lehetővé teszi az idegen nyelv tudatos tanulását. Az anyanyelvi beszédfejlesztésben azonban nem hasznosítható.

TANMENETJAVASLAT

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>Szeptember</p> <p>TÉMAKÖR: A MESÉK (A feladatok az első félévi <i>Beszéd, olvasás, írás</i> munkafüzetben találhatóak.)</p> <p>Jelmagyarázat: Könyv- és könyvtárhasználat</p>	<p>Minden gyakorlólap 1. feladatának célja az értelmet tükröző, helyes szövegtagolás, amely magában foglalja a beszédleírás, a hangszínyozás, az artikuláció, a beszédritmus és a hangjelzés megfelelő alkalmazását is. Jó tanácsok megismertése</p> <p>1. gyakorlólap Szólasmondasok helyes tagolása, hangsúlyozása; az eszkedő hangjelzés gyakorlása A hosszú magán- és mássalhangzó helyes ejtése szavakban; a szem látószögének tágitása A légzés-technikai gyakorlása bővülő szószervezeteken</p> <p>Beszédturnák – nyelvvezdők: 14.</p> <p>2. gyakorlólap Közmondások helyes tagolása, hangsúlyozása; az eszkedő hangjelzés gyakorlása A <i>díj</i> hangkapcsolat helyes ejtése szavakban. A hangok megszólaltatása időtartamuknak megfelelően. A szem látószögének tágitása; azonos tövű szósorok olvasásával a gyors fixálás gyakorlása Ismétlődő szószervezetek folyamatos olvasása: a sorváltás gyakorlása</p> <p>Beszédturnák – nyelvvezdők: 10., 17.</p> <p>3. gyakorlólap Közmondások helyes tagolása, hangsúlyozása; az eszkedő hangjelzés gyakorlása A kifejtéstől eltérő írásképtű szavak hangos olvasása; a magánhangzó megszólaltatása időtartamának megfelelően; a szem látószögének tágitása A különféle mondatfajták hangjelzésének gyakorlása párbeszédben</p> <p>Beszédturnák – nyelvvezdők: 9., 13.</p>
<p>1. Ismerkedés a <i>Mese és valóság</i> c. olvasókönyvvel és a <i>Beszéd, olvasás fogalmata</i> c. munkafüzetrel. Az Ok.-ben és a Mi-ben található szótárak és a tartalomjegyzék használatával. (1. gyakorlólap)</p> <p>2. Az <i>egér és az oroszlán</i> c. állatmeséjének szereplők és a főszereplők megkülönböztetése</p> <p>3. Az önálló szövegértelmező képesség fölmérése a tanév elején: A <i>méltosk meg a gallamb</i> c. mese (Mi. 84. o.)</p> <p>4. A hangos olvasási képesség fölmérése a tanév elején: <i>Harminc kalap, harminc majom</i> c. mese. Az olvasás pontossága, helyessége, folyamatossága</p> <p>5. Gyakorlóóra: a fölmérések értékelése (2. gyakorlólap)</p> <p>6. A <i>macska és az egér</i> c. magyar népmese láncmese jellegzetessége Ismerkedés mesegyűjteményekkel </p> <p>7. A <i>kis manók</i> c. tündérmese. Vizualis információ fölfogása a meséhez készült képről: a varga szerszámai</p> <p>8. A <i>tündér</i> c. mese. A tündérmese jellegzetességei: a valóságban nem létező szereplők és események; próbatételek, a mesehősök jutalma</p> <p>9. Gyakorlóóra (3. gyakorlólap)</p> <p>10. <i>Ludas Matyi</i> c. magyar népmese. A népmese igazságszolgáltatása. A mesékre jellemző számok</p> <p>11. A <i>Ludas Matyi</i> c. népmese dramatizálása A helyszínek kialakítása, a szerepeknek megfelelő jelzések</p> <p>12. *Egyszer egy királyfi... kezdetű magyar gyermekdal. (Javasolt memoriter)</p>	<p>Minden gyakorlólap 1. feladatának célja az értelmet tükröző, helyes szövegtagolás, amely magában foglalja a beszédleírás, a hangszínyozás, az artikuláció, a beszédritmus és a hangjelzés megfelelő alkalmazását is. Jó tanácsok megismertése</p> <p>1. gyakorlólap Szólasmondasok helyes tagolása, hangsúlyozása; az eszkedő hangjelzés gyakorlása A hosszú magán- és mássalhangzó helyes ejtése szavakban; a szem látószögének tágitása A légzés-technikai gyakorlása bővülő szószervezeteken</p> <p>Beszédturnák – nyelvvezdők: 14.</p> <p>2. gyakorlólap Közmondások helyes tagolása, hangsúlyozása; az eszkedő hangjelzés gyakorlása A <i>díj</i> hangkapcsolat helyes ejtése szavakban. A hangok megszólaltatása időtartamuknak megfelelően. A szem látószögének tágitása; azonos tövű szósorok olvasásával a gyors fixálás gyakorlása Ismétlődő szószervezetek folyamatos olvasása: a sorváltás gyakorlása</p> <p>Beszédturnák – nyelvvezdők: 10., 17.</p> <p>3. gyakorlólap Közmondások helyes tagolása, hangsúlyozása; az eszkedő hangjelzés gyakorlása A kifejtéstől eltérő írásképtű szavak hangos olvasása; a magánhangzó megszólaltatása időtartamának megfelelően; a szem látószögének tágitása A különféle mondatfajták hangjelzésének gyakorlása párbeszédben</p> <p>Beszédturnák – nyelvvezdők: 9., 13.</p>

3. OSZTÁLY

FOGALMAZÁS	ÍRÁS, HELYESÍRÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>TÉMAKÖR: A SZÖVEG (Az oldalszámok az 1. félévi Mf.-re vonatkoznak.)</p> <p>1. A kommunikatív képesség fölmérése: szóbeli beszámoló nyári élményekről; a társak kérdései az elhangzottakkal kapcsolatban Párbeszéd produkálása szituációs játékok keretében (találkozás a régi osztálytársakkal, új gyerekek jött az osztályba, tanszervásár stb.) A gondolat kifejezés eszközei: beszéd, írás, gesztusok, mimika, rajz, jelképek (63-64. o.) (oldalszám/feladat szám)</p> <p>2. A szöveg jellegzetességei A szöveg több összefüggő mondatból áll. (65/1.) A mondatok összefüggnek, ha megfelelő sorrendben következnek, és azonos a témájuk (65/2 a, b) Tagolatlan szöveg mondatokra bontása (66/4.) Házi feladat: 68/10.</p> <p>3. Szövegek szerkesztése szóban és írásban a) Adott mondatok összekapcsolása kapcsolóelemek beiktatásával (65/3, 67/7.) b) A szövegből hiányzó mondatok pótlása (66/5.) c) Adott mondatok beszerkesztése (67/6.) Házi feladat: szövegalkotás Kányádi Sándor <i>Ballada</i> c. versének bővebb kifejtésével (68/12.)</p>	<p>M. = másolás Tm. = tollbamondás E. = emlékeztető írás Óá. = önálló szó- vagy szövegírás 1. Az írásképesség fölmérése 2. oszt. vonalazású füzetlapon M. 2 perces másolás nyomtatott szövegről Tm. Tollbamondás E. Tavaly tanult közmondások írása látó emlékeztetőből</p> <p>2. M. A 3. osztályos vonalazás bevezetése: kis- és nagybetűk másolása írott mintáról</p> <p>3. Szövegek szerkesztése szóban és írásban a) Adott mondatok összekapcsolása kapcsolóelemek beiktatásával (65/3, 67/7.) b) A szövegből hiányzó mondatok pótlása (66/5.) c) Adott mondatok beszerkesztése (67/6.) Házi feladat: szövegalkotás Kányádi Sándor <i>Ballada</i> c. versének bővebb kifejtésével (68/12.)</p>	<p>1. Ismerkedés a tanszervezőkkel <i>Magyar nyelv kisiskolásoknak</i> (M. Ny.) <i>Arany-nyelvi gyakorló kisiskolásoknak</i> (A. gy.) és <i>A magyar helyesírás szabályai</i> 11. kiadásával. (Hf) Miért tanuljuk a magyar nyelvet?</p> <p>2. Beszédünk és írásunk mondatokból áll. A mondatok sorrendje a szövegben</p> <p>3. Szavak a mondatban A szavak és a mondat helyesírása</p> <p>4. A mondatokról tanultak ismerése A kijelentő és a kérdő mondat</p> <p>5. A felkiáltó és az óhajtó mondat</p> <p>6. A felszólító mondat</p> <p>7. A kijelentő mondat átalakítása felszólítóvá</p> <p>8. Az állító és a tagadó mondatok</p> <p>9. A mondatokról tanultak összefoglalása, gyakorlása</p>

SZÓVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>13. Gyakorlóóra (4. gyakorlatlóláp)</p> <p>14. <i>A kenyér íze</i> c. magyar népmese</p> <p>15. <i>A hű király</i> c. magyar népmese A szegény ember fia találékonyságával képes legyőzni még a királyt is.</p> <p>16. <i>Mátyás király és az öregember</i> c. magyar népmese. A találós kérdések magyarázata</p>	<p>4. gyakorlatlóláp Szólasmondások helyes tagolása, hangsúlyozása; a szöveg- és mondatfonetikai eszközök alkalmazása a közlési céloknak megfelelően Összetett szavak olvasása; a szem látószögének tágitása Szószervezetek megszoktatás nélküli olvasása Népi tréfa olvasása; a csattanó érzékelése hangjelzéssel, hangstílussal Beszédtornák – nyelvedzők: 15., 3.</p>

Október

<p>17. Gyakorlóóra (5. gyakorlatlóláp)</p> <p>18. <i>Gergő juhász kanala</i> c. mese Szólas keletkezésének magyarázata</p> <p>19. <i>*A tréfa juhász</i> c. magyar népköltés (javasolt memoriter)</p> <p>20. <i>A medvék eredete</i> c. népmonda A mondának vannak mesei és valóságos elemei.</p>	<p>5. gyakorlatlóláp Szólasmondások helyes tagolása, hangsúlyozása; a szöveg- és mondatfonetikai eszközök alkalmazása a közlési céloknak megfelelően A kiejtésről elért írásképű és az összetett szavak olvasása; a hangok időtartamának helyes ejtése; a szem látószögének tágitása Azonos tövű szavak olvasásával a gyors fixálás gyakorlása Szóköz nélkül írt mondatok szavakra bontása A zöngés hangképzés gyakorlása Beszédtornák – nyelvedzők: 7.</p>
<p>21. Gyakorlóóra (6. gyakorlatlóláp)</p> <p>22. <i>A Nap fölött</i> c. mese Beszélő név keletkezése, magyarázata</p> <p>23. <i>*Atomjáték</i> c. vers A mese és a valóság megkülönböztetése A mesék tartalmi és nyelvi jellegzetességei Mesék drammatizálása</p> <p>24. Látogatás a könyvtárban: a könyvtári rend, a kölcsönzés módja, viselkedés a könyvtárban. A könyvtár szolgáltatásai. Mesekönyvek cím szerinti keresése ☐</p>	<p>6. gyakorlatlóláp A vers áthajló sorainak megszakítás nélküli olvasása A mesék bevezető fordulatainak helyes tagolása; a beszédlevegés fejlesztése Ellentétes jelentésű szópárok olvasása, mondatba helyezés. Tagadás kifejezése különféleképpen Artikulációs gyakorlat: <i>Szabódal</i> c. vers (MF. 62. o.)</p>

FOGALMAZÁS	ÍRÁS, HELYESÍRÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>4. A gondolatok sorrendje a szövegben Események elmondása: a) képson segítségével időrendben (67/8. írásbeli); b) <i>A macska és az egér</i> c. mese alapján logikai rendben (68/1. szóbeli) A mesét folytatni is lehet a logikai rend megtartásával. Házi feladat: 67/9.</p>	<p>4. M. Rokon értelmű szavak másolása a Mf. szótárából Öá. Mondatalkotás a gyűjtött szavakkal</p>	<p>10. A szavak csoportosítása jelentésük szerint: egyjelentésű, többjelentésű, azonos alakú, rokon értelmű, ellentétes jelentésű és hangutánzó szavak 11. Összetett szavak alkotása, elválasztása 12. A hangok csoportosítása: magánhangzók, mássalhangzók. A hangok időtartama. Az ábécérend; a szótaghasználat gyakorlása</p>

<p>5. A hír fogalma Újsághírek vizsgálatával a hír megértéséhez szükséges adatok gyűjtése (69/1., 2., 3.) Újsághír megfogalmazása: a) valamely olvasott mese alapján. Pl.: Megverték a döbrögi földesurat; b) helyi aktuális hír alapján Házi feladat: felkészülés valamely aktuális hír elmondására</p>	<p>5. M. Nevek másolása ábécérendben Tm. Hosszú mássalhangzós szavak tollbamondása (A 2. osztályos <i>Írásmunkafüzet</i> Helyesírási szógyűjteményéből) Öá. Bővülő szószervezetek (<i>Beszéd, olvasás, fogalmazás</i> c. <i>munkafüzet</i> 46/3. a)</p>	<p>13. Az elválasztás szabályai; a nehezebb elválasztások gyakorlása: dz, dzs, 3 mássalhangzó az egyszerű szavakban. Pl.: temp-lom, Veszp-rém, krump-li, mordin vin stb. 14. A kiejtés elve a helyesírásban: hosszú magán- vagy mássalhangzó a szótagon és a toldalékokban 15. Az elemzés elve a helyesírásban: a kiejtéstől eltérő helyesírási szavak</p>
<p>6. Hibásan megszerkesztett hírek javítása (70/4.) Aktuális hír elmondása társaknak. Bevezetőben a hír forrásának megnevezése A hír és a tudósítás összehasonlítása, a tudósítás fogalma (70/5.) Házi feladat: tudósítás megfogalmazása kép segítségével (71/7.)</p>	<p>6. Helyesírási fölmérés a 2. osztály anyagából (szavak másolása, ki-tollbamondása, kifejeztéses feladatok, mondatfajták irásjelzése, mondatalkotások)</p>	<p>16. A hagyomány elve a helyesírásban: a j hang jelölése a szavakban 17. Fölmérés az ismétlés végén a 2. osztály anyagából 18. A fölmérés értékelése, javítása</p>

NYELVTAN, HELYESÍRÁS	ÍRÁS, HELYESÍRÁS	FOGALMAZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
TÉMAKÖR: AZ ÉLETTELEN TERMÉSZET			
<p>19. A szavak jelentés szerinti csoportosítása: a szófajok</p> <p>20. Az ige cselekvést és történést jelent.</p> <p>21. Az ige főlismérése szóvegen; rokon értelmű igék használata</p>	<p>7. M. Igék írása válogató másolással. (A -ni végződésű szó nem ige.) Tm. Az ige tövében hosszú mássalhangzó van. Öá. Mondatalkotások a jár ige különböző jelentéseivel (Rokon értelmű szavak, kifejezések c. szótárból (Mf. 90. o.))</p>	<p>7. Kommunikációs szerepek: a közlő és a befogadó. A szöveg megfogalmazásakor alkalmazkodunk ahhoz, akinek szánjuk. (71/6.) A kapcsolatfelvétel meta-kommunikációs (tekintet, kézmozdulat) és nyelvi formáinak (megszóllítás) gyakorlása Iskolai hír megfogalmazása szóban: szülőnek, barátának, ismerős felhívótnak Házi feladat: iskolai hír leírása nagyszülőknak</p>	<p>7. gyakorlatólap Vers hangos olvasása a jelentésnek megfelelő tagolással (áthajló sorok összekapcsolása) Egy-egy szöszterkezt megszakiítás nélküli olvasása Szókincspróba nyelvi játékkal Beszédtomák – nyelvedzők: 8.</p>
<p>22. Az ige létezését is kifejezhet: van, volt, lesz, él, létezik. Tagadást kifejező: nincs, sincs. 23. A kiejtett igék helyesírása: -ul, -ül, -ít, végződésűek 24. A kiejtett elvénnek érvényesülése az igék helyesírásában. Rövid és hosszú magánhangzó az ige tövében: <i>di-csér, tór; csipked; gyöz, gyír, ígér; hír – hirdet, sír – sirat stb.</i></p>	<p>8. Megadott szavakból igék képzése, pl.: szabad – szabadul, szabadít, sötét – sötétül, sötétít M. Hiányos szöveg pótlása igékkel (M. ny. 55/4.)</p>	<p>8. gyakorlatólap A szövegek címének tartalma, formája, funkciója, helyesírása (72/1.) A jó cím jellemző vonásai: rövid, kifejező, érdeklődést keltező, a témára utaló Címadási gyakorlat (72/2.) A cím segít kiválogatni a témához tartozó gondolatokat közlő a lényegeset. Adott mondatok válogatása két külön cím alá (73/3.) Házi feladat: (73/3.) valameglik szöveg leírása</p>	<p>8. gyakorlatólap Vers hangos olvasása a jelentésnek megfelelő tagolással (A gondolatjelnél is szünetet tartunk.) A hangok időtartamának helyes ejtése; a szem látószögének tágitása Azonos tövű szavak olvasásával a gyors fixálás gyakorlása Egy-egy szöszterkezt megszakiítás nélküli olvasása Folyamatos olvasás sorváltáskor a szöszterkezt előzetes begyakorlásával Beszédtomák – nyelvedzők: 16.</p>
November			
			<p>9. gyakorlatólap A vers tagolása jelentésének megfelelően (áthajló sorok) A <i>dí, gj, nj, nyj, tj, ts</i> hangkapcsolatok helyes ejtése; a szem látószögének tágitása Azonos tövű szavak olvasásával a gyors fixálás gyakorlása Egy-egy szöszterkezt megszakiítás nélküli olvasása A helyes légzéstechnika és a folyamatos olvasás gyakorlása bővülő szöszterkezeteken Artikulációs gyakorlat: <i>Jön a Maros c. vers</i> (Mf. 62. o.)</p>
			<p>9. gyakorlatólap A mesemondás gyakorlása szempontváltással *Zápor c. vers. (Javasolt memoriter) 35. A víz útja c. olvasmány. A víz körforgása *A víz c. vers 36. Van-e elég víz a Földön? *Beteg a tenger c. vers A természetvédelem fontossága. Felősségszállalás a környezet megővéért</p>

NYELVTAN, HELYESÍRÁS	ÍRÁS, HELYESÍRÁS	FOGALMAZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
TÉMAKÖR: AZ IGE			
<p>19. A szavak jelentés szerinti csoportosítása: a szófajok</p> <p>20. Az ige cselekvést és történést jelent.</p> <p>21. Az ige főlismérése szóvegen; rokon értelmű igék használata</p>	<p>7. M. Igék írása válogató másolással. (A -ni végződésű szó nem ige.) Tm. Az ige tövében hosszú mássalhangzó van. Öá. Mondatalkotások a jár ige különböző jelentéseivel (Rokon értelmű szavak, kifejezések c. szótárból (Mf. 90. o.))</p>	<p>7. Kommunikációs szerepek: a közlő és a befogadó. A szöveg megfogalmazásakor alkalmazkodunk ahhoz, akinek szánjuk. (71/6.) A kapcsolatfelvétel meta-kommunikációs (tekintet, kézmozdulat) és nyelvi formáinak (megszóllítás) gyakorlása Iskolai hír megfogalmazása szóban: szülőnek, barátának, ismerős felhívótnak Házi feladat: iskolai hír leírása nagyszülőknak</p>	<p>7. gyakorlatólap Vers hangos olvasása a jelentésnek megfelelő tagolással (áthajló sorok összekapcsolása) Egy-egy szöszterkezt megszakiítás nélküli olvasása Szókincspróba nyelvi játékkal Beszédtomák – nyelvedzők: 8.</p>
<p>22. Az ige létezését is kifejezhet: van, volt, lesz, él, létezik. Tagadást kifejező: nincs, sincs. 23. A kiejtett igék helyesírása: -ul, -ül, -ít, végződésűek 24. A kiejtett elvénnek érvényesülése az igék helyesírásában. Rövid és hosszú magánhangzó az ige tövében: <i>di-csér, tór; csipked; gyöz, gyír, ígér; hír – hirdet, sír – sirat stb.</i></p>	<p>8. Megadott szavakból igék képzése, pl.: szabad – szabadul, szabadít, sötét – sötétül, sötétít M. Hiányos szöveg pótlása igékkel (M. ny. 55/4.)</p>	<p>8. gyakorlatólap A szövegek címének tartalma, formája, funkciója, helyesírása (72/1.) A jó cím jellemző vonásai: rövid, kifejező, érdeklődést keltező, a témára utaló Címadási gyakorlat (72/2.) A cím segít kiválogatni a témához tartozó gondolatokat közlő a lényegeset. Adott mondatok válogatása két külön cím alá (73/3.) Házi feladat: (73/3.) valameglik szöveg leírása</p>	<p>8. gyakorlatólap Vers hangos olvasása a jelentésnek megfelelő tagolással (A gondolatjelnél is szünetet tartunk.) A hangok időtartamának helyes ejtése; a szem látószögének tágitása Azonos tövű szavak olvasásával a gyors fixálás gyakorlása Egy-egy szöszterkezt megszakiítás nélküli olvasása Folyamatos olvasás sorváltáskor a szöszterkezt előzetes begyakorlásával Beszédtomák – nyelvedzők: 16.</p>
			<p>9. gyakorlatólap A vers tagolása jelentésének megfelelően (áthajló sorok) A <i>dí, gj, nj, nyj, tj, ts</i> hangkapcsolatok helyes ejtése; a szem látószögének tágitása Azonos tövű szavak olvasásával a gyors fixálás gyakorlása Egy-egy szöszterkezt megszakiítás nélküli olvasása A helyes légzéstechnika és a folyamatos olvasás gyakorlása bővülő szöszterkezeteken Artikulációs gyakorlat: <i>Jön a Maros c. vers</i> (Mf. 62. o.)</p>

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>37. Gyakorlóóra (10. gyakorlólap)</p> <p>38. <i>Segítség! Árvíz!</i> c. mese. Mesemondás valamelyik szereplő nevében: szempontváltással</p> <p>39. <i>A levegő óceánja: a légkör</i> c. olvasmány Jegyzetelés kérdések segítségével *Szél c. vers</p> <p>40. <i>Tutajjal az óceánon</i> c. könyvrészlet. Vázlatkészítés. *<i>A szél hova fut?</i> c. vers</p>	<p>10. gyakorlólap Szövegtagolás gyakorlása: azonos mondatrészeket elválasztó vesszőnél nem tartunk szünetet. Ritmikus szövegmondás a szószervezetek első tagjának hangsúlyozásával X betűs szavak olvasása A szövegjelentés megtejtése azonos nyelvi egységek változó tagolása esetében Beszédtomák – nyelvvezdők: 18.</p>
<p>41. Gyakorlóóra (11. gyakorlólap)</p> <p>42. <i>Hogyan ismerte meg az ember a tizet?</i> c. olvasmány. A szövegből ismeretek gyűjtése; a könyvből való tanulás előkészítése *<i>Tűzanyóhoz</i> c. vers</p> <p>43. *<i>A tűz kialszik</i> c. vers (Javasolt memoriter)</p> <p>44. <i>Aranyparás</i> c. mese. A mese igazságos befejezése</p>	<p>11. gyakorlólap Rövid verssorok átfogása egy fixálással, a szem függőleges irányú mozgásának gyakorlása; a rím kitalálása A néma olvasás fejlesztése: azonos szótípusok változó szerkezetekben való többszöri előfordulásával Egy gondolat többféle megfogalmazása Beszédtomák – nyelvvezdők: 4.</p>
<p>45. Gyakorlóóra (12. gyakorlólap)</p> <p>46. <i>Az időjárás</i> c. olvasmány Szövegfeldolgozás kérdésekkel Orthoni olvasmány önálló szövegfeldolgozása: <i>Az Országos Meteorológiai Szolgálat jelenti</i> c. 47. <i>Meteorológusok</i> c. elbeszélés részlete A természet megfigyelése 48. Az életlen természetről tanultak összefoglalása a könyvtárban Ismeretterjesztő könyvek keresése, belőlük információk gyűjtése, lejegyzése. ☐ A mutató használata. Az önművelés igényének alakítása</p>	<p>12. gyakorlólap Szólamondások helyes tagolása; a beszéllégzés fejlesztése Egy-egy szószervezet megszakítás nélküli hangoztatása; a néma olvasás fejlesztése azonos szavak több szerkezetben való előfordulásával Rímelő szavak keresése a megadott verhez A vessző szerepe a tagolásban és a szóveglentésben Artikulációs gyakorlat: <i>Susog a sás</i> c. vers (Mf. 62. o.)</p>

FOGALMAZÁS	ÍRÁS, HELYESÍRÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>10. Egy-egy témához többféle-képpen is gyűjthetünk gondolatokat. Anyaggyűjtés az első témához (73/2.) Ajánlott címek: Bőng az- tam, Őszi eső. A cseppcs- ke úja stb. A témához szükséges rokon értelmű ki- fejezések keresése a Mf. szótárából A téma szóbeli megfogal- mazása különböző címeken Házi feladat: fölkészülés a követ- kező órai önálló szövegalkotásra. A választott téma ötleteinek és szókincsének gyűjtése</p>	<p>10. Megadott igékhez ellenlétes párok gyűjtése, leírása E. Bővítlő mondatok írá- sa (Mf. 54/3.)</p>	<p>28. Az ige ragozása; igei sze- mélyragok az alanyi rago- zásban. A személyes név- más 29. A d és t végű igék helyes- írása E/2. és T/2. személyben pl.: maradsz, maradtok; látasz, láttok E/1. és T/2 személyben pl.: maradtok, maradtok, lá- totok, láttok 30. Az ige idejei: jelen, múlt, jövő A jelen időnek nincs jele. 31. A múlt idejű ige. A múlt idő jele magánhangzó után: - t, mássalhangzó után: -t. Szóelemzés: igeő+múlt idő jele+=személyrag 32. Különbségtétel: múlt idejű igék, t-re végződő jelen idejű igék vagy más szavak között 33. Múlt idejű igék fölismerése, elemzése, alkotása, helyesírá- sa</p>
<p>11. Anyaggyűjtés elképzeléssel Ajánlott cím: <i>Segített a robotom</i> Feladat: egy esemény megí- rása röviden, tudósításként. A cím és a szöveg össze- hangolása</p>	<p>11. Jelen idejű szöveg (A. gy. 49/e) M. A leírt szöveg átala- ktítása múlt idejűvé</p>	<p>34. Az ige jövő idejének kifeje- zési lehetőségei: a) főnévi igenév + fog se- gédige; b) jelen idejű ige + majd szócska vagy más jövőre utaló kifejezés (holnap, ké- sőbb stb.); c) a lesz létige is a jövőre utal. 35. A létige különböző időkből (van, volt, lesz, lett). A jövő idejű szószervezet helyesírá- sa, pl.: <i>himni fog, tenni fogtok, kö- szönni fognak stb.</i> 36. Szövegek áthangolása az igeidők megváltoztatásával</p>
<p>12. Anyaggyűjtés: megfigyelés- sel, tapasztalással Közösen végzett kísérlet önálló leírása tudósításban Feladat: önálló címválasz- tás, a mondatok logikus sor- rendbe szeredése, kapcsolása</p>	<p>12. Milyen tél várható? címmel közös szó- vegalgotás, majd ennek leírása toll- bamondásra</p>	<p>34. Az ige jövő idejének kifeje- zési lehetőségei: a) főnévi igenév + fog se- gédige; b) jelen idejű ige + majd szócska vagy más jövőre utaló kifejezés (holnap, ké- sőbb stb.); c) a lesz létige is a jövőre utal. 35. A létige különböző időkből (van, volt, lesz, lett). A jövő idejű szószervezet helyesírá- sa, pl.: <i>himni fog, tenni fogtok, kö- szönni fognak stb.</i> 36. Szövegek áthangolása az igeidők megváltoztatásával</p>

SZÓVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>December</p> <p>TÉMAKÖR: A CSALÁD</p> <p>49. Gyakorlóóra (13. gyakorlólap)</p> <p>50. <i>Szeretet tojáshejben</i> c. mottó. A fejezet alapgondolata: az egymás iránti szeretet. *<i>Altató</i> c. népdal (Javasolt memoritér)</p> <p>51. <i>Nagy ebéd volt nálunk</i> c. könyvrészlet A nyelvi humor fölfedezése, megértése *<i>Szuhogó jegenyék</i> c. vers</p> <p>52. <i>Kenyérmulár</i> c. elbeszélés. Az illusztráció mondanivalójának megfigyése *<i>Fekete kenyér</i> c. vers</p>	<p>13. gyakorlólap A helyes artikuláció és tagolás hatása a jelentésre Párbeszéd olvasása és lejegyzése A vessző szerepe a tagolásban és a szövegjelentésben</p> <p>Beszédrtomák – nyelvedzők: 5,6.</p>
<p>53. Gyakorlóóra (14. gyakorlólap)</p> <p>54. <i>A nagy fehér bohóc</i> c. elbeszélés *<i>Dagadi, dunna</i> c. vers</p> <p>55. <i>A tölgyfa tetején</i> c. elbeszélés *<i>Kirándulás</i> c. vers</p> <p>56. <i>Hiszen éppen az a klassz!</i> c. elbeszélés A lényeg kiemelése feleletválasztásos módszerrel *<i>Amikor kivették a mandulámat</i> c. vers</p>	<p>14. gyakorlólap A helyes artikuláció és tagolás hatása a jelentésre Párbeszéd olvasása; a sikeres kommunikáció feltételei A vessző és a pontosvessző szerepe a tagolásban és a szövegjelentésben</p> <p>Beszédrtomák – nyelvedzők: 1, 2.</p>
<p>57. Gyakorlóóra (15. gyakorlólap)</p> <p>58. <i>Batlehelmes játék</i>. Ünnepi műsor összeállítás, tanulása. Hagyományok ápolása</p> <p>59. *<i>Az egyszeri-kétszeri fánk</i> c. vers vagy <i>Nagyapa meg a csillagok</i> c. mese</p> <p>60. <i>Szélbicska</i> c. elbeszélés vagy <i>A fenyőfa</i> c. olvasmány önálló szövegföldolgozással</p>	<p>15. gyakorlólap A tiszta artikuláció, a helyes tagolás és hangsúlyozás gyakorlása A vessző szerepe a tagolásban és a szövegjelentésben A szótrend jelentést befolyásoló szerepe A felsorolásban alkalmazott vesszőnél nem kell szünetet tartani.</p> <p>Beszédrtomák – nyelvedzők: 11, 12.</p>

Téli szünet

FOGALMAZÁS	ÍRÁS, HELYESÍRÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>13. Az önállóan írt tudósítások megbeszélése, javítása (A két önállóan írt fogalmazás alapján a tanulók írásbeli szövegalkotási szintjének fölmérése) A szövegek csoportosítása formájuk (vers vagy próza) és műfajuk (mese, monda, legenda, elbeszélés) szerint (74/1.) Házi feladat: (74/2.)</p>	<p>13. M. Olyan igék másolása, amelyekben az igekötő ugyanazzal a betűvel végződik, mint amellyel az ige kezdődik, pl.: <i>átítör, odaad</i> Tm. Igekötős igét tartalmazó közmondások Óa. Megadott ige mondatba helyezése változó igekötővel (Pl.: <i>tör – eltör, betör, feltör, kitör, át-tör, letör</i> stb.)</p>	<p>37. Az igekötős igék. Az igekötő rendszerint módosítja az ige jelentését. A leggyakoribb igekötők. Hol állhat az igekötő? 38. Az igekötő a közvetlenül hozzá tartozó ige előtt áll. Az igekötős igék elválasztása 39. Az igekötő az ige után áll.</p>
<p>14. Karácsonyi műsor készítése, tanulása</p>	<p>14. Tm. Igekötős igét tartalmazó kijelentő mondatok Óa. A leírt mondatok alakítása felszólítóvá</p>	<p>40. Az igekötős ige fölismerése szövegben; az igekötős ige és az azonos szótaggal kezdődő szó megkülönböztetése (<i>kínéz, kilenc</i>) 41. Az igekötő és a hozzá tartozó ige közé más szó ékelődik. 42. Ellentétes jelentésű igék. Az ellentétes jelentés kifejezése igekötős igékkel (<i>kibijük, bebijuk; felöltözik, levetkőzik</i>) 43. Az igékről tanultak összefoglalása 44. Az igékről tanultak fölmérése 45. A fölmérések értékelése, javítása</p>
<p>15. A párbeszéd lejegyzése (75/1.) Párbeszéd produkálása szóban és írásban (75/2.) A telefonáláskor alkalmazott illemszabályok Próza szöveg átalakítása párbeszédessé (75/3.)</p>	<p>15. Helyesírási fölmérés az ige témaköréből (másolás, tollbamondás, emlékeztető írás, kiegészítések, önálló mondatalkotások)</p>	

SZÓVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>Január</p> <p>TÉMAKÖR: A MAGYAR TÖRTÉNELEM (Az oldalszámok a 2. félévi Mf.-re vonatkoznak.)</p>	
<p>61. Gyakorlóóra (16. gyakorlólap)</p> <p>62. Adatok keresése ismeretterjesztő szövegekből (2. félévi Mf. 4-5. o.) <i>Pillanítás a múltba</i> c. olvasmány</p> <p>63. A nagy család c. olvasmány Népiünk eredete, múltja, vándorlásai</p> <p>64. A <i>Rokonoknál</i> c. úti beszámoló részlete A magyar szavakhoz hasonló kifejezések a rokon népek nyelvében</p>	<p>16. gyakorlólap Prózai szöveg tagolása különböző hosszúságú szünetekkel A szó szerkezetek és a mondatok hangjelzése Ellentétes jelentésű mondatok összekapcsolása</p> <p>17. gyakorlólap Közmondások tagolása szünetekkel Fixációs gyakorlat Próza és verses szöveg összehasonlítása</p> <p>18. gyakorlólap Összetett mondatok tagolásának gyakorlása Zöngés-zöngétlen hangpárok tisztá ejtése Szavak toldalékainak pontos olvasása; a szó szerkezetek hangsúlyviszonyai A néma olvasás fejlesztése: azonos szótövekből összeállított mondatokkal A szórend és a hangsúly jelentést módosító szerepe</p>
<p>65. Gyakorlóóra (17. gyakorlólap)</p> <p>66. *<i>Rege a csodaszarvasról</i>. Részletek Arany János költeményéből A hasonlat fölismertetése</p> <p>67. <i>Attila, a hunok királya</i> c. olvasmány</p> <p>68. *<i>Éjjel a Tiszán</i> c. vers. (Javasolt memoriter). Hogyan örökíti meg Attila temetését a próza szöveg és a vers? Melyik mondia el tömörebben? A próza és a vers formájának összehasonlítása</p>	<p>18. Elbeszélés írása önállóan, kiegészítése befejezéssel Választható téma: vendégség Választható címek: Vendégségben jártunk. Vendégek voltak nálunk stb. Házi feladat: az olvasott mondatok közül valamelyik eseményeinek megfogalmazása hírként</p>
<p>69. Gyakorlóóra (18. gyakorlólap)</p> <p>70. A <i>honfoglalás</i> c. monda. (Honfoglalás: 895-896; emlékhely: Ópusztaszer) A monda és a valóság összevetése</p> <p>71. Az önálló szövegtelmező képesség fölérése félévkor: <i>Botond</i> c. monda</p> <p>72. A hangos olvasási képesség fölérése félévkor: <i>Lehel vezér kirija</i> c. monda</p>	<p>18. Elbeszélés írása önállóan, kiegészítése befejezéssel Választható téma: vendégség Választható címek: Vendégségben jártunk. Vendégek voltak nálunk stb. Házi feladat: az olvasott mondatok közül valamelyik eseményeinek megfogalmazása hírként</p>

FOGALMAZÁS	ÍRÁS, HELYESÍRÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>TÉMAKÖR: AZ ELBESZÉLÉS (Az oldalszámok az 1. félévi Mf.-re vonatkoznak.)</p> <p>TÉMAKÖR: A FŐNÉV</p>		
<p>16. Az elbeszélés fogalmának bővítése (76/1., 2., 3.) Adott szövegből a lényegtelen részek kihúzása (77/4.) Szövegalkotások: a címnek megfelelő lényeges gondolatok válogatásával (77/5.) Házi feladat: (77/6.)</p>	<p>16. Hagyományos írású személynevek Öá. Köznév és tulajdonnév mondatba foglalása (híd – Lánc-híd; város – Szegeď)</p>	<p>46. A főnév fogalma: konkrét és elvont főnevek. A mondatban a főnevek toldalékokat kaphatnak. 47. A főnév fajtái: köznév és tulajdonnév. A köznév és a tulajdonnév kezdőbetűje 48. Személynevek. Hagyományos helyesírási vezetőkénevek. Osztálytársak neveinek írása betűrendben 49. Állatnevek; márkanevek 50. A tanulók környezetében előforduló földrajzi nevek; ismert csillagnevek 51. Intézmények neve; könyvek, folyóiratok, újságok címe, szövegek címe</p>
<p>17. A fogalmazás tagolása: a <i>bejegyzés</i>. Olvasókönyvi szövegek vizsgálata (78/1.) A szöveg és a befejezés összehangolása (78/2. szövegbeli) Megadott szöveghez befejezés írása (79/3.) Milyen kapcsolat lehet az elbeszélés címe és befejezése között? (81/8.) Házi feladat: fölkészülés a következő órai önálló szövegalkotáshoz; a témához szükséges kifejezések gyűjtése</p>	<p>17. M. A környék földrajzi nevei (falu, város, városrészt, utca, folyó, patak, tó, hegy stb.) Öá. Saját lakóhely, iskola címe Tm. Összefüggő szöveg a földrajzi tájról, a szülőföldről</p>	<p>49. Állatnevek; márkanevek 50. A tanulók környezetében előforduló földrajzi nevek; ismert csillagnevek 51. Intézmények neve; könyvek, folyóiratok, újságok címe, szövegek címe</p>
<p>18. Elbeszélés írása önállóan, kiegészítése befejezéssel Választható téma: vendégség Választható címek: Vendégségben jártunk. Vendégek voltak nálunk stb. Házi feladat: az olvasott mondatok közül valamelyik eseményeinek megfogalmazása hírként</p>	<p>18. M. Főnevek csoportosítása: tulajdonnév, köznév Öá. Főnevek rendezése gyűjtőfogalom alá (pl.: bútor – asztal, szék, ágy, szekrény, könyvespolc stb.) E. <i>Éjjel a Tiszán</i> c. vers 1. szakasza</p>	<p>52. Mít tudunk a főnévről? A köznév és a tulajdonnév fölismertése szövegben A környezetben található tulajdonnevek helyesírása 53. A főnév helyesírása: Hosszú ó, ő, ú, ű a szó elején és a szavak végén; kivételek leírása 54. A hagyomány elve a helyesírásban: ly-os főnevek</p>

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>73. Gyakorlóóra: a fölmérések értékelése (19. gyakorlólap)</p> <p>74. A <i>koronázás</i> c. könyvvivészet. Nemzeti ereklyék: szent korona, országalma, jogar. Nemzeti jelképek: nemzetiszínű zászló, címer *Köszöntő c. magyar népköltés. (Javasolt memoríter)</p>	<p>19. gyakorlólap Összetett mondatok tagolásának gyakorlása Összetett szavak olvasása: az összetétel határán találkozó mássalhangzók kiejtése Fixációs gyakorlólap A szövegértés fejlesztése: rokon értelmű szavak jelentésének megkülönböztetése a mondatokban</p>
<p>75. <i>István király ítélete</i> c. monda. Önálló szövegföldolgozás feleletválasztásos kérdésekkel</p>	
<p>76. A <i>templomalapító</i> c. legenda. A legenda és a valóság összevetése</p>	

FOGALMAZÁS	ÍRÁS, HELYESÍRÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>19. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása Szempontok: a mondatok kapcsolása, lényeges gondolatok megfogalmazása, megfelelő befejezés A <i>nagy fehér bohóc</i> c. elbeszélése befejezésének kiegészítése (40/3.) Adott szövegekhez befejezés írása (79/4.)</p>	<p>19. M. Ly-os főnevek változó másolása végződésük szerinti csoportosításban Pl.: osztály, harkály; segély, fekély, se-regély; furulya, gólya, ibolya stb.</p> <p>Óá. Hiányos táblázat pótlása a minta alapján <i>híd, hidak, hidat, hídról út, utak, útról kút, kutak, tűz, tüzek, tűzről</i></p>	<p>55. A főnév helyesírása: hosszú mássalhangzó a szóőben és a szóő végén (pl.: <i>állat, forrás; kakukk, uj, orr, Pécselt, Győrötti, szakáll</i> stb.)</p> <p>56. A főnév egyes és többes száma. A főnév többes számának jele. Nem minden <i>k-ra</i> végződő főnév van többes számban. (<i>ablak, pattak</i> stb.) Személyragos ígék és többes számú főnevek megkülönböztetése (<i>fiatok – fiúk, tanulok, tanuló, mosdók – mosdók</i> stb.)</p>
<p>A második félévben elmaradnak az írásórák, helyettük heti két fogalmazásóra lesz.</p>		<p>57. A főnevekhez a mondatban ragok járulhatnak</p>

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
-------------------	-----------------------------

Február

<p>77. Gyakorlóóra (20. gyakorlólap) 78. <i>Iskola a kolostorban</i> c. könyvrészlet 79. <i>A veszedelem híre</i> c. olvasmány Képzeteletbeli párbeszéd összeállítás: a) Julianus barát és az őshazában maradt magyarok között; b) Julianus barát és IV. Béla király között 80. <i>A Les-hegy</i> c. monda Önálló vázlatkészítés</p>	<p>20. gyakorlólap Összetett mondatok tagolásának gyakorlása Összetett szavak olvasása: az összetétel határan zöngés és zöngétlen mászhangzókat találkoznak (hasonulás az ejtésben) A szavak toldalékainak pontos olvasása A néma olvasás fejlesztése: azonos szótóvekből összeállított mondatokkal; a mondatvariánsok jelentésének vizsgálata</p>
<p>81. Gyakorlóóra (21. gyakorlólap) 82. <i>Rogerius püspök menekülése</i> c. olvasmány 83. <i>Hunyadi János harcai a törökkel</i> c. könyvrészlet. A nándorférvári győzelem 1456-ban volt, azóta harangoznak délben. 84. <i>*Mátyás anyja</i> c. költemény (Javasolt memoritert) Színszimbólumok: piros és fekete Mátyás királyhoz kapcsolódó mondák keresése ☐</p>	<p>21. gyakorlólap A légzéstechnika gyakorlása bővülő szerkezeteken A néma olvasás pontosságának fejlesztése: azonos szótóvekből összeállított mondatokkal A szem látószögének tágtársa szöszterkezetek olvasásával</p>

<p>85. Gyakorlóóra (22. gyakorlólap) 86. <i>Mátyás király</i> c. olvasmány. Ismeretközlő szövegből információk gyűjtése 87. <i>A kolozsvári bíró</i> c. monda A szereplők jellemzése beszédükkel 88. <i>Mátyás király és a varga</i> c. monda A népmese és a monda hasonlóságai és különbségei</p>	<p>22. gyakorlólap A légzéstechnika gyakorlása bővülő szerkezeteken A ritmusos olvasás gyakorlása helyesen elhelyezett hangsúlyokkal A néma olvasás fejlesztése: azonos szótóvekből összeállított mondatokkal Azonos alanyú mondatok értelmezése; a szóismétlés; kerülése Rokon értelmű szavak jelentésárnyalatai a mondatokban</p>
---	--

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
------------	----------------------

<p>20. A fogalmazás tagolása: a <i>bevezetés</i> Olvasókönyvi szövegek vizsgálata (80/5.) Milyen összefüggés lehet az esemény bevezetése és befejezése között? (80/6. f.) Olvasókönyvi szöveg kiegészítése: bevezetéssel, befejezéssel (81/9.) 21. A bevezetésben megírhatjuk az előzményeket (81/7.) Elbeszélés fogalmazása kép alapján: szöveg: kiegészítése bevezetéssel és befejezéssel: írásban (81/10.) 22. Az elbeszélés fő része: az események elmondása (82/11., 12.) Közös élmény fogalmazása és leírása tagolással (másolás a tábláról) 23. Önálló szövegalkotás kép alapján, tagolással (82/13.)</p>	<p>58. Ragos főnevek gyűjtése kit?, mit?, kit?, miket? kérdésre Szóelemzés: szótó + (kötőhangzó) + rag Múlt idejű igék és -t ragos főnevek megkülönböztetése szövegben 59. Ragos főnevek gyűjtése hol?, hova? kérdésre; mondatba helyezzük. Mikor használjuk a <i>-ba</i>, mikor a <i>-ban</i> a ragot? 60. Ragos főnevek gyűjtése mivel?, mivel?, kikkel?, kikkel? kérdésre. A ragok hasonulása a mássalhangzóval végződő főnevekben 61. Ragos főnevek gyűjtése honnan?, miből?, mitől?, miről? kérdésre. Hosszú magánhangzó a ragokban 62. A ragos főnév helyesírásának gyakorlása szövegben; elválasztása a szótagolás szerint. A mássalhangzó kettőzése a szótó és a toldalék találkozásánál (<i>retől, babból</i>) 63. Főnévképzés: -ás, -és; -ász, -ész; -ség, -ség képzővel. Szóelemzés: szótó + képző + rag A msh. kettőzése a szótó és a toldalék találkozásánál (<i>okosság, ügyesség</i> stb.)</p>
---	---

(Az oldalszámok a 2. félévi Mf.-ből valók.)

<p>24. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: címválasztás, a szöveg tartalmi és formai tagolása Mikor kell a szereplő személyét újra megnevezni? (61/3.) Szövegjavítás: <i>Balázs</i> (81. o.) 25. Szóbeli szövegalkotások a következő címeken: Botond és az óriás. Dugovics Titusz és a zászlót tartó török. A bevezetésben: mikor?, hol?, mivel történt? A fő részben: hogyan és miért küzdöttek? A befejezésben: mi lett a harc kimenetelével? A témák írásbeli megfogalmazása hírként</p>	<p>64. Az összetett főnév és elválasztása; szócsalád összeállítás (Pl.: <i>őszerszám, lófej, lópatá, lólab, lólobogás, lóistálló, lóvásár, lótapec, lóverseny...</i>) 65. A határozott és a határozatlan névelő. Ha a személy- és városneveket önmagukban, jelző nélkül használjuk, akkor nem tekinthetjük határozott névelőnek. 66. A névutós főnév. A leggyakoribb névutók és helyesírásuk (<i>alatt, fölött, mellett, után, között</i> stb.)</p>
--	---

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>89. Gyakorlóóra (23. gyakorlólap)</p> <p>90. <i>Kinizsi</i> c. monda A főszereplők jellemzése</p> <p>91. <i>Mátyás király a könyvesházban</i> c. könyvrészlet</p> <p>92. <i>A könyv útja hazánkban</i> c. olvasmány Eligazodás a könyvekben: cím, szerző, kiadó, a kiadás helye, éve; tartalomjegyzék, fűlészöveg</p>	<p>23. gyakorlólap Egy gondolat többször is megfogalmazása A szövegkörnyezetbe illő rokon értelmű kifejezések A néma olvasás fejlesztése: azonos szótípusok gyakori előfordulásával Egy más után következő összetett szavakban a közös tagra kötőjel utal.</p>

Március

<p>93. Gyakorlóóra (24. gyakorlólap)</p> <p>94. Könyvtárlátogatás: történelmi témájú könyvek keresése szerző és cím szerint Példaértékű személyek a magyar történelemben</p> <p>95. <i>Séta Petőfi Sándor fiával 1854. március 15-én.</i> Főlkészülés nemzeti ünnepünkre</p> <p>96. *Szózat c. vers részlete. (Az első két versszak kötelező memoritér). Elhangzásakor tiszteletadás</p>	<p>24. gyakorlólap Verstagolás, verstanulás Egy-egy szószertkezet folyamatos olvasásának gyakorlása sorváltáskor Egy gondolat többször is megfogalmazása A néma olvasás fejlesztése: azonos szótípusok gyakori előfordulásával</p>
--	---

TÉMAKÖR: AZ ÁLLATOK

<p>97. Gyakorlóóra (25. gyakorlólap)</p> <p>98. <i>Ilyenformán történelmet</i> c. olvasmány *Ma házat csináltam a kutyámnak c. vers</p> <p>99. <i>Bogács</i> c. könyvrészlet Vázlatkészítés képek segítségével</p> <p>100. <i>Micó</i> c. elbeszélés részlete</p>	<p>25. gyakorlólap Egy más után következő összetett szavakban a közös tagra kötőjel utal. A szem látószögének tágitása szóbóvítéssel Szövegértési, légzéstechnikai és tagolási gyakorlat bővíülő mondatokkal Beszédtomák – nyelvvezők: 1.</p>
---	---

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>26. <i>Hunyadi János harcát a törökkel</i> c. olvasmány egy epizódjának bővebb kifejtése önállóan: Dugovics Titusz hőstette. Az esemény előzményének és következményének megírása a bevezetésben és a befejezésben</p> <p>27. Az önállóan írt szövegek megbeszélése, javítása. Szempontok: tagolás alkalmazása; tömörítés a hírből Rokon értelmű szavak használata (62/1.b., 2.c; 63/3.b) Házi feladat: felkészülés önálló szövegalkotásra: Mit kifogásolna Mátyás király, ha ma élne?</p>	<p>67. A névutók helyes használata. A névutós főnevek helyesírása</p> <p>68. Rokon értelmű főnevek szerepe a fogalmazásban; közmondások, szólások használata</p> <p>69. Játék a főnevekkel. Azonos alakú szavak mondatba helyezése; szófajuk megállapítása (<i>sr, zár, fog, nyúl, nevet</i>)</p>

<p>28. Meseírás elkészítés alapján: <i>Tuldkoztam Mátyás királlyal.</i> (Lehetőség szerint párbeszéd beiktatása.)</p> <p>29. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: ötletesség, a lényeg kiemelése, párbeszéd lejegyzése, szóhasználat Szöveg áthangolása: a mondatok szóanyagának cseréje meséire jellemző kifejezésekkel(78/4.)</p>	<p>70. A főnévről tanultak összefoglalása</p> <p>71. Fölmérés a főnév témaköréből</p> <p>72. A fölmérés értékelése, a hibák javíttatása</p>
---	---

TÉMAKÖR: A MELLÉKNÉV

<p>30. Egyéni élmény megírása: a gyerek életéből olyan esemény, ami bántotta, vagy aminek nagyon örült. A befejezésben egyéni vélemény megfogalmazása Házi feladat: hasonlatok gyűjtése a <i>Bogács</i> c. regényrészletből</p> <p>31. Az önállóan írt fogalmazás megbeszélése, javítása. Szempontok: címválasztás, a lényeg megírása, szóhasználat Mit lehetett volna hasonlattal kifejezni? Házi feladat: állatokkal kapcsolatos hasonlatok gyűjtése (Pl.: 68/2.)</p>	<p>73. A melléknév fogalma. Érzékszerveinkkel fölfogható tulajdonságok; személyek külső és belső tulajdonságai</p> <p>74. Melléknév-e? Tulajdonságot fejez ki, mégsem melléknév (melléknévi igenév) A szavak szófajja mondatbeli jelentésük-től függően változhat. Pl.: Meglátogattam egy öreg embert. Meglátogattam az öregét.</p> <p>75. A melléknévek szerepe a szövegben</p>
---	--

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>101. Gyakorlóóra (26. gyakorlólap)</p> <p>102. *<i>Mondd, szeretted az állatokat?</i> c. vers</p> <p>103. Megérik-e az állatok az állatok az emberi beszédet? c. könyvrészlet</p> <p>104. Az állatok nyelvén tudó juhász c. magyar népmese</p>	<p>26. gyakorlólap Az összetett mondatok tagolásának és a sorváltásnak gyakorlása Címadási gyakorlat A szem látószögének tágítása szöbővítéssel Beszédtomák – nyelvedzők: XXI.</p> <p>27. gyakorlólap Egy gondolat többféle megfogalmazása A légzéstechnika fejlesztése bővülő mondatok olvasásával. A néma olvasás pontos-ságának gyakorlása: azonos szótövek gyakori előfordulásával A torlóó mássalhangzók helyes ejtése A szem látószögének tágítása szöbővítéssel A szövegértő olvasás fejlesztése a szerkezetek megváltoztatásával Beszédtomák – nyelvedzők: XX.</p>
<p>105. Gyakorlóóra (27. gyakorlólap)</p> <p>106. A <i>buta veréb</i> c. elbeszélés</p> <p>107. <i>Az okos veréb</i> c. elbeszélés *Madarak c. vers (Javasolt memoriter) Vázlatkészítés a szöveg szerkezetének jelölésével</p> <p>108. <i>Madárfészek</i> c. elbeszélés Az írói kifejezések magyarázata szövegkörnyezetből</p>	<p>28. gyakorlólap A beszédlegzés gyakorlása szólásmondások helyesen tagolt fölolvásával; fixációs gyakorlat Egy-egy szövszerkezet folyamatos olvasásának gyakorlása sorváltáskor Címadási gyakorlat Beszédtomák – nyelvedzők: 4.</p>

Tavaszi szünet

Április

<p>109. Gyakorlóóra (28. gyakorlólap)</p> <p>110. <i>Muci</i> c. elbeszélés A szövegbe illő közmondás magyarázata</p> <p>111. *<i>Fegyvertelen vándász dala</i> c. vers</p> <p>112. <i>Az őz</i> c. elbeszélés. *<i>Erdő</i> c. vers Az események elmondása szerepválalással</p>	<p>28. gyakorlólap A beszédlegzés gyakorlása szólásmondások helyesen tagolt fölolvásával; fixációs gyakorlat Egy-egy szövszerkezet folyamatos olvasásának gyakorlása sorváltáskor Címadási gyakorlat Beszédtomák – nyelvedzők: 4.</p>
--	---

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>32. Állattal kapcsolatos egyéni élmény megírása Lehetőség szerint hasonlat beépítése a szövegbe</p> <p>33. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: a szöveg tagolása, időrend, szóhasználat Mondatok variálása a kommunikatív célnak megfelelően (80/2.) Szövegjavítás: <i>Pontos meghatározás</i> (81. o.) Házi feladat (80/1. a, b)</p> <p>34. Elbeszélés írása az Ok. 188. o. 47. képe alapján Lehetőség szerint közmondás vagy szó-lás beépítése a szövegbe</p> <p>35. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: címadás, időrend, szóhasználat Ellentétes jelentésű szavak használata (77/1., 2.) Összehasonlításból keletkezett összetett mellénevek gyűjtése, alkotása; pl.: tűz-piros, hóféhér, kőkemény stb.</p>	<p>76. Az egyhangú vagy pontatlan szóhasználat javítása rokon értelmű mellénevekkel. Hiányos szöveg kiegészítése mellénevekkel. Mondatalkotás jelzők szerkezetekkel</p> <p>77. Ellentétes jelentésű mellénevek. A tulajdonság kifejezése tagadószó + ellentétes jelenésű szó segítségével, pl.: <i>ügyetlen – nem ügyes</i>. A tulajdonság hiánya, pl.: <i>barátság-talan, hátlan</i> stb.</p> <p>78. Tulajdonságok kifejezése hasonlatokkal, szóláshasonlatokkal, közmondásokkal</p> <p>79. A kiejtés elve a melléknév helyesírásában: ű-ra és ű-re végződő mellénevek</p> <p>80. A kiejtés elve a melléknév helyesírásában: hosszú magán- és mássalhangzók a mellénevekben</p> <p>81. A hagyomány elve a mellénevek helyesírásában: a j hang kétféle jelölése Mellénevek képzése ly-os főnevekből (<i>hely – helyi; gally – gallyas; lyuk – lyukas</i>) stb.</p>

<p>36. Mese írása elképzelés alapján Téma: értém az állatok nyelvét.</p> <p>37. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: ötletesség, a szöveg folyamatosága, bevezetés, befejezés, szóhasználat Mondatok változatos megfogalmazása rokon értelmű szavak használatával (78/5.)</p>	<p>82. A melléknév is kaphat ragokat a mondatban. Ragos mellénevek gyűjtése hogyan? kérdésre; helyesírásuk eldöntése szóelemzéssel: szótó + rag (okosan). Elv.: <i>o-ko-san</i></p> <p>83. Köznévhöz és tulajdonnévhez egyaránt járulhat az -i képző. A tulajdonnévből képzett mellénevet kisbetűvel írjuk. (<i>szegedi, újszati</i>)</p> <p>84. Nem minden i végű szó képzés melléknév. (Pl.: <i>néni, hűgái, bátyját, eszi, látszami stb.</i>)</p>
---	--

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
113. Gyakorlóóra (29. gyakorlólap)	29. gyakorlólap A helyes légzéstechnika, a verstagolás és a fősorolás olvasásának gyakorlása A szem látószögének tágitása rövid mondatok olvasásával és szöbővítéssel
114. <i>Szomorú történet Oszkáról</i> c. könyvrészlet Az esemény mozzanatainak színes, részletes elmondása	
115. <i>Szokatlan barátság</i> c. könyvrészlet Beszámoló a kutatásról	
116. <i>Kőborló lelútán kedves kutyámmal</i> c. vers	
117. Gyakorlóóra (31. gyakorlólap)/2. feladat <i>És ő esik</i> c. vers (Ok. 113. o.) <i>Szélsősünetesítő varázslás</i> c. vers (Mf. 78. o.)	31. gyakorlólap 2. feladata A helyes légzéstechnika, a verstagolás és a fősorolás olvasásának gyakorlása: <i>És ő esik</i> c. vers (Ok. 113. o.)
118. <i>Nyári vihar</i> c. könyvrészlet Vázlatkészítés	A hangrő változtatása a jelentésnek megfelelően: <i>Szélsősünetesítő varázslás</i> (Mf. 78. o.)
119. <i>A természet és az ember</i> c. olvasmány <i>*Fánik az éj</i> c. vers Harmonikus kapcsolat kialakítása a természeti környezettel	

TÉMAKÖR: A TERMÉSZET ÉS AZ EMBER

120. Az én dímnyeföldem c. olvasmány	
---	--

Május

121. Gyakorlóóra (30. gyakorlólap)	30. gyakorlólap Következtetés és költői szóalkotás jelentésére a szövegek környezetéből (szentjánosbogarak)
122. <i>*Mi lennek?</i> c. vers (javasolt memoriter)	Egymás után következő összetett szavakban a közös tagra kötőjel utal.
123. <i>Boszkány c. elbeszélés</i> Babonás hiedelmek <i>A* Szentjánosbogár</i> c. vers részlete	A jelentésnek megfelelő hangrő alkalmazása
124. <i>Nem boszkányosság</i> c. olvasmány <i>Gyógynövények</i> c. olvasmány	Beszédtemák – nyelvvezdők: 5.

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
38. Az események leírása a szereplők nézőpontjából. Muci történetét elmondja: 1. Muci, a róka 2. Kovács Gergely, a panaszos Ki-ki próbálkozik kedvező szintben beállítani saját cselekedetét. Melyik szereplő mivel kezd a történetet?	85. A melléknemek fokozása. Az alapfokknak nincs jele; a középfokknak: -bb ; a felsőfokknak: leg- és -bb . Szővelemzés: szófő + jel; vagy leg+szófő+jel 86. A fokozott melléknév helyesírásának és elválasztásának gyakorlása (<i>piro-sabb, leg-e-rő-sebb stb.</i>) 87. A melléknemek fölismerése szövegekben; helyesírásuk gyakorlása
39. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: a szöveg fölépítése, a beszéző szándékának megfelelő szóhasználat A mondatból hiányzó szavak pótlása a <i>Jár</i> ige megfelelő szinonimáival (77/3.) (szótarhasználat)	88. A melléknévről tanultak összefoglalása 89. Fölmérés a melléknév témaköréből 90. A fölmérés értékelése, javítása, a hiányok pótlása
40. Az események leírása a másik szereplő nézőpontjából: a „buta veréb” történetét a veréb mondja el. Bevezetésben a helyszín bemutatása; befejezésben véleménynyilvánítás. Milyennek látja önmagát és az embert a veréb? 41. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: címválasztás, a szöveg tagolása, a szereplő szempontjából lényeges gondolatok megírása Szóbeli szövegekalkotás: az „okos veréb” mondja el történetét.	
Házi feladat: mesék ismétlése (Az egér és az oroszlán. A hiú király)	

TÉMAKÖR: A SZÁMNEV

42. Szóbeli szövegekalkotás: mese elmondása valamelyik szereplő nevében (Az egér és az oroszlán. A hiú király) Írásbeli szövegekalkotás: Az aranyparás c. mese folytatása. Hogyan élt tovább a két testvér?	91. A számnév fogalma. Határozott és határozatlan számnév 92. A határozott számnév fajtái: tő-, sor- és törtszámnév; lejegyzésük számnegyekkel. Mít írunk római számokkal?
43. Események leírása olvasmányélmény alapján, különböző nézőpontból (A boszkány Ok. 86. o.) Címek: <i>Találkoztam a boszkányokkal</i> <i>Babonás emberek</i>	93. A tőszámnév írása betűkkel: 2000-ig egybe; tovább – a számnegyek hármas tagolásának megfelelően – kötőjellel tagolva. Kettőzések az összetételekben; pl.: <i>negyvennégy</i>

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>125. Gyakorlóóra (31. gyakorlólap)</p> <p>126. <i>A pitypang</i> meséje A *<i>Kertünkben</i> c. vers</p> <p>127. *<i>A tímdér</i> c. vers. Megzenésített változatának énekklése</p> <p>128. <i>Egy legény meg egy kalász</i> c. mese A mese igazságszolgáltatása: a szegény vándor győzelme A *<i>Kaszálnak</i> c. vers</p>	<p>31. gyakorlólap Közmondások fölolvastása, magyarázata a szótár segítségével Tanult közmondások, szólások idézése emlékeztetőből A szavak közötti kis eltérések észrevétele: pontos olvasás A cselekvést kifejező és a műveltető igék közötti jelentésbeli különbség, a hosszabb szavak olvasásának gyakorlása A hangmagasság változtatása a szövegnek megfelelően</p> <p>Beszédrtomák – nyelvedzők: 2.</p> <p>32. gyakorlólap Következtetés az írói szóalkotás jelentésére a szövegkönyvezetből (varjú) Egy-egy szövegrészlet folyamatos olvasásának gyakorlása sorváltáskor Mondatok összekapcsolása közőszavakkal; az összetett mondatok dallamformálásának gyakorlása</p> <p>Beszédrtomák – nyelvedzők: 3.</p>
<p>129. Gyakorlóóra (32. gyakorlólap)</p> <p>130. <i>Griffmadár</i> c. elbeszélés Vázlatkészítés A *<i>Gyíkpalota</i> c. vers</p> <p>131. Az önálló szövegértelmező képesség fölmérése év végén: A <i>csodálatos erdő</i> c. könyvrészlet</p> <p>132. A hangos olvasási képesség fölmérése év végén: a <i>Küldő</i> c. elbeszélés</p>	<p>Beszédrtomák – nyelvedzők: 2.</p> <p>32. gyakorlólap Következtetés az írói szóalkotás jelentésére a szövegkönyvezetből (varjú) Egy-egy szövegrészlet folyamatos olvasásának gyakorlása sorváltáskor Mondatok összekapcsolása közőszavakkal; az összetett mondatok dallamformálásának gyakorlása</p> <p>Beszédrtomák – nyelvedzők: 3.</p>

TÉMAKÖR: A GYERMEKELETT

<p>133. Gyakorlóóra: a fölmérések értékelése (33. gyakorlólap)</p> <p>134. <i>Petőfi Sándor és Arany János barátság</i> c. levélrészletek Petőfi Sándor *<i>Arany Lacinak</i> c. verse (Javasolt memoriter)</p> <p>135. A <i>kis bicebóca</i> c. könyvrészlet Hasonlatok keresése</p> <p>136. A <i>tornaóra</i> c. naplórszlet. Fogyatékos embertársaink elfogadása, segítése</p>	<p>33. gyakorlólap Verstagolás A perifériás látás fejlesztése: egyidejűleg több szónak a látótérben tartása (megadott egyszerű szavakból összetettek alkotása) Mondatok fömörítése; az átfogalmazott mondatok tagolása</p> <p>Beszédrtomák – nyelvedzők: XIII.</p>
---	--

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>44. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: megtrél-e a szöveg a választott nézőpontnak? Kapcsolódhat-e a mondatok? Mondatkapcsolások gyakorlása (79/2. a, b) Szövegjavítás: <i>Állatvédelem</i> (82. o.)</p> <p>45. Egyéni élmény megírása Téma: az illető valakinek kárt okozott. Leírható a károkozó vagy a kárt szenvedett nevében.</p>	<p>94. A sorszámnev írása számokkal és betűkkel Mikor használunk sorszámnevet?</p> <p>95. A keltezés írása többféleképpen: 1998. szeptember 2-án 1998. szept. 2-án 1998. IX. 2.</p> <p>96. Ragos számnevek írása; számjegyekhez ragok kapcsolása (ötlet, 5-tel) A határozatlan számnev fokozása (Pl.: <i>sok – több; kevés – kevesebb</i>)</p>
<p>46. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: témaválasztás, a lényeg megírása, a szöveg gondolatmenete és folyamatossága Mondatok kapcsolása kötőszavak pótlásával (78/1.) Szövegjavítás: <i>Lelkiuralás</i> (81. o.)</p>	<p>97. Számnevek használata a szövegben. Mikor írjuk számjeggyel, és mikor betűkkel?</p> <p>98. A számnevek helyesírásának gyakorlása Határozatlan számnev után egyes számú főnevet használunk, pl.: <i>sok zászló, kevés ember</i> stb.</p>
<p>47. Beszámoló írásban egyéni megfigyelésekről Címek: Babot ültettünk Megújult a természet A gondolatok közötti logikai kapcsolat megteremtése</p>	<p>99. A számnévről tanultak összefoglalása Mikor számnev az egy, és mikor határozatlan névelő?</p>

TÉMAKÖR: A NÉVMÁSOK

<p>48. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: logikus-e a gondolatok sorrendje, kapcsolódhat-e a mondatok? Ítéletek zárótételének megfogalmazása – a mondatok közötti logikai kapcsolat (79/3.) Szövegjavítás: <i>Orsi segített</i> (82. o.)</p> <p>49. Iskolai esemény megírása szülőnek Az események megértéséhez szükséges információk megadása</p>	<p>100. A személyes névmások ragos és névutós formái: (én)bennem, (te)rőlad, (ő)tőle, (mi)hosszánk, (ti)fejtőletek, (ő)utánuk Főnévi, melléknévi, számnévi kérdő névmások és helyesírásuk: ki?, mi?, kik?, mik?, milyen?, hány?, hányadik?, mennyi?;</p> <p>102. Főnévi, melléknévi, számnévi mutató névmások és ragos formák: ez; az; ilyen, olyan; ennyi, amnyi; ezt, azt; ebből, abból; ilyenmel, olyanról, ennyit, annyinak stb.</p>
--	--

SZÓVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
Június	
137. Gyakorlóóra (34. gyakorlólap)	34. gyakorlólap Verstagolás A perifériás látás fejlesztése: egyidejűleg több szónak a látóterben tartása (megadott egyszerű szavakból összetettek alkotása) Szöveg- és mondatfonetikai eszközök alkalmazása az érzelmek kifejezésére
138. <i>A kislány hiányzik c. mese</i> 139. <i>Hegedű az osztályban c. elbeszélés</i> 140. <i>A fogoly c. elbeszélés</i> Szövegalkotás az Ok. illusztrációjáról	
141. Gyakorlóóra (35. gyakorlólap)	35. gyakorlólap A zöngés hangképzés és a ritmikus versmondás gyakorlása Címadási gyakorlat A szövegjelentés tükrözése hangsúlyokkal
142. <i>Ibolya c. elbeszélés</i> * <i>Ha nap sít a rétre c. vers</i>	
143. Rád nem lehet számítani c. elbeszélés A csodálatos rádírugmi c. olvasmány	
TÉMAKÖR: ÖSSZEFOGLALÁS, ISMÉTLÉS	
144. Ismétlés: a mesék eredete, fajtái és jellegzetességei <i>Mese a szelekről c. szöveg olvasása</i>	A témában olvasott szövegek föloldozása, olvasása. A tanult versek elmondása
145. Ismétlés: mondák, legendák a magyar nép múltjából <i>Regölés, Regösének</i>	Az összefoglaló órákon: beszámoló az ismeretekről; válogatás a témában olvasott szövegekből, olvasásuk;
146. Ismétlés: családi és baráti kapcsolatok * <i>Tanár az én apám c. vers</i>	a tanult versek elmondása;
147. Ismétlés: az élő és az élettelen természet <i>A szántóvető őszi éneke c. vers</i>	egy-egy rövidebb új szöveg olvastatása
148. * <i>Június c. vers. Könyvajánlás nyárra</i>	

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
TÉMAKÖR: RENDSZERESZÉS, ISMÉTLÉS	
50. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempont: alkalmazkodás a kommunikációs partnerhez a kifejtésben A mondatok közötti kapcsolat megremése a hiányzó gondolatok pótlásával (79/4.) Szövegjavítás: <i>A hűű számár</i> (82. o.)	103. A névmások szerepe a szövegben. A szóismétlés kerülése névmások segítségével 104. A névszókról tanultak rendszerezése, ismételése. Szóképzés: táblázat kitöltésével <i>hajó hajós hajózik</i> <i>beszédés</i> <i>repül</i> 105. A névszók fölismérése szövegben, helyesírásuk gyakorlása. A szófajta meghatározása a szöveg jelentésének megfelelően (<i>dob</i>)
51. Napló: egy nap történetének leírása időrendben. Egyéni vélemény megfogalmazása az eseményekkel kapcsolatban	106. Az ígéről tanultak ismétlése
52. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: a szöveg megírása E/1. személyben; a vélemény megfogalmazása Házi feladat: előkészület a fölmérő dolgozat megírására	107. Az igék fölismérése szövegben; helyesírás gyakorlások 108. Év végi föl mérés a szófajok köréből
53. Tetszés szerinti elbeszélő fogalmazás írása; egyéni téma- és címválasztás. Az eddig tanultak alkalmazása	109. Az év végi föl mérés értékelése, javítása
54. Az önállóan írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempontok: cím, lényeges gondolatok, a mondatok kapcsolódása, a szöveg megszerkesztése, tagolása, a kifejezés gazdagsága A mese és az elbeszélés szóhasználatának összehasonlítása. Szövegjavítás: <i>Tömorség</i> (82. o.)	110. A mondatokról tanultak rendszerezése: állítások, tagadások, tiltások. A mondatfajtaokról tanultak ismétlése, gyakorlása
55. A tanévben írt legjobb fogalmazások fölolvastatása A hírről, a tudósításról, az elbeszélő fogalmazásról tanultak összefoglalása	111. A szövegről tanultak rendszerezése; nyelvhelyességi tudnivalók

TANMENETJAVASLAT

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>Szeptember</p> <p>TÉMAKÖR: ÍRÓK, KÖLTŐK GYERMEKKORÁBÓL A feladatok az 1. félévi Mf.-ben vannak.</p> <p>Jelmagyarázat: Könyv- és könyvtárhasználat</p> <p>A feladatok az 1. félévi Mf.-ben vannak.</p> <p>1. Ismerkedés a <i>Kitárulkozó világ</i> c. olvasókönyv fejezeteivel. A *<i>Csillagnézés</i> c. vers</p> <p><i>Jó tanácsainak</i> megismerése. (1. gyakorlólap)</p> <p>Ok. — <i>Kitárulkozó világ</i> c. olvasókönyv c. munkafüzet (1. vagy 2. félévi)</p> <p>Mf. — <i>Beszéd, olvasás, fogalmazás</i></p> <p>2. A hangos olvasási képesség fölmérése a tanév elején: <i>Nyári emlék</i> c. regényrészlet. Az olvasás helyes tagolásának, folyamatosságának megfigyelése</p> <p>3. Az önálló szövegértelmező képesség fölmérése a tanév elején: <i>Fészkebablás</i> c. olvasmány. Lényegkiemelés feleltételalissal. A szerkezeti részek fölismerése. Szövegértés kifejezése rajzzal. Hasonlatok keresése. Szótárhasználat</p> <p>4. *<i>Balaton-parton</i> c. vers A vers hangulata. Áthajló sorok olvasása (Memoritermek ajánlott)</p> <p>5. Gyakorlóóra. A fölmérések értékelése (2. gyakorlólap)</p> <p>6. A <i>Gyermekkorom tikórcserpéi</i> c. fejezet mottója <i>Meztőláb az első pualban</i> c. regényrészlet Az aposztróf jelentése</p> <p>7. *<i>Vihar előtt a réten</i> c. vers A költő az életlen dolgokat élőlények tulajdonságaival, képességeivel ruhazza föl, vagyis megszemélyesíti őket.</p> <p>8. <i>Apámmal szántottunk</i> c. vagy <i>„Magszótam” a tinókat</i> c. könyvrészlet Eseményvázlat készítése</p> <p>9. Gyakorlóóra (3. gyakorlólap)</p>	<p>1. Gyorsolvasási gyakorlatok feladatai: a szem látószögének tágitása, a perifériás látás élesítése, a szavak, a szószervezetek gyors fixálása</p> <p>A 4. feladat mindig egy rövid szöveg föl- olvasása v. elmondása emlékezetből: a mondat- és szövegfonetikai eszközök alkalmazásával. (Lehet memoriter is.)</p> <p>1. gyakorlólap (Mf. 56. o.) Gyorsolvasási gyakorlat Szószervezetek folyamatos olvasása A gondolatjel tagoló szerepe: a közbeékelt szövegrészek elkülönítése <i>Ki miért hörögészik?</i> c. tréfa kifejező föl- olvasása v. elmondása</p> <p>2. gyakorlólap (57. o.) A költői kép értelmezése A vessző tagoló szerepe: közbeékelt szöveg- részek elkülönítése Szempontváltás rövid mondatok megszól- laltatásában <i>A kerítés</i> c. szöveg fölolvása v. elmondása Gyorsolvasási gyakorlat</p> <p>3. gyakorlólap (Mf. 59. o.) Gyorsolvasási gyakorlat Áthajló sorok folyamatos olvasása a vers- ben Szempontváltás rövid mondatok megszól- laltatásában <i>A sírás</i> c. vers kifejező fölolvása v. elmon- dása</p>

4. OSZTÁLY

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>TÉMAKÖR: AZ ELŐZŐ ÉVFOLYAMOKON TANULTAK ISMÉTLÉSE, GYAKORLÁSA Feladatok az 1. félévi Mf.-ben.</p> <p>1. A szöveg funkciója A 3. osztályban elsajátított fogalmazási ismeretek ismétlése (hír, tudósítás, elbeszélés) Szóbeli szövegalkotás a munkafüzetben lévő képek- ről: különböző fogalmazási mtfajokban (Mf. 77/1., 2) Kapcsolattartás a hallgatók- kal; metakommunikációs eszközök alkalmazása Mf. oldalszám/feladatszám</p> <p>2. A szövegről tanultak ismétlése. A szóbeli és az írásbeli szövegalkotás követelményei</p> <p>3. Formája szerint a mondat lehet állító vagy tagadó. A beszédo szándéka szerint lehet: kijelentő, kérő, felszó- lító, felkiáltó, óhajtó. A szöveg mondatokra tagolása, a mondat helyesírása</p> <p>4. Elbeszélés írása egy kelleme- sen fölött nyári napról Az írásbeli szövegalkotási képesség fölmérése Önálló címválasztás. Az el- készített szöveg önelleno- zése</p> <p>5. A szövegünk legkisebb értelmes része. A szavak csoportosítása: egyjelentésűek, többjelentésűek, azo- nos alakúak, rokon értelműek, ellentétes jelentésűek, hangutánzó, ikerszók. A mondat szavakra tagolása 5. A szók jelentés szerinti csoportosítása. A szófajták: ige, főnév, melléknév, számnév, névmás, névelő, névutó. Mikor kezdjük a szót nagybetűvel? Mikre bonthatók a szavak? Az elválasztás szabályai A hang beszédünk legkisebb része, betűivel jelöljük. A hangok csoportosítása: mgh.-k és msh.-k. A hosszú hangoknak megfelelő betűjelölés mgh. — magánhangzó msh. — mássalhangzó</p> <p>7. a) A fölmérés javítása Szempontok: címvá- lasztás, a mondatok kap- csolódása, a szöveg ta- golása b) A saját fogalmazás váz- latának elkészítése</p> <p>8. Nyelvtani és helyesírási fölmérés az ismétlés végén</p> <p>9. A fölmérés javítása, tapasztalatainak megbeszélése</p>	<p>1. Imerkedés a tanszövegekkel: <i>Magyar nyelv kisiskolások nak 4.; Kisiskolások anyanyelvi gyakorlókönyve 4.</i> A szóáthasználat gyakorlása: <i>A magyar helyesírás szabá- lyai 11. kiadásának, a Beszéd, olvasás, fogalmazás</i> c. munkafüzet és az olvasókönyv szótárának alkalmazásával M. ny. k. — <i>Magyar nyelv kisiskolásoknak</i> A. gy. — <i>Kisiskolások anyanyelvi gyakorlókönyve</i> Hí. — <i>A Magyar helyesírás szabályai 11. kiadása</i></p> <p>2. A szövegről tanultak ismétlése. A szóbeli és az írásbeli szövegalkotás követelményei</p> <p>3. Formája szerint a mondat lehet állító vagy tagadó. A beszédo szándéka szerint lehet: kijelentő, kérő, felszó- lító, felkiáltó, óhajtó. A szöveg mondatokra tagolása, a mondat helyesírása</p> <p>4. A szó szövegünk legkisebb értelmes része. A szavak csoportosítása: egyjelentésűek, többjelentésűek, azo- nos alakúak, rokon értelműek, ellentétes jelentésűek, hangutánzó, ikerszók. A mondat szavakra tagolása 5. A szók jelentés szerinti csoportosítása. A szófajták: ige, főnév, melléknév, számnév, névmás, névelő, névutó. Mikor kezdjük a szót nagybetűvel? Mikre bonthatók a szavak? Az elválasztás szabályai A hang beszédünk legkisebb része, betűivel jelöljük. A hangok csoportosítása: mgh.-k és msh.-k. A hosszú hangoknak megfelelő betűjelölés mgh. — magánhangzó msh. — mássalhangzó</p> <p>7. a) A fölmérés javítása Szempontok: címvá- lasztás, a mondatok kap- csolódása, a szöveg ta- golása b) A saját fogalmazás váz- latának elkészítése</p> <p>8. Nyelvtani és helyesírási fölmérés az ismétlés végén</p> <p>9. A fölmérés javítása, tapasztalatainak megbeszélése</p>

SZÓVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>10. <i>Kellemes és hasznos tudományok</i> c. vagy a <i>Hogyan letem olvasó?</i> c. szöveg Vázlatkészítés. A kettőspont érzékeltetése fölolvastáskor</p> <p>11. <i>Szereted a sajtot?</i> c. elbeszélés Az érzelmek kifejezése beszédtempóval</p> <p>12. Könyvtári óra. A könyvtár szolgáltatásai. Tájékoztató a katalógusban: cím szerint és szerző szerint. Mesegyűjtemények keresése a katalógusból és a szabad polcra. Az önállóan elolvasandó könyv kiválasztása ☞</p>	<p>3. gyakorlatlap</p> <p>Beszédtempó – nyelvedzők: <i>Szajkó</i> c. vers (Mf. 76. o.)</p>
<p>13. Gyakorlóóra (4. gyakorlatlap) Az olvasási tempó és a szövegértés fölmérése: <i>A boldfalvatiak malomba mennek</i> c. mesén Mf. 86. o.</p> <p>14. <i>Ott voltam a mesevilágban</i> c. olvasmány A népköltészet alkotások keletkezése, terjedése, műfajai. Mesegyűjtők ☞ Azonos téma keresése több földolgozásban</p> <p>15. <i>Két egyforma királyfi</i> c. népmese Tündérmesének nevezzük azokat a meséket, amelyekben csodák esnek meg. Pl.: varázserrejtő tárgyak fordulnak elő, csodás képességű hősök szerepelnek.</p>	<p>4. gyakorlatlap (Mf. 60. o.)</p> <p>Gyorsolvasási gyakorlat</p> <p>A rokonértelműség fölmérése szólásokban</p> <p>Hogyan mondjunk mesét?</p> <p>A <i>Csalímese</i> kifejező fölolvastása v. elmondása</p>

Október

TÉMAKÖR: A NÉPKÖLTÉSZET

<p>13. Gyakorlóóra (4. gyakorlatlap) Az olvasási tempó és a szövegértés fölmérése: <i>A boldfalvatiak malomba mennek</i> c. mesén Mf. 86. o.</p> <p>14. <i>Ott voltam a mesevilágban</i> c. olvasmány A népköltészet alkotások keletkezése, terjedése, műfajai. Mesegyűjtők ☞ Azonos téma keresése több földolgozásban</p> <p>15. <i>Két egyforma királyfi</i> c. népmese Tündérmesének nevezzük azokat a meséket, amelyekben csodák esnek meg. Pl.: varázserrejtő tárgyak fordulnak elő, csodás képességű hősök szerepelnek.</p>	<p>4. gyakorlatlap (Mf. 60. o.)</p> <p>Gyorsolvasási gyakorlat</p> <p>A rokonértelműség fölmérése szólásokban</p> <p>Hogyan mondjunk mesét?</p> <p>A <i>Csalímese</i> kifejező fölolvastása v. elmondása</p>
---	---

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>4. „Iskolánkban szeptember 1-jén kezdődött a tanítás.”</p> <p>A hír megfogalmazása elbeszélésként – távol lévő barátalkalmazása</p>	<p>TÉMAKÖR: A SZÓFAJOK ISMEREETEINEK BŐVÍTÉSE</p> <p>10. A főnevek jelentése, csoportosításuk: köznévi, tulajdonnévi</p> <p>A hagyomány elve a családnevek írásában: írók, költők neve az olvasókönyvben. Köznevek rendezése gyűjtőfogalmak alá. Pl.: folyóvíz, épület, bútor stb.</p> <p>11. A főnév toldalékai lehetnek: képző, jel, rag. A leggyakoribb képzők (-ás, -és, -ász, -ész, -ság, -ség) helyesírási vonatkozásai. A főnév többes számának jele: <i>k, birtokviszonyban az i (képei)</i>. Képzővel más szófajtból is alkotunk főnevet. Pl.: édes – édesség; szánt – szántás</p> <p>12. A leggyakoribb ragok <i>-t, -ba, -be, -ban, -beni; -val, -vel; -ból, -ból, -ról, -ról, -tól, -tól</i> helyesírási vonatkozásai</p> <p>Ragos főnevek gyűjtése: kije?, mije? kérdésekre (anya, bojta, holdja). A mgh. időtartama változik a szótövekben; pl.: víz, vízből, de vizes, vizek, vizet.</p>
<p>5. a) A fogalmazás javítása</p> <p>Szempontok: lényeges gondolatok, időrend, tagolás, a párbeszéd lejegyzése</p> <p>b) Közlő műfaj megismerése: értésítés. Az adott szövegek tartalmi és formai vizsgálata (Mf. 78-79. o.)</p> <p>Értésítés írása szülőnek: Hová mentem? Miért? Kivel? Mikor jövök haza?</p>	<p>13. Az összetett főnév. Összetett főnevek gyűjtése a Hí. szótárból. A ragos és az összetett főnév elválasztása</p> <p>14. A főnévhez társulhat névelő és névutó. A névutók és a névutós főnevek helyesírása. Helymeghatározások ragos és névutós főnevekkel</p> <p>15. A főnév helyesírásának gyakorlása: j-s, ly-os; hosszú mgh. és msh. a szótöben és a szó végén; a tanulók környezetében előforduló tulajdonnevek. Szógyűjtések a Hí. szótárból. Szövegalkotás megadott ly-os főnevekkel</p>

TÉMAKÖR: ÉRTESÍTÉS, HIRDETÉS, MEGHÍVÓ

<p>5. a) A fogalmazás javítása</p> <p>Szempontok: lényeges gondolatok, időrend, tagolás, a párbeszéd lejegyzése</p> <p>b) Közlő műfaj megismerése: értésítés. Az adott szövegek tartalmi és formai vizsgálata (Mf. 78-79. o.)</p> <p>Értésítés írása szülőnek: Hová mentem? Miért? Kivel? Mikor jövök haza?</p>	<p>13. Az összetett főnév. Összetett főnevek gyűjtése a Hí. szótárból. A ragos és az összetett főnév elválasztása</p> <p>14. A főnévhez társulhat névelő és névutó. A névutók és a névutós főnevek helyesírása. Helymeghatározások ragos és névutós főnevekkel</p> <p>15. A főnév helyesírásának gyakorlása: j-s, ly-os; hosszú mgh. és msh. a szótöben és a szó végén; a tanulók környezetében előforduló tulajdonnevek. Szógyűjtések a Hí. szótárból. Szövegalkotás megadott ly-os főnevekkel</p>
--	--

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>16. <i>A mostohalány meg az édeslány</i> c. népmese A mesékre jellemző számok, ismétlődések; a mesékben mindig a jók győznek.</p> <p>17. Gyakorlóóra (5. gyakorlólap)</p> <p>18. <i>A csillagszemű juhász</i> c. népmese A tündérmesék szereplői varázserővel bírnak.</p>	<p>5. gyakorlólap (Mf. 61. o.) Gyorsolvasási gyakorlat Ellentétes jelentés fölismerése szólásokban Szempontváltás rövid mondatok megszólaltatásában <i>Két szeker a keskeny úton</i> c. tréfa kifejező fölolvassása v. elmondása</p>
<p>19. A népdalok keletkezése, témái. A szöveg és a dallam kapcsolata, változatai <i>*Gyere be, gyere be, gyönyörű kismalár!</i> A szöveg átvitt jelentésének, jelképeinek értelmezése. Hatást fokozó ismételések és ellenitékek. <i>*Két szál pínkősdörözsza.</i> A népdalok gyakran kezdődnek természeti képpel (A népdalok közül választható memoriter.)</p> <p>20. <i>*Lányom, lányom</i> kezdetű népdal. A refrén <i>*Mahnárlegény voltam én.</i> Tréfás hangvétel</p>	<p>6. gyakorlólap (Mf. 63. o.) A mondat jelentésének megváltoztatása különböző tagolással Előző években tanult szólások, közmondások fölildézése hívószavak segítségével A láncmese folyamatos olvasása és a sorváltás gyakorlása <i>A sánta kutya meg a sánta macska</i> c. állatmese kifejező fölolvassása v. elmondása</p>
<p>21. Gyakorlóóra (6. gyakorlólap)</p> <p>22. <i>A kislányul.</i> A láncmese eseményei logikusan kapcsolódnak egymásba: a kislányul mindenkitől azt kéri, amit az képes lenne megtenni. A mesehős akkor éri el célját, ha valaki végre teljesíti kérését; majd – visszafelé haladva a szereplők láncán – mindenki ugyanezt teszi.</p> <p>23. <i>A hiéna és a hold</i> c., <i>A róka és a nyúl a kútnál</i> c. mesék. Az állatmesék szereplői emberi tulajdonságokkal felruházott állatok. Ez a mesétája az emberek világaról fogalmaz meg tanulságokat. ☐☐ Allatmesék gyűjtése</p> <p>24. Gyakorlóóra (7. gyakorlólap)</p>	<p>7. gyakorlólap (Mf. 64. o.) A mondatok írásjeleknek megfelelő tagolása és hangvétele Ellentétes jelentésű pár keresése közmondásokhoz, szólásokhoz Közbevetések megszólaltatása a tanult módokon <i>A Süket sógor</i> c. népi tréfa tanulása, előadása</p>

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>6. Az elbeszélés ismereteinek bővítése. Mit írunk új bekezdésbe? Az elbeszélés fő részének további tagolása: munkatüzeti (Mf. 83. o.) és olvasókönyvi szövegek vizsgálata Iskolai elményt megörökítő fogalmazás vázlatának közös elkészítése: tagolás a szereplők v. az események v. a helyszínek v. az időpontok változása szerint</p>	<p>16. A melléknév jelentése. A melléknév toldalékai lehetnek: képző, jel, rag. A fokozott és a ragos melléknévek helyesírási gyakorlása (kis, kisebb, legkisebb; óvatosan) 17. Melléknévek képzése főnévből. Képzők: -i, -s (kecskeméti, iskolai; sáros, vajdas). Válogató másolásokat szófajok szerint rendezzük az <i>r-re végződő</i> szavak (várósi, tisztai, melletti, Ercsi, tízóra stb.). A Hí. szótárból <i>ly-os</i> melléknévek gyűjtése, ill. képzése (veszélyes, széveselyes) 18. A melléknévi igenevet igéből képezzük: ül – ültő; hull – hulló. A melléknévi igenév tulajdonságként megnevezett cselekvés, történéis. Fajtái: folyamatos (hordozó, ünneplő), befejezett (látott, talált). A szó jelentése a mondatban dől el. Pl.: Tetszett neki a tegnapi <i>látott</i> film. Tegnap egy jó filmet <i>látott</i>.</p>
<p>7. A fogalmazás megírása az előző órán készített vázlat alapján. Tagolás, önálló címválasztás és befejezés írása Házi feladat: egy nap eseményeinek megírása képekben (több színhely)</p>	<p>19. A melléknévek fölismerése szövegben. Hí. szótárból: -ú, -ű végződésű és <i>ly-os</i> melléknévek keresése. Mit jelentenek a szótárban a szavak után található számok? Melléknéves szószervezetek alkotása 20. A melléknévek szerepe a szövegben. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű melléknévek (Mf.-ben). Az ellentét kifejezésének nyelvi formái (törhetően, nem törékeny). Tulajdonságok kifejezése szózással, közmondással. Szóveggalkodás melléknévekkel 21. A számnév jelentése. A számnévek csoportosítása: határozott, határozatlan; tő-, tört-, sorszámnev. A számnegyek írása betűkkel; elválasztásuk. Kettőzések az összetételek határára (tizennégy). Sorszámnev írása számokkal</p>
<p>8. a) A fogalmazás javítása Szempontok: a fő rész tagolása bekezdésekre, a cím és a befejezés illeszkedése a szöveghez b) Szóbeli értesítések fogalmazása (Mf. 79/6., 7.)</p>	<p>22. A betűkkel írt tő- és a sorszámnev toldalékolása. A toldalék kapcsolása számnegyekhez (ötlet, tízszor, hússzor; 5-tel, 10-szer, 20-szor; ötödiktől, 5.-től). A határozatlan számnév fokozása (kevés, kevesebb; sok, több) 23. Számnévek a szövegben. Betűvel vagy számmal? A dátum írása többféleképpen: 2000. január 1-jén; 2000. jan. 1.; 2000. I. 1.; 2000 januárjában stb. 24. A névmások szerepe a szövegben. Csoportosításuk: személyes, mutató, kérdő, <i>birizkos</i>, <i>határozatlan</i>. A mutató, kérdő, határozatlan névmás lehet: főnévi, melléknévi, számnévi.</p>

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
November	
<p>25. <i>A rátóti csikótojás</i> c. népmese. A lényeg kiemelése feleltválasztásos kérdésekkel. Önálló vázlatkészítés. Dramatizálható</p> <p>26. <i>A sovány ember kövér malaca</i> c. népmese Mi teszi humorossá a mesét? Főlsoroláskor nem kell minden vesszónél szünetet tartani. A pontosvessző szerepe a tömbösítésben, a tagolásban</p> <p>27. <i>Góbéaságok: A vállalkozó kedvű. Jancsi. Sértés. Mondának valamit.</i> A viccek jellemzője a meglepő fordulat, a csattanó. Viccek hatásos előadása</p>	<p>7. gyakorlatlólap (Mf. 65. o. 3. f.) A beszédritmus gyakorlása: <i>Vonatozó</i> c. vers (Mf. 76. o.)</p> <p>8. gyakorlatlólap (Mf. 65. o.) Mondatvariánsok olvasása megfelelő tagolással és hangsúlyozással A rokonértelműség fölismerése szövegekben Mondat- és szövegfonetikai eszközök alkalmazása udvarias kéréskor A <i>pecsenye</i> c. szöveg kifejező fölolvastása v. elmondása</p>
<p>28. Gyakorlóóra (8. gyakorlatlólap)</p> <p>29. <i>A kálveles</i> c. vagy az <i>Ügyvédbajtár</i> c. mese Valamelyik mese dramatizálása a mesélő kiiktatásával</p> <p>30. <i>Mátyás és Rozgonyi</i> c. és <i>Az ékes kaftán</i> c. anekdoták. A szereplőkre jellemző rövid történet, amely váratlan fordulattal, csattanóval végződik. Az események kapcsolódhatnak történelmi személyekhez vagy a társadalom fontos képviselőihez.</p>	<p>9. gyakorlatlólap (Mf. 67. o.) A mondat frászelemeknek megfelelő tagolása Tamult szövegek, közmondások fölidézése A hívszó segítségével A <i>pórsze lányok</i> c. tréfás mese kifejező fölolvastása v. elmondása</p>
<p>31. <i>Előre iszik a medve bőrére</i> c. szólásma-gyarázat. A történet színes előadása Keressék meg az alábbi közmondás eredetét, jelentését: „Egyszer volt Budán kutyavásár.”</p> <p>32. <i>A lacikonyha</i> c. monda. A történelmi monda szereplői a régmúlt időkben híres, ismert személyek voltak. A hozzájuk kapcsolódó történetek nem mindig igazak, ill. nem bizonyos, hogy velük estek meg.</p> <p>33. Gyakorlóóra (9. gyakorlatlólap)</p>	

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>9. <i>A rátóti csikótojás</i> c. mese megírása szempontváltással: a csász, a bíró vagy a tök nevében A fő rész tagolása a mese eseményeknek megfelelően. Felhasználhatók a Mf. 25. oldalának képei, valamint vázlata.</p>	<p>25. A ragos névmások helyesírása. A szóisméllés kertilése névmások használatával; szövegjavítások</p> <p>26. <i>A birtokviszony és a birtoklás</i> kifejezése ragos főnévvel, birtokjellel vagy <i>birtokos névmással</i>. Éva édesanyja; Évának az édesanyja; Feri kerékpárja; Ferinek a kerékpárja; az ő kerékpárja; Ferié a kerékpár; övé a kerékpár.</p> <p>27. Az ige jelentései (cselekvés, történéis, létezés). Hangutánzó és <i>mozzanatos</i> igék (a Mf. 1. felévi szótárában). Az igék helyesírása: hosszú mgh.-k és msh.-k az igékben; j és ly az ige tövében</p>
<p>10. a) A fogalmazás javítása Szempontok: a vállalt szerepnek megfelelő szóhasználat, a fő rész megfelelő tagolása b) Közlő műfaj megismerése: hirdetés. Adott szövegek vizsgálata. Milyen információkat kell megadni a pontos tájékoztatáshoz? (Mf. 80/1., 2., 3.)</p>	<p>28. Az igekötők módosítják vagy megváltoztatják az ige jelentését. Az igekötős igék helyesírása mindhárom helyzetben. Kérdéssel, tagadással eldönthető, hogy melyik igehez tartozik az igekötő. Pl.: Meg fogom írni. Mit fogok csinálni? Megírom. Nem fogom megírni. Az igekötős ige elválasztása 29. Az igeidők. A múlt és a jövő idejű ige helyesírása. Csoportosítás: múlt idejű ige, melléknévi igenév, -ragos főnév. Igék fölismerése a szövegben 30. Igeragozás. A személyragos igék helyesírása vonatkozásai. Igék csoportosítása ragozásuk szerint. Valamit: tudlok, tudsz, tudlunk, tudtok, tudnak. Azt: tudlom, tudlod, tudja, tudjátok, tudjátok, tudják. A sorozatok folytatása analógias példákkal. Az iges ige ragozása E/1. személyben (eszem, alszom, játszom)</p>
<p>11. a) Iskolai élettel kapcsolatos hirdetések fogalmazása (Mf. 81/4.) b) Mesealkotás a munkafüzet képsorának alapján: Liba Lali a városban (Mf. 82/1.)</p>	<p>31. Jelen idejű igék írása tollbamondásra, majd helyesírásuk ellenőrzése a szóárból (babusgatom, rázkódsz, feledtet, vágiázunk, keressétek, elkéredzkednek). A szóárhazsnálat gyakorlása: a szótót kell megkeresni. A kijavított igék áttétele múlt időbe – az adott számban és személyben. Mondatalkotások az adott szótóvek toldalékolásával 32. A szóképzés és a szavak toldalékai. A képző megváltoztatja a szó jelentését: új szót alkot; a jel csak módosítja. Igék képzése más szóárakból; pl.: szabad – szabadít, szabadul; rossz – rosszal; tanulni – tanul (ige) + -ni (képző) 33. Főnévi igenév szerkezetekben (meg szeretném nézni, el kell végezni, ki lehet feszíteni, meg fog lazulni) Főnévi igenév válogatása szósorból (venni, néni, Dani, balatoni, úszni stb.). A msh. kettőzése a szótó és a toldalék találkozásánál (kószómmi, menni stb.)</p>

SZÓVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>34. Énekes játékok tanulása. Választható: *A <i>gunarus lány</i> c. vagy a *<i>Hidasjáték</i> c. vagy a *<i>Várkörjárás</i> c.</p> <p>35. *<i>Ejtiáj, gyöngyvírág!</i> kezdetű népdal (Memorizálatok ajándék) Az alliteráció bemutatása megnevezés nélkül. (Ugyanazon hang, főleg más-salhangzó ismétlődése egymást követő v. a mondatban egymáshoz közel eső szavak elején, esetleg belsejében.)</p> <p>*<i>Betegnek való virág</i> c. román. A versben jelzett töredékes gondolatok kifejtése</p> <p>36. <i>Szent Anna tava</i> c. szöveg, amely tekinthető legendának (szent életéről szól) vagy földrajzi mondának (a tó keletkezését mondja el). Miben hasonlít a legenda és a monda a mesé, illetve az elbeszélésre? Az Ok. 72-73. oldalán lévő kép elemzése</p>	<p>A tanult memorizáltak előadása</p>
<p>December</p> <p>37. A népköltészetről tanultak összefoglalása, gyakorlása. Az olvasás tempójának fejlesztése a <i>Jakab és a zab</i> c. mesével (Mf. 35. o.)</p>	<p>A tanult népdalok éneklése v. elmondása</p>
<p>TÉMAKÖR: A CSALÁD</p>	
<p>38. Gyakorlóóra (10. gyakorlólap)</p> <p>39. Az <i>igazi szeretet</i> c. olvasmány. <i>Hogyan vártalak?</i> c. vers A „Szeretek, mert én is szeretek” c. fejezet mottójának megbeszélése</p>	<p>10. gyakorlólap (Mf. 68. o.) A szavak gyors fixálásának gyakorlása (gyorsolvasás). Szólások keresése jelentésük előzetes megadásával A szövegértés fejlesztése kifejtetlen gondolatok kiegészítésével <i>Érdeklődő</i> c. vers kifejező fölölvásása v. előadása</p>

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>12. Önálló mesecalkotás a mesére jellemző eszközök fölhasználásával</p>	<p>34. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű igék keresése a Mf. szótárából. (2. félévi) Mondatalkotások az el- lentéppárokkal. Összefüggő szöveg alkotása egy kiválasztott párral</p> <p>35. A kijelentő módú igével megállapítunk, közlünk. Jelen, múlt, jövő időben használjuk. A jelen időre nem utal külön jel. Mely mondatfajtákba illik?</p> <p>36. Az ige feltételes módja kifejezi, hogy a cselekvés, törté- nézés feltételtől függ. Mójéje: -na, -ne, -ná, -né. Kettő- zés az <i>n</i> és az <i>sz</i> végű igékben (rohanna, kenne, enne, ten- ne). Mely mondatfajtákba illik? A létezés kifejező ige feltételes módban: lenne, volna</p>
<p>13. a) Az önállóan írt mese ja- vítása Szempontok: ötletesség; meseszereplők, mesei elemek alkalmazása, me- sébe illő szóhasználat, a bevezetés és a befejezés nyelvi formái; címválasztás, tagolás b) Közli műfaj megismeré- se: meghívó. Adott szöveg elemzése. Melyek a szükse- ges információk? (Mf. 81/1.)</p>	<p>37. Feltételes módú ige jelen és múlt időben: állnék, áll- tam volna (múlt idejű ige + segédige). A feltételes mó- dú ige ragozása. Feltételes módú igék fölismerése szó- vegben</p> <p>38. A feltételes módú igék szövegbe illő használata (Elfö- gadnék egy aranyhőrszögöt. Elfogadnám az aranyhör- csögöt. Fordítanék én – fordítanának ők (valamit). Fordítanám én – fordítanák ők (azt).</p> <p>39. A felszólító módú igével kérünk, parancsolunk. Főleg a felszólító mondatban használjuk. A felszólító módú igének csak jelen ideje van. Mójéje: -j. A felszólító módú igealakok helyesírása: mondjuk, szálljon; lőjön, nőjön, tőjön; bújjon, fájjon, fűjjon; hagyjon, fogyjon; de: hisz – higgyen. A szóelemzés segít a helyesírásban.</p>

SZÓVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>40. <i>Mindenmapi kenyveriünk</i> c. elbeszélés Az Ok. 90-91. oldalán lévő kép elemzése. Ismeretlen kifejezés jelentésének megtejtése a szövegkörnyezet segítségével („... nem vette magába a kést.”). A történet dramaturgiája</p> <p>41. <i>Ági és én</i> – önéletrajzi írás részlete. A szokatlan jelzős szerkezetek többletjelentése (Mf. 68/3.)</p> <p>42. <i>A levélárca</i> c. elbeszélés; az emlékezeti képesség erősítése (Mf. 42. o.). Vagy a <i>Tükörponty</i> c. elbeszélés; eseményvázlat összeállítás. Az események elmondása különböző nézőpontból – a szereplők nevében</p>	<p>10. gyakorlólap (Mf. 68/3.)</p> <p>11. gyakorlólap (Mf. 69. o.) A szavak gyors fixálásának gyakorlása Szólánc tanulása: az emlékezet fejlesztése; ismert szóképek néma olvasásának gyakorlása Szempontváltás rövid mondatok megszólaltatásában Az <i>Utcán</i> c. vers kifejező fölolvastása v. előadása. A kérdő mondatok helyes intonálása</p>

Téli szünet

Január

<p>46. Gyakorlóóra (12. gyakorlólap)</p> <p>47. <i>Hóban</i> c. elbeszélés Az események és az érzelmek párhuzamba állítása</p> <p>48. <i>Állati!</i> c. elbeszélés A szereplők hangulatváltozásainak megfigyelése. Rokon értelmű szavak szövegbe illesztése</p>	<p>12. gyakorlólap (Mf. 70. o.) A mondatok tagolása jelentésüknek megfelelően Szavak cseréjével kell eljutni egyik szólastól a másikig Lényeg keresése ismeretközlő szövegből (<i>Miért pattog a tűzön a kukorica?</i>) – a könyvből való tanulás előkészítése <i>Kukoricapattogatás</i> c. vers kifejező fölolvastása v. előadása</p>
--	---

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>14. a) Adott minták alapján rajzzal díszített meghívó készítése a karácsonyi ünnepségre szülőknak, nagyszülőknak vagy jártékdelutánra barátnak (Mf. 81/2. a) vagy b)</p> <p>b) Karácsonyi műsor összeállítás, gyakorlása</p>	<p>40. A felszólító mód jele megváltozhat a <i>t-re</i> végződő igékben (segítség, feszítünk; lát – lásson, fut – fusson) A felszólítás jele olykor lehet: s.</p> <p>41. A felszólítás jele teljesen hasonló az előtt álló msh.-hoz (mosd, áss, főzd, nézd, jassz – jassz-j, ragassz, edd!)</p> <p>42. A felszólító módú igéből hiányozhat a felszólító mód jele. Szóelemzések: olvassad – rövidebb formája: olvas!; mondjad – rövidebb formája: mond!d (igeit+E/2. sz. ragja)</p>
<p>15. Egyéni élmény megírása választott címzetnek Téma: téli játékok a szabadban</p>	<p>43. Az igekötős ige felszólító módban (mondatban) A felszólító módú igék ragozása</p> <p>44. Felszólító módú igék a szövegben. A <i>t-re, tsz-re</i> végződő igék kijelentő és felszólító mondatban. Pl.: Elhalasztjuk a vásárlást. Halasszuk el a vásárlást! Csak a hiba bántja. Bántsa csak a hiba!</p> <p>45. Kijelentő módú igék átalakítása felszólítóvá. Szövegírása tollbamondásra felszólító módú igékkel; igék ki-keresése</p>

<p>16. a) A fogalmazás javítása Szempont: a választott címzetnek megfelelő kifejtés, stílus</p> <p>b) Szóbeli tudósítások a téli szünetről</p>	<p>46. Az igemódok gyakorlása különböző mondatrajtokban. A szöveg igéinek csoportosítása igemódok szerint. Az igemódokkal kapcsolatos helyesírási emlékeztető</p> <p>47. Az igemódok összefoglalása. Hiányos táblázat kitöltése</p> <p>48. Az igékről tanultak rendszerezése. A tanultak elmondása a M. ny. k. táblázatának segítségével. Példák keresése a tanultakra szólasokban, közmondásokban</p>
--	---

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>A fölmérésre szolgáló feladatok a 2. félévi Mf.-ben vannak.</p> <p>49. A hangos olvasási képesség fölmérése félévkor: <i>A két szánkó</i> c. elbeszélés</p> <p>A mondat- és szövegfonetikai eszközök alkalmazása az érzelmek kifejezésére</p> <p>A közbekezelődések elkülönítése a tanult módokon</p> <p>50. Az önálló szövegtelmező képesség fölmérése félévkor: <i>A hógolyó</i> c. naplórészlet. A szereplők, a helyszínek, az időpont megállapítása. Hiányos vázlat kiegészítése. Hasonlatok keresése. Szótárhasználat.</p> <p>Mondatok kiegészítése</p> <p>☞ Otthoni olvasmány: <i>Látogatás a sebésziilmél</i> c. naplórészlet</p> <p>51. Gyakorlóóra (13. gyakorlólap)</p>	<p>13. gyakorlólap (Mf. 72. o.)</p> <p>A mondat jelentésének megváltoztatása a szóhatárok eltolásával, külön bővítő írással; megcitolaltatásuk jelentésüknek megfelelően</p> <p>Rokon jelentésű szókiasok tanulása</p> <p>Szövegmondás szempontváltással (<i>Az öreg utasember</i>)</p> <p>Szituációs játékok: vasúti menetjegy vásárlása</p> <p>Versolvasás gyakorlása a sorok átrendezésével (<i>Itt a tél, a főrgeteg</i>)</p>
<p>TÉMAKÖR: A MŰKÖLTÉS ZET</p> <p>52. <i>*Az első vers.</i> Egy vers keletkezésének körülményei. <i>A költő</i> c. írás. Ki ismeri Petőfi Sándor <i>János vitéz</i> c. elbeszélő költeményét?</p> <p>53. <i>*Felhő-cápa</i> c. vers. A képszerű látás-mód fejlesztése. Vagy a <i>*Mese</i> c. vers (Bármelyik ajánlott memoriternek.)</p> <p>54. <i>Az igazságtevő nyúl</i> c. műmese</p> <p>Miben hasonlítanak a műmesék a népmesékre?</p> <p>☞ Otthoni: <i>Pillerutha</i> c. mese</p>	<p>15. gyakorlólap (Mf. 75. o.)</p> <p>Versolvasás gyakorlása a sorok átrendezésével: <i>Hazug vers</i></p>

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>17. Az elbeszélés szerkezetének, fölépítésének vizsgálata olvasott szövegeken</p> <p>(Hóban. Bűntárgyalás) Elbeszélés vázlatrövének elkészítése egyénileg átílt izgalmas v. humoros eseményről</p> <p>Az esemény elmondása szóban, a vázlat alapján</p> <p>Szemponok: érdekes téma-választás, fokozatos fölépítés, a beszéd folyamatossága</p>	<p>49. Az ígével kapcsolatos helyesírási és nyelvhelyességi ismeretek összefoglalása. Helyesírási emlékeztető. Szóelemzések. Ellenörzés tollbamondással. Hibás szöveg javítása</p> <p>50. Az ígéről tanultak fölmérése. Ellenörző dolgozat</p> <p>51. A fölmérő dolgozat értékelése, javítása</p>
<p>18. Egyéni élmény megírása elbeszélésben az előző órán készített vázlat segítségével (Félévi fölmérés)</p>	<p>52. Az igenevekről tanultak összefoglalása, gyakorlása</p> <p>53. A névszó fogalmának alakítása. A főnév, a melléknév, a számmév és a névmás közös és eltérő tulajdonságai. A névszók helyesírásának gyakorlása szóképzéssel, szófajváltással</p> <p>54. Fölmérés a névszók ismeretéből, helyesírási tudnivalóiból</p>

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>55. Gyakorlóóra (14. gyakorlólap)</p> <p>56. <i>Büntárgyalás</i> c. elbeszélés</p> <p>Az elbeszélés fölépítésének megfigyeltése</p> <p>57. <i>Csoszogj, az öreg suszter</i> c. elbeszélés</p> <p>A szereplők viselkedésének indítékait</p> <p>A párbeszéd részek fölolvastása szereposztással</p>	<p>14. gyakorlólap (Mf. 74. o.)</p> <p>A mondat különböző tagolása írásjelekkel – a jelentésnek megfelelő megszólaltatása</p> <p>A gyors fixáció gyakorlása szólásmondásokon</p> <p>A néma olvasás gyakorlása azonos szövegből álló mondatokon</p> <p>A <i>labda</i> c. szöveg kifejező fölolvastása v. előadása</p>

Február

<p>58. *<i>Mama</i> c. vers. (Memoriternek ajánlott.)</p> <p>A megismételt szavak jelentést hordozó szerepe. Költői képek a versben</p> <p>59. <i>Hozzá nem jönnek soha</i> c. regényrészlet</p> <p>*Ha volna apukám c. vers</p> <p>Implicit szövegrészek kifejtése kérdések segítségével</p> <p>60. Gyakorlás (16. gyakorlólap)</p>	<p>Ettől kezdve a feladatok a 2. félévi Mf.-ben találhatóak.</p> <p>16. gyakorlólap (50. o.)</p> <p>Mondatlékelés – mondatépítés</p> <p>Stilizálás</p> <p>A <i>Ithon</i> c. szöveg kifejező fölolvastása v. elmondása</p>
---	--

TÉMAKÖR: A HAZAITÁJ

<p>Ettől kezdve a feladatok a 2. félévi Mf.-ben találhatóak.</p> <p>61. Az <i>Édes hazám</i> c. fejezet bevezetése.</p> <p>A hazza és a hazaszeretet fogalmának alakítása (Mf. 3-4. o.) * <i>Utak, tájak</i> c. vers</p> <p>☞ <i>Oththoni: Hegyek között</i> c. olvasmány</p> <p>62. A <i>Pérez-pataki-cseppkőbarlang</i> fölfejtése-se c. elbeszélés. Ismeretlen kifejezések magyarázata a szövegkörnyezetből</p> <p>63. A <i>Mátra</i> c. olvasmány</p> <p>A lényegre utaló kérdések megfogalmazása</p>	<p>Feladat típusok</p> <p>Mondatlékelés – mondatépítés: a mondat lényeges részeinek kiemelése, tömörítése; ill. megadott mondatok egybeszerkesztése az ismétlődő részek elhagyásával</p> <p>Mondjunk így – mondjunk úgy! Azonos jelentésű mondatok megfogalmazása változó nyelvi eszközökkel</p> <p>Stilizálás: adott mondatban a kifejezések cseréje megfelelő rokon értelműekkel</p>
--	--

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYSÍRÁS
<p>19. a) A fogalmazás javítása</p> <p>Szempontok: az elbeszélés szerkezetének megfelelő tagolás, a témának megfelelő stílus</p> <p>b) Igeidők használata az elbeszélésben</p> <p>Mikor változik az elbeszélésben az igeidő? Olvasott elbeszélések vizsgálata ebből a szempontból</p>	<p>55. A fölhmérés értékelése, javítása</p> <p>56. A szófajokról tanultak rendszerezése táblázat segítségével (M. ny. k.). Szavak képzése úgy, hogy a képzett szó más szófajú legyen, mint az eredeti volt.</p> <p>57. A szófajok fölismerése szövegben</p> <p>A szótárhasználat gyakorlása. Összefüggő szöveg alkotása megadott szavakból</p> <p>Hibás szöveg javítása</p>

TÉMAKÖR: A NAPLÓÍRÁS

<p>Ettől kezdve a feladatok a 2. félévi Mf.-ben találhatóak.</p> <p>20. A napló megismerése irodalmi példákon.</p> <p>A naplóírás célja. A napló tartalma: események leírása időrendben; megfigyztet írójának gondolataival, véleményével.</p> <p>Stílus közvetlen, formája kötetlen.</p> <p>(Mf. 71/1., 2.)</p> <p>21. Egy közelmúltban átélt esemény megörökítése napló formájában (Mf. 71/3.)</p>	<p>58. A mondatok rendezése kommunikációs szándék és szerkezet szerint. A mondatfajták: kijelentő, kérdő, felszólító, felkiáltó, óhajtó. Az egyszerű és az összetett mondat. Az összetett mondatokat tagoló írásjelek: pont, pontosvessző, kettőspont</p> <p>59. Az egyszerű és az összetett mondat fölhmérése szövegben. A későbbiekben a Mf. „Mondatlékelés - mondatépítés” c. feladatainak mondatairól is meg lehet állapítani, hogy szerkezetük szerint hová tartoznak.</p>
---	---

TÉMAKÖR: A LEÍRÁS

<p>22. a) A naplórszlet megbeszélése, javítása</p> <p>Szempontok: személyes hangvétel, véleménynyilvánítás</p> <p>b) Kressz az olvasmányok közül olyan szöveget, amely beillene naplónak is!</p> <p>23. A leírás fogalma. A leírás stílusa szemléletes, szóhasználatára jellemzők a jelzős szerkezetek. Játékszerkezet bemutatása szövegben (Mf. 72/1., 2., 3.)</p>	<p>60. A szavak a mondatban mondatrészek szerepét töltik be. Az egyszerű mondat két fő része: az <i>állítmány</i> és az <i>alany</i>. Jelölésük szövegben: <i>állítmány</i>, <i>alany</i>. Az állítmány képzése: Mit állítok? Az alany kérdése: Ki?, Mi?, Kik?, Mik? + állítvány. A névelő és a tagadószó (nem, ne, se, sem, sincs) hozzátartozik az utána álló mondatrészhez.</p> <p>61. Melyik szófaj töltheti be az állítvány és az alany szerepét? (A – ige, főnév, melléknév; A – névszó és főnévi igenév). A mondat szerkezeti ábrázolása mondatábrán; a mondatábrában: a mondat jele M, az állítványé A, az alanyé A</p>
--	--

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>64. A „<i>kék madár</i>” c. elbeszélés A szimbólum jelentésének megértése</p> <p>65. Gyakorlás (17. gyakorlólap)</p> <p>66. *A Tisza c. vers. (Memoriteremek ajánlott.) A költői kép. A megszemélyesítés. Hangutánzó szavak. A vers elbeszélő és leíró részei. A leírás sorrendje</p>	<p>17. gyakorlólap (51. o.) Mondatlekeles – mondatépítés Stilizálás</p> <p>18. gyakorlólap (52. o.) Mondatlekeles – mondatépítés Mondjuk így – mondjuk úgy! A mondat jelentésének kifejezése hang-erővel A <i>Nincs gazdája</i> c. szöveg kifejező fölös- vasása v. elmondása</p>
<p>67. <i>Bullag a vén Duna</i> c. olvasmány A leírás szemléletessé tétele jelzőkkel. Lé-nyegre utaló kérdések megfogalmazása A *Perc c. vers. Művészi kép ismertetése (Ok. 4. o.)</p> <p>68. <i>Buda és Pest</i> c. olvasmány Hiányos mondatok kiegészítése az olva-sott információk felhasználásával A szakirodalmi és a szépirodalmi leírás összehasonlítása: Az <i>Ország ház</i> c. olvasmány</p> <p>69. Gyakorlás (18. gyakorlólap)</p>	

Március

TÉMAKÖR: HŐSÖK ÉS HÍRES EMBEREK A XVI–XVIII. SZÁZADBAN

<p>70. A <i>Hősök és híres emberek a XVI–XVIII. században</i> c. fejezet bevezetése Ki lehet példakép? A <i>mohácsi csata</i> c. olvasmány. *A <i>szabadság</i> c. vers</p> <p>71. A <i>félhold árnyékában</i> c. regényrészlet: A <i>sztalián kívánsága</i> <i>Alató</i> c. népdal *Ortthoni: 53. o. 1/a és a 3. feladat</p> <p>72. A <i>félhold árnyékában</i> c. regényrészletek: <i>Látogatás a szultánnál</i> c. és <i>Ola Buda!</i> c. *Ortthoni: 54. o. 1/b és a 2. feladat</p>	<p>19. gyakorlólap (53. o.) Mondatlekeles – mondatépítés Mondjuk így – mondjuk úgy! Szöveg olvasása jelentésének megfelelő tempóban; ritmusosan</p>
---	--

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>24. Egy a mesében előforduló képzeletbeli tárgynak v. a tanuló személyes holmijának (pl. iskolatáska, tolltartó, kedvenc ruhadarab) leírása. Közös vázlatkészítés (Mf. 72/4.)</p> <p>25. a) A tárgyról készített leírás megbeszélése, javítása. Szempontok: lényeges tulajdonságok említése, szemléletesség; a szöveg tagolása a vázlatnak megfelelően b) Növények bemutatása irodalmi példák-kon: a leírás és az elbeszélés aránya a szövegekben (Mf. 73/1., 2.)</p> <p>26. Egy osztályban gondozott növény leírása: kiegészítő gondozásának, fejlődésének mozzanataival. A szövegben a leírás legyen túlsúlyban!</p> <p>27. a) A növényről írt szöveg megbeszélése, javítása. Szempont: a leírás és az elbeszélés aránya b) A tudományos, a szépirodalmi és az ismeretterjesztő leírás (Mf. 12/2. c) c) Ültesse nek babot cserépre, gondozzák; fejlődéséről vezessenek feljegyzéseket!</p>	<p>62. Egyszerű mondatok elemzése A névszóí-igei állítmány. A névszó nem képes kifejezni időt és módot, ezért kapcsolódik hozzá létezését jelentő ige: pl.: Meleg lesz.</p> <p>63. Egyszerű mondatok elemzése. Az egymást követő halmozott mondatrészek közé vesző vagy kötőszó szükséges. Az alanyt és az állítmányt számban és személyben egyeztetni kell.</p> <p>64. Mikor hiányozhat az alany? A rejtett alanyra az igei állítmány személyragja utal. Hiányozhat az alany, ha az előző mondatokkal azonos; vagy az időjárással kapcsolatos a mondat (Dörög. Villámlik.)</p> <p>65. A <i>tőmondat</i> és a <i>bővített</i> mondat A tőmondat csak állítmányt és alanyt tartalmaz.</p>

<p>28. Természeti jelenségek leírásának vizsgálata irodalmi példákon. Logikai sorrend. Hogyan gyűjtünk anyagot a leírásokhoz? A szöveg címe is jelezheti, hogy melyik műfaj lesz túlsúlyban a szövegben. (Mf. 73/1., 74/3.)</p> <p>29. Szépirodalmi leírás készítése tetszés szerint választott természeti jelenségről Önálló címválasztás (74/2.)</p>	<p>66. A tárgy az igei állítmány vagy az igenévvel kifejezett mondatrész bővítmenye. Megnevezi, hogy a cselekvés mire irányul, illetve mi az, ami a cselekvés eredményeként létrejön. Tárgy + bővített mondatrész = tárgyaszószerkezet. Kérdései: Kité?, Mit?, Kiket?, Miket? + állítmány. Jelölése szövegben: – – –, mondatábrában: T. A tárggyal bővített mondatok ábrázolása</p> <p>67. Melyik szófajta lehet tárgy? Ha névszó: ragja (alaki jelölője) mindig egy -i; ha főnévi igenév: alaki jelölője nincs. Ø Tárggyal bővített mondatok elemzése, ábrázolása. A tárgy ragjának és a múlt idő jelének megkülönböztetése</p>
--	--

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>73. Gyakorlás (20. gyakorlólap)</p> <p>74. Az <i>áruló jutalma</i> c. elbeszélés Kit nevezünk árulóknak? A szereplők jellemzése *Amott <i>kerelkedik</i> c. népdal – a feladatlap az 1. félévi MF-ben. (Memoriternek ajánlott.)</p> <p>75. A <i>Holdfogyatkozás</i> c. regényrészlet: <i>Készülődés</i>. A hősiesség és a vakmerőség megkülönböztetése Orthoni: 21. gyakorlólap 1. a), b) és 2. a)</p> <p>76. A <i>Holdfogyatkozás</i> c. regényrészletek: <i>Az utolsó erőfeszítés. Az egri vár védelmének diadalja</i> Orthoni: 21. gyakorlólap 2. b) és 22. gyakorlólap 2.</p> <p>77. <i>Buda visszavívása</i> c. olvasmány Orthoni: 22. gyakorlólap 1. a), b)</p> <p>Török szövegek és találós kérdések olvasása, értelmezése Ok. 161. o.</p> <p>78. Gyakorlás (23. gyakorlólap)</p>	<p>20. gyakorlólap (54. o.) Mondatlékelés – mondatépítés Stilizálás Hangvételváltás rövid mondatok megszóltatásakor A <i>Zrínyi Miklós válasza</i> c. monda kifejező fölolvasása v. elmondása</p> <p>21. gyakorlólap (56. o.) Mondatlékelés – mondatépítés Mondjunk így – mondjuk úgy!</p> <p>22. gyakorlólap (56. o.) Mondatlékelés – mondatépítés. Hangvételváltás rövid mondatok megszóltatásakor</p> <p>23. gyakorlólap (57. o.) Mondatlékelés – mondatépítés Kérdő mondatok megszóltatása Mondjunk így – mondjuk úgy! Hangvételváltás szóolás hangoztatásakor Kik voltak a kumucok és a labancok? (Ok. <i>Értelemező kiegészítő</i>) A <i>Kuruc-e vagy labanc?</i> c. monda kifejező fölolvasása v. elmondása</p> <p>24. gyakorlólap (59. o.) Mondatlékelés – mondatépítés Mondjunk így – mondjuk úgy! A kétféle írással (?) záródó mondatok megszóltatása</p>
<p>79. A <i>kis kuruc</i> c. elbeszélés Az elbeszélés tagolása a helyszínek változása szerint: önálló vázlatkészítés</p> <p>80. <i>Zrínyi Ilona</i> c. olvasmány A szöveggel kapcsolatos kérdések megfogalmazása – vázlatkészítés kérdésekkel</p> <p>81. <i>II. Rákóczi Ferenc</i> c. olvasmány A szöveggel kapcsolatos kérdések megfogalmazása *<i>Rongyos a házam tetete</i> c. népdal Felkészülés nélküli olvasásra: <i>Zászlóbotlás</i> c. könyvrészlet Orthoni: 24. gyakorlólap</p>	<p>30. a) A természeti jelenség leírásának megbeszélése, javítása Szempontok: címválasztás, pontos megfigyelések, szemléletesség (hasonlat), logikus sorrend b) Az aznapi időjárás bemutatása szóban</p> <p>31. a) Események helyszínének leírása (Mf. 74/1., 2.) b) Művészi reprodukció bemutatása szóban (Mf. 20/2. a)</p> <p>32. a) A tanterem bemutatása szóban: választott nézőpontból, sorrendben (Mf. 74/3.) b) A tájleírás sorrendje A <i>Tisza</i> c. versben (Mf. 8/2. és 74/1.)</p> <p>33. a) A tudományos és a szépirodalmi tájleírás összehasonlítása (75/2., 3.) b) Művészi reprodukció bemutatása szóban (Mf. 11/3.) c) A táj szépirodalmi bemutatására alkalmas kifejezések gyűjtése (75/4.)</p> <p>34. Tájleírás készítése kedvenc tartózkodási helyről; a leírás kiegészíthető elbeszéléssel – mivel tölti ott idejét? –, de a táj bemutatása legyen a részletesebb! (Mf. 75/5. a)</p> <p>35. a) A tájleírás megbeszélése, javítása Szempontok: szemléletes kifejezések, logikus sorrend, a leírás és az elbeszélés aránya b) Tájleírások keresése szövegekben. Pl.: Fekete István <i>Tiszevár</i> c. könyvében</p>

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>30. a) A természeti jelenség leírásának megbeszélése, javítása Szempontok: címválasztás, pontos megfigyelések, szemléletesség (hasonlat), logikus sorrend b) Az aznapi időjárás bemutatása szóban</p> <p>31. a) Események helyszínének leírása (Mf. 74/1., 2.) b) Művészi reprodukció bemutatása szóban (Mf. 20/2. a)</p> <p>32. a) A tanterem bemutatása szóban: választott nézőpontból, sorrendben (Mf. 74/3.) b) A tájleírás sorrendje A <i>Tisza</i> c. versben (Mf. 8/2. és 74/1.)</p> <p>33. a) A tudományos és a szépirodalmi tájleírás összehasonlítása (75/2., 3.) b) Művészi reprodukció bemutatása szóban (Mf. 11/3.) c) A táj szépirodalmi bemutatására alkalmas kifejezések gyűjtése (75/4.)</p> <p>34. Tájleírás készítése kedvenc tartózkodási helyről; a leírás kiegészíthető elbeszéléssel – mivel tölti ott idejét? –, de a táj bemutatása legyen a részletesebb! (Mf. 75/5. a)</p> <p>35. a) A tájleírás megbeszélése, javítása Szempontok: szemléletes kifejezések, logikus sorrend, a leírás és az elbeszélés aránya b) Tájleírások keresése szövegekben. Pl.: Fekete István <i>Tiszevár</i> c. könyvében</p>	<p>68. A <i>határozók</i> az igei állítmány vagy az ige-nével kifejezett mondatrész bővítményei, a cselekvés, a történés, a létezés körülményeit fejezik ki. Határozó + bővített mondatrész = határozószó szerkezet. Kérdéssel + állítmánnyal keressük meg. Jelölésük szövegben: ~~~~~ mondatábrában: H. A jelölés mellé írjuk a határozó kezdőbetűjét. 69. A <i>helyhatározó</i> a cselekvés, a történés, a létezés helyét jelöli meg. Kérdései: Hol?, Hová?, Honnan?, Miből? + állítmány. Jelölése a szövegben: h~~~~ mondatábrában: H_h.</p> <p>70. Melyik szófajta lehet a mondatban helyhatározó? Melyek alaki jelölői? A ragos főnevek és névmások, a névutós főnevek és névmások helyesírása. A névelő is a határozóhoz tartozik.</p> <p>71. Hogyan ábrázoljuk a helyhatározóval bővített mondatot? A példamondatok további bővítése: alanyi rész, állítmányi rész.</p> <p>72. Helyhatározó a szólamokban, a közmondásokban. Mondatelemzések, mondatábrázolások. A helyhatározó alaki jelölésének pótlása a szövegben (ragok, névutók). Tőmondat bővítése helyhatározóval: ha lehet, akkor tárggyal is.</p> <p>73. Az <i>időhatározó</i> a cselekvés, történés, létezés időpontját v. időtartamát jelöli. Kérdései: Mikor?, Mióta?, Meddig?, Mennyi ideig? + állítmány. Melyik szófajta lehet időhatározó? Alaki jelölői: ragok, névutók. Jelölése szövegben: ~~~~~ mondatábrában: H_i. Mondatok bővítése időhatározóval</p>

SZÓVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>Április</p> <p>82. Gyakorlás (25. gyakorlólap) Felkészülés nélküli olvasásra: A <i>rodostói kakukk</i> c. monda</p> <p>83. <i>Rúdkózi harangja</i> c. elbeszélés A szövegközhöz megteremtésének eszközei: <i>*Erdő mellett esvélédtem</i> c. népdal Kodály Zoltán <i>Esti dal</i> c. kórusművének meghallgatása</p> <p>84. <i>*Turka madár</i> c. vers Azonosságok és ellentétek a versben (Memoritermek ajánlott)</p> <p>85. <i>Királyasszony macskái</i> c. monda Az események elmondása a szereplők nevében. ♣ Otthoni: 26. gyakorlólap 1/a, 2/a, 3/a, b</p> <p>86. A <i>csodagyerek</i> c. könyvrészletek vagy A <i>Bücsűszimfónia</i> c. monda Kit tartunk híresnek? ♣ Otthoni: 26. gyakorlólap 1/b, 2/b</p> <p>87. Gyakorlás (27. gyakorlólap)</p>	<p>25. gyakorlólap (60. o.) Mondatélkelés – mondatépítés Mondjunk így – mondjuk úgy! Kérdések megfogalmazása többféleképpen Érzelmek kifejezése köszönéskor A <i>Milyen nagy a karucok ereje?</i> c. tréfiás szöveg kifejező fölolvasása v. elmondása</p> <p>26. gyakorlólap (61. o.) Mondatélkelés – mondatépítés Mondjunk így – mondjuk úgy! A kétféle írással záróó mondatok meg- szóllaltatása</p> <p>27. gyakorlólap (62. o.) Mondatélkelés – mondatépítés Mondjunk így – mondjuk úgy! Szállóigék, híres emberektől származó megnyilatkozások olvasása A <i>szegedi nyelvjárás</i> c. nyelvi tréfa kifejező fölolvasása v. elmondása</p>

TÉMAKÖR: HŐSÖK ÉS HÍRES EMBEREK A XIX–XX. SZÁZADBAN

<p>88. <i>Bölcsőjét kereste a magyarnak</i> c. olvasmány Miben mutatott példát Kőrösi Csoma Sándor?</p> <p>89. Az <i>Akadémia alapítása</i> c. monda Mit köszönhet a magyarság Széchenyi István grófnak?</p> <p>90. Gyakorlás (28. gyakorlólap)</p>	<p>28. gyakorlólap (64. o.) Mondatélkelés – mondatépítés Mondjunk így – mondjuk úgy! A <i>Nemzeti dal</i> refrénjének a versszakok tartalmához alkalmazkodó megszólaltatása</p>
--	--

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>36. A lakóhely bemutatása adott vázlat segítségével (Mf. 75/5. b)</p> <p>37. a) A lakóhelyről készült leírás megbeszélése, javítása b) Szóbeli beszámoló a babnövény fejlődéséről</p> <p>38. Az állatok leírása tudományos és szépirodalmi szövegekben. A leírás sorrendje, tagolása (Mf. 76/1.) A tulajdonságok bemutatása viselkedésen keresztül (Mf. 77/2.)</p> <p>39. Egy választott állat bemutatása tudományos v. szépirodalmi megfogalmazásban (Mf. 77/3. a) vagy b)</p>	<p>74. Időhatározóval bővített mondatok elemzése, ábrázolása. Megadott szavak mondatba helyezése időhatározóként. Történelmi dátumok írása 75. A <i>módhatározó</i> a cselekvés, történelmi, létezés módját határozza meg. Kérdései: Hogyan?, Mi módon? + állítmány. Jelölése a szövegben: ~~~~~ mondatában: H_m. Szófaja leggyakrabban ragos melléknév v. főnév. Alaki jelölje: rag. Az -s végű melléknévek -an, -en ragos formája</p> <p>76. Módkhatározóval bővített mondatok elemzése, ábrázolása. Hányos mondatok kiegészítése módkhatározóval. Mondatalkotások, amelyekben a megadott szavak módkhatározók lesznek. 77. Az <i>eszközhatározó</i> kifejezi, hogy a cselekvés valakinek v. valaminek a segítségével történik. Jelölése szövegben ~~~~~ mondatában H_e. A <i>társzhatározó</i> azt fejezi ki, hogy a cselekvő valakivel v. valamivel együtt végzi a cselekvést. Jelölése szövegben: ~~~~~, mondatában: H_t. Kérdései: Mivel?, Kivel? + állítmány</p>

<p>40. a) Az állatról írt szöveg megbeszélése, javítása Szempontok: a leírás sokoldalúsága, sorrendje, a szöveg tagolása b) Anyaggyűjtés könyvekből egy egzotikus állat bemutatásához. A gyűjtött anyag elrendezése vázlat formájában (Mf. 77/3. c)</p> <p>41. Leírás készítése a választott egzotikus állatról (Mf. 77/3. c)</p>	<p>78. Az eszközhatározót és társzhatározót ragos v. névutós névszóval fejezhetjük ki. Alaki jelölje: rag. névutó. A -val, -vel ragos névszók helyesírásának gyakorlása. Mondatpárok alkotása azonos szótóval (tüzel, tüzzel; fejel, fejjel stb.) 79. A határozókról tanultak összefoglalása A határozók legfőbbzőr az igei állítmány bővítmenyei; de lehetnek az igenyvel kifejezett mondatrészekéi is. A cselekvés, történelmi, létezés körülményeit fejezik ki. Ismerünk: hely-, idő-, mód-, eszköz- és társzhatározót. Határozó + bővített mondatrész = határozós szószervezet. Mondatelemzések, ábrázolások, -alkotások. Határozók keresése szólammondásokban</p>
--	--

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>Május</p> <p>91. <i>A kevély Kereké</i> c. monda A szereplők jellemzésének eszközei A történet dramatizálása</p> <p>92. *<i>Nemzeti dal</i>. (Kötelező memoriter) Hozgán módosul a refrén jelentése a versszakoknak megfelelően?</p> <p>93. <i>Petőfi Sándor naplójából</i> (Részletek) A régies szavak helyettesítése ma használatosakkal</p> <p>94. Gyakorlás (29. gyakorlólap)</p> <p>95. <i>Kossuth toborzója</i> c. könyvrészlet Szemléletesség a leírásban *<i>Rásít az esthajnal</i> c. vers</p> <p>96. Önálló szövegértelmezés: <i>Damjanich tábornok vacsorája</i> c. monda A *<i>Csatában</i> c. vers</p> <p>97. <i>Petőfi a csatán</i> c. könyvrészlet A minőségjelzők szerepe a szövegben ✎ Otthoni: 30. gyakorlólap 2. feladat</p> <p>98. Gyakorlás (30. gyakorlólap). A <i>világosi fegyvertétel</i> c. visszaemlékezés</p> <p>99. Az olvasási tempó és a szövegértés fölmérése: <i>Banánhéj</i> c. újságcikk A hangos olvasási képesség fölmérése a tanév végén: <i>A bújdosás</i> c. visszaemlékezés</p>	<p>28. gyakorlólap (64. o.) Mondatlékelés – mondatépítés Mondjunk így – mondjunk úgy! A <i>Nemzeti dal</i> refrénjének a versszakok tartalmához alkalmazkodó megszólaltatása</p> <p>29. gyakorlólap (65. o.) Mondatlékelés – mondatépítés. A lényeges információk kiemelése aláhúzással Mondjunk így – mondjunk úgy! Azonos szöveg megszólaltatása más-más szereplő nevében A <i>Tud ön hallgatni?</i> c. monda kifejező fölolvasása v. elmondása</p> <p>30. gyakorlólap (66. o.) Mondatlékelés – mondatépítés. A lényeges információk kiemelése aláhúzással Stilizálás Az olvasott szöveg lényegének elmondása A <i>világosi fegyvertétel</i> c. visszaemlékezés kifejező fölolvasása</p>

FOGALMAZÁS	NYELVTAN, HELYESÍRÁS
<p>42. a) Az egzotikus állatról írt fogalmazás megbeszélése, javítása Szempontok: jellegzetesek-e a tulajdonságok? Leírások sorrendje b) Emberek külső tulajdonságainak leírása: alakleírás (MF. 77/1.)</p> <p>43. <i>Személyek jellemzése</i> külső és belső tulajdonságaik alapján. Jellemezhetjük a szereplő tulajdonságaikat, cselekedeteiket fölöröklésével vagy beszédén keresztül (MF. 78/2., 3., 4.) Alakleírásokról használható kifejezések gyűjtése (MF. 78/6.)</p> <p>44. Jellemzés készítése szeretett személyről Határozzák meg, kinek szól a szöveg! A jellemzés tagolása (MF. 78/7. a)</p> <p>45. a) A jellemzés megbeszélése, javítása Szempontok: alkalmazkodás a választott partnerhez, a mondatok kapcsolása, a szöveg tagolása b) Belső tulajdonságok kifejezésére alkalmas szavak, szólásmondások gyűjtése</p> <p>46. Jellemzés írása <i>Példaképem</i> címmel</p> <p>47. a) A <i>Példaképem</i> c. szöveg megbeszélése, javítása Szempontok: a szöveg fölépítése, szemléletessége, választékossága b) Barátom címmel szóbeli jellemzés Ha az osztályból való a személy, a társak kitalálhatják, hogy kit mutattak be. A szóbeli szövegalkotás megkönnyítése előzetesen önálló vázlatkészítés</p>	<p>80. A <i>minőségjelző</i> a dolgok, élőlények, fogalmak tulajdonságát jelöli; főnévvel kifejezett mondatrész bővítője lehet (alanyé, tárgyé, határozói, névszói állítmányé). Jelző + jelzett szó = jelzős szó szerkezet. Kérdései: Milyen?, Mitféle? + az a mondatrész, amelynek bővítője. Jelölése szövegben: mi....., mondatábrában: J_{mi}.</p> <p>81. A minőségjelző szófaja: melléknév, melléknévi névmás v. melléknévi igenév. Alaki jelölője: Ø. Minőségjelzős mondatok elemzése, ábrázolása. Minőségjelzős szó szerkezetek alkotása, mondatba helyezésük többféle képpen; az így kapott mondatok elemzése</p> <p>82. Azonos alakú szavak mint mondatrészek; pl.: nyír (ige), nyír (főnév). A földrás haját <i>zavár</i>. A <i>nyír lehallattat</i> leveleit. (Lehet ige is és főnév is: csap, ég, él, ér, fal, fej, fog, fűz, hall, nyúl, sejt, sír, szán, szív, vár) Mondatalkotások megadott mondatábrán alapján</p> <p>83. A <i>memnyiségjelző</i> a dolgok, az élőlények számát, mennyiségét jelzi. Főnévvel kifejezett mondatrész bővítője lehet. Kérdései: Hány?, Mennyi? + a hozzá tartozó mondatrész. Jelölése szövegben: ne....., mondatábrában: J_{ne}. Szófaja: számnév v. számnévi névmás. Alaki jelölője: Ø.</p> <p>84. A minőség- és a mennyiségjelző fölismérése egyszerű mondatokban. A szöveg mondatainak bővítése jelzőkkel. Mennyiségjelzővel bővített szólásmondások gyűjtése</p> <p>85. A <i>birtozkodó</i> a birtozkodásban megnevezett élőlény, dolog, jelenség birtokosát jelöli meg; főnévvel kifejezett mondatrész bővítője lehet. Kérdései: Kinek a...?, Minek a...? + birtokszó. Jelölése szövegben: bi....., mondatábrában: J_{bi}. Szófaja: főnév, főnévi névmás. Alaki jelölője: Ø. v. a -nak - nek rag.</p>

SZÖVEGFÖLDOLGOZÁS	BESZÉD- ÉS OLVASÁSGYAKORLÁS
<p>100. Az önálló szövegértelmező képesség föl-mérése a tanév végén: <i>A szerencse forgandó, a becsület állandó</i> c. olvasmány vagy az <i>Hirdet</i> tit. c. vers</p> <p>101. *<i>Himnusz</i>. A magyar nép zivatros évszázadaiból. (Kötelező memoriter – legalább 2 versszak)</p> <p>102. Gyakorlás (31. gyakorlólap) A fölmérések értékelése</p>	<p>31. gyakorlólap (67. o.) Mondatlékelés – mondatépítés. Megadott mondatok egybeszerkesztése Stilizálás Adott szöveg fölolvastása hangvételváltással <i>A Percecs néni</i> c. szöveg kifejező fölolvastása, esetleg dramatizálása</p>
<p>103. <i>A magyar nép kincse</i> c. könyvrészlet <i>Zenehallgatás: Bartók Béla és Kodály Zoltán műveiből</i></p> <p>104. <i>Halványuló emlékek</i> c. könyvrészlet Az események elmondása</p> <p>105. <i>Homokvár</i> c. publicisztika vagy <i>Mindenki árvája</i> c. elbeszélés *Otthoni: 32. gyakorlólap 1., 2. feladat</p> <p>106. <i>Történelmi időkert élünk</i> c. könyvrészlet és/vagy <i>Részlet Kónya József tanúvallomásából</i>. Kiegészítő információk beépítése az ismeretekbe. Válaszadás kérdésekre; kérdések megfogalmazása (Mf.: 44-45. o.) *Otthoni: 32. gyakorlólap 3. feladat</p>	<p>32. gyakorlólap (69. o.) Önálló mondatlékelés és -építés Stilizálás Rövid mondatok megszólaltatása az érzel-mek kifejezésével Légésztechnikai gyakorlat: bővílő mon-datokkal</p>
<p>107. Gyakorlás (33. gyakorlólap). A tanév fo-lyamán memoriterként tanult rövid prózai szövegek előadása (A Mf. 4. feladatai)</p> <p>108. <i>A tudomány világa: A napenergia</i>. <i>A lézer. A személyi számítógép</i> Ismeretközpontú szövegek elemzése</p> <p>109. <i>Egyetemünk világhálón</i> c. tudósítás *<i>Van hozzá közöd?</i> c. vers</p> <p>110. <i>Holnapután és az után</i> c. olvasmány Önálló szövegértelmezés; információk gyűjtése. A természetvédelem fontossága</p> <p>111. Az irodalmi ismeretek összefoglalása, gyakorlása. *<i>Vakáció</i> c. vers A tanév folyamán memoriterként tanult versek előadása</p>	<p>33. gyakorlólap (70. o.) Önálló mondatlékelés és -építés Stilizálás</p> <p>Az év végi fölmérés szempontjai Néma olvasás: az olvasási tempo és a szöveg-értés minősége; az önálló szövegelemzési képesség fölmérése szépirodalmi (próza) szövegen; v. verses szöveg elemzése: tar-talom, hangvétel, művészi eszközök Hangos olvasás: az olvasás folyamatossága, tagolása; a mondat- és szövegfonetikai eszközök alkalmazása a jelentésnek meg-felelően</p>

NYELVTAN, HELYESÍRÁS	FOGALMAZÁS
<p>86. Birtokok szerkezetek alkotása, mondatba helyezése. A mondatok elemzése, ábrázolá-sa. Ismert szöveg megfelelő mondatának fölismérése a mondatára alapján</p> <p>87. A jelzőkről tanultak összefoglalása (Fölhasználható az M. ny. k. „A jelzők” c. fejezete.) Fölismerésük gyakorlása. Adott szöveg szinessé tétele jelzőkkel</p>	<p>TÉMAKÖR: A LEVÉLÍRÁS</p> <p>48. Az írásbeli üzenetváltás lehetőségei. Iro-dalmi levelek vizsgálata. A levél tartal-ma, tagolása, formája (megszólítás, elbí-rás, csatolás, aláírás). Stílusában a levélíró alk-al-mazkodik a címzethez. (Mf. 79/1., 2., 3.)</p> <p>49. Levél írása választott címzettnak (Mf. 79/4.)</p>
<p>88. A mondat szerkezetéről tanultak összefogla-lása. Mondatrészek és kapcsolataik. Mon-datrészek és szójaiték. Nyelvhelyességi tud-nivalók (egyeztetés). Hasonló szokáslejtű mondatvariánsok elemzése (Mf. 65/2.)</p> <p>89. Ellenőrző dolgozat a mondati ismeret-ekből. Tollba mondott szöveg elemzése</p> <p>90. A fölmérés értékelése, javítása</p>	<p>50. A megírt levél javítás utáni másolása levél-papírra. A boríték címzése, felbélyegzése, a levél elküldése</p> <p>51. A levelezőlap szerepe az üzenetszerében Üdvözletek, köszöntések megszövegezésé-se (ünnepekre, születés- és névnapokra)</p> <p>52. A tanév emlékezetes eseményének meg-fogalmazása a tanító számára: levél for-májában</p>
<p>91. A szövegről és a mondatokról tanultak föloldozása feladatok segítségével Szövegjavítások</p> <p>92. Melyik mondatrész szerepét tölthetik be a szójaiték a mondatban? Válaszolj-e a szók helyesírása, ha mondatba helyezüek őket? Pl.: Biztosan fogja a labdát. Elmenekült a foglya, bojt (a sapkán), bojyt (a hangyákét), bojyt (a küldöncöt), szabja (íge), szablya (fn.).</p> <p>93. A tanultak játékos produktálása, gyakorlása nyelvi vetélkedő keretében.</p>	<p>53. Leírás készítése tetszés szerinti témában</p> <p>54. a) A leírás megbeszélése, javítása b) A korábban írt levelekre érkezett vála-szok megköszönése rövid válaszevél-ben</p> <p>55. A fogalmazási műfajokról tanultak ismét-lése, összefoglalása, példák fölolvastása a megírt szövegekből</p>

Az anyanyelvi képességek fölmérése

a 4. osztály végén

A szövegértés és a szövegelemzés minősége

Vizsgáljuk a szövegértést, a szövegelemző képességet szépirodalmi prózán vagy lírai versen, és célszerű fölmérnünk ismeretterjesztő szövegen is. Ehhez feladatokat találunk a második félévi munkafüzetben.

Szépirodalmi: *A szerencse forgandó, a becsület állandó* c. monda vagy az *Erdei út* c. vers

Ismeretközlő: *A Holnapután és az után* c. szöveg

A szöveg lényegének megértését a mondára illő közmondás megtalálásán mérhetjük le. A vers esetében az 1. feladat kérdéseire adott válaszokból. Az ismeretterjesztő szöveg földolgozó lapjának 1. feladatával. (Mi a tanulása számodra a szövegnek?)

A szöveg szerkezeti részeinek fölismerését a mondához készített vázlat révén értékelhetjük.

Részletesebb elemzéssel következtetni kell: a szépirodalmi szövegből a szereplők jellemére; az ismeretterjesztő szövegből információkra. (A 3. feladat válaszait írásban kérjük.)

Mindkét prózai szöveg feladatai között található szótárhasználat.

Nyelvi elemzésre a vers alkalmas. Versbeli szabályosságok fölfedezése: ritmus (azonos szótagszám), kellemes hangzás (páros rím). Hasonlat fölismerése. Szó szerkezetek magyarázata

A néma olvasás tempója

Ebben az osztályban már mérjük a néma olvasás tempóját is. A mérést összekapcsoljuk a szövegértés igazolásával. (Feleletválasztásos kérdések) A Mf. 84. oldalán a *Banán* c. újságcikk szóhasználatát nem haladja meg a tanulók szókincsét, mondatainak szerkezete nem bonyolult, témája időszerű – ezért olvasásakor 200 szótag/perc a kívánatos.

Az olvasás tempójától is függ a szövegértés. A lassan olvasó nem tudja átfogni a többszörösen összetett mondatokat, nem érti meg a köztük lévő összefüggést. Óhatatlanul akadályozott lesz könyvből való tanulása.

A kifejező olvasás alkalmazása

A felolvasás minőségét, vagyis a kifejező hangos olvasást, önállóan megismert és elemzett szövegen mérjük. *A bujdosás* c. elbeszéléssel való foglalkozást a munkafüzeti feladatlap teszi lehetővé.

Az elbírálás szempontjai: az olvasás folyamatossága, tagolása az írásjeleknek megfelelően; a közbeékelődés megszólaltatása; a mondatfajták hangleyjtése és hangereje; az érzelmek kifejezése mondat- és szövegfonetikai eszközökkel (hangerő, hangsúly, hangleyjtés, hangmagasság, ritmus, tempo); a párbeszéd megkülönböztetése az elbeszélő részekről.

A kifejezőképesség fejlettsége

Az év végi önálló szövegértelmezés 4. feladatával ellenőrizhetjük a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak mondatba illő alkalmazását. (Mf. 87/4.)

A tanév végi írásbeli fogalmazásokban mérjük föl a kommunikációs szándéknak megfelelő szóhasználatot, a mondatok kapcsolását, összefüggő szöveg alkotását különböző műfajokban.

A beszédképességet folyamatos megfigyeléssel lehet értékelni. Szóbeli szövegalkotásra alkalmas: hallott és olvasott szöveg reprodukálása; képek bemutatása; rövid szövegek elmondása. (Beszéd, olvasás, fogalmazás Mf. 4. feladatai)

Írás- és helyesírás-képesség, nyelvi ismeretek

A tanév végi nyelvtani és helyesírási fölmérések igazolják a tantervi követelmények teljesítését. Az írás tempóját tollbamondással, időre való másolással mérhetjük.